

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

AYDIN İLİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ

NURAY IŞIK USLU

EL SANATLARI ANASANAT DALI

TEMMUZ 2019

AYDIN İLİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ

Nuray Işık USLU

DANIŞMAN Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EL SANATLARI ANASANAT DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2019

Nuray Işık Uslu tarafından hazırlanan “Aydın İli Körüklü Çizme Üretimi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi El Sanatları Anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El sanatları Anasanat Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Halide SARIOĞLU

Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

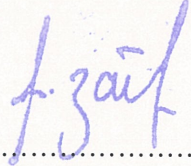
Üye : Prof. Dr. Fatma YETİM

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El sanatları Anasanat Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 12/07/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAI F

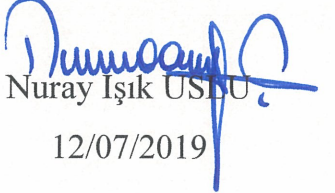
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nuray Işık USİBÜ
12/07/2019

AYDIN İLİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Nuray Işık USLU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2019

ÖZET

Bu çalışmada, Aydın ilinde yapılmakta olan körüklü çizme üretimi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, körüklü çizme üretiminde kullanılan araç ve gereçler, körüklü çizmenin bölümleri, körük tipleri, kullanım alanları ve üretim tekniği kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Ayakkabının bölümleri, saya ve sayayı oluşturan elemanlar, taban ve tabanı oluşturan elemanlar, çizme, çizmenin tarihi ve körüklü çizme hakkında literatürde yer alan bilgiler aktarılmıştır. 2018 yılında Aydın merkez Efeler ilçesinde körüklü çizme üretimi yapmaya devam eden Serkan Gündüz'e ait Efe Çizme atölyesi ziyaret edilmiş olup, bir çift körüklü çizmenin yapım aşamaları, kullanılan araç ve gereçler fotoğraflanmış, kendisinden alınan bilgiler açıklamaları ile birlikte anlatılmıştır. Körüklü çizmenin ürüne dönüştürülmesi sürecinde, literatürde yer alan tasarımlar, görsel kaynaklar, tasarım ürünleri incelenerek, geleneksel tasarım ürünü olan körüklü çizmenin körük kısmı referans alınarak günümüz objeleri üzerine uygulanıp tasarım çizimleri yapılmıştır. Bir adet tasarım çizimi ürüne dönüştürülmüş ve yapım aşamaları fotoğraflanarak anlatılmıştır. Körüklü çizmenin, yörük şenliklerinde, deve güreşlerinde, halk oyunları gruplarında kullanımına devam edildiği tespit edilmiştir. Geleneksel yöntemler kullanılarak, emek yoğun bir sanat olarak üretimine devam edilen körüklü çizmede, bu sanata devam edecek çırakların yetişmediği ve bu sanatın meslek olarak kabul görmediği, standart kullanım alanlarının dışında, turizm açısından hediyelik eşya yapımı alanında değerlendirilmediği tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : 40614
Key Words : Ayakkabı, Aydın, çizme, deri, dericilik, körüklü çizme
Sayfa Adedi : 191
Danışman : Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

AYDIN PRODUCTION OF BELLOWS BOOTS

(Master Thesis)

Nuray Işık USLU

GAZI UNIVERSITY

ENSTITUTE OF FINE ARTS

July 2019

ABSTRACT

In this study, the production of bellows boots in Aydın province was studied. For this purpose, the tools and equipments used in the production of bellows, parts of bellows, types of bellows, their usage areas and production techniques are discussed in a comprehensive way. The parts of the shoe, the elements that make up the saya and the Saya, the elements that make up the base and the base, the boot, the history of the boot and the bellows boot literature about the information was transferred. In 2018, The Efe boot workshop of Serkan Gündüz, which continues to produce bellows boots in Aydın central Efeler district, was visited and the construction stages of a double bellows boot, the tools and materials used were photographed and the information taken from it was explained along with the descriptions. During the process of transforming bellows drawing into a product, designs, visual sources, design products in the literature were examined, the bellows part of the bellows drawing, which is a traditional design product, was applied on today's objects and the design drawings were made. One design drawing was converted into a product and the construction stages were photographed and described. It was found that bellows continued to be used in yörük festivities, camel wrestling, folk dance groups. Using traditional methods, it was determined that the apprentices who would continue this art were not trained and that this art was not accepted as a profession and was not evaluated in the field of souvenir making in terms of tourism, outside the standard usage areas.

Science Code : 40614
Key Words : Shoes, Aydın, leather, leather products, bellows boot
Number of Pages : 191
Advisor : Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

TEŞEKKÜR

Öğrencilik süreci dahil olmak üzere yanımda olan ve desteğini her zaman hissettiğim değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Melda Özdemir'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Efe çizme atölyesi kapılarını sonuna kadar açan, bilgi ve birikimini tüm şeffaflığı ile aktaran çok değerli ustam Serkan Gündüz'e, Aydın'da beni yalnız bırakmayan kıymetli ablam Nurdan Oytun'a, birlikte yola çıktığımız dostum Didar Çeler'e, maddi ve manevi desteği ile her zaman yanımda ve arkamda olan değerli eşim Mehmet Uslu'ya son olarak biricik oğlum Oğuz'a teşekkürlerimi sunarım.

Nuray Işık USLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLERİN LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. İlgili Araştırmalar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Dericilik Hakkında Genel Bilgi.....	7
2.1.1. Derinin tanımı, yapısı, elde edilmesi	7
2.1.2. Deri çeşitleri ve özellikleri	13
2.1.3. Kullanıldıkları yere göre deriler	17
2.2. Ayakkabının Bölümleri	18
2.2.1. Saya ve sayayı oluşturan elemanlar.....	18
2.2.2. Taban ve tabanı oluşturan elemanlar	20
2.2.3. Ayakkabı ve saraciye üretiminde deri	23
2.3. Çizme Hakkında Genel Bilgi	25
2.3.1. Çizmenin tanımı	25
2.3.2. Çizmenin tarihi	29

2.4. Aydın'da Dericilik.....	62
2.5. Aydın El Sanatları	63
2.6. Aydın'da Körüklü Çizme	64
3. YÖNTEM	75
3.1. Araştırmanın Modeli	75
3.2. Evren ve Örneklem.....	75
3.3. Verilerin Toplanması.....	75
3.4. Verilerin Analizi.....	76
4. BULGULAR VE YORUMLAR	77
4.1. Körüklü Çizme Yapımında Kullanılan Araçlar.....	77
4.2. Körüklü Çizme Yapımında Kullanılan Gereçler	90
4.2.1. Körüklü çizme yapımında kullanılan temel gereçler	90
4.2.2. Körüklü çizme yapımında kullanılan yardımcı gereçler	94
4.3. Körüklü Çizme Üretim Tekniği	101
4.3.1. Körüklü çizme yapım aşamaları.....	101
4.4. Körük Tasarım Uygulamaları.....	140
4.5. Körük Tasarım Uygulaması Ürün Örneği ve Yapım Aşamaları	145
4.6. Serkan Gündüz'ün Mesleki Özgeçmişi	157
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	159
5.1. Sonuç	159
5.2. Öneriler.....	160
KAYNAKLAR	163
EKLER	175
EK-1. Serkan Gündüz tarafından yapılan çizme ve ayakkabı çeşitleri.....	177
EK-2. Söke Körüklü çizmesi tescil belgesi.....	183
EK-3. Efe Çizme Atölyesi	189

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 2.1. Ham deri	8
Resim 2.2. Derinin yapısı	10
Resim 2.3. Saya ve taban parçaları	18
Resim 2.4. Ayakkabı kesiti-1	22
Resim 2.5. Ayakkabı kesiti-2	22
Resim 2.6. Kullanım alanlarına göre deri kalınlıkları	23
Resim 2.7. Ayak basma çizgisine kadar olan ayak uzunluğu.....	26
Resim 2.8. Tarak genişliği	26
Resim 2.9. Ayak ve alt bacakta ölçü yerleri.....	28
Resim 2.10. Fort Rock Mağarası'nda bulunan ayakkabı.....	29
Resim 2.11. Otzi Buz adamına ait bot ve kıyafetler	30
Resim 2.12. Asur Kralı Asurbanipal'in aslan ile karşı karşıya iken onu kılıcı ile öldürdüğü sahne	31
Resim 2.13. Kral Asurbanipal'in muhafızlarıyla birlikte at üzerinde aslan avında olduğunu betimleyen rölyef.....	31
Resim 2.14. Asur mızraklı muhafızlar tek sıra halinde beklerken betimlenmiş rölyef	32
Resim 2.15. Uzun ve kısa konçlu buskinler	33
Resim 2.16. Helenistik dönem bir heykelden detay, M.Ö.3.yy.....	33
Resim 2.17. Artemis çizmesi -Cothurnus- ve çizimi.....	34
Resim 2.18. Mantar tabanlı Cothurnus	34
Resim 2.19. Phaecassium	35
Resim 2.20. Endomis çizme	35
Resim 2.21. Roma dönemi caliga	36
Resim 2.22. Roma dönemi pero	37
Resim 2.23. Calceus	37

Resim 2.24. Bizans imparatoruna ait kırmızı çizme.....	38
Resim 2.25. Doğu etkili Bizans kıyafetleri- 11.yy	38
Resim 2.26. Uygur Türklerine ait çizme detayı.....	39
Resim 2.27. Göktürk dönemi mezar taşı, kabartmada çizmeli figür	40
Resim 2.28. Uygur duvar resmi.....	41
Resim 2.29. Çağdaş Uygur çizmesi.....	41
Resim 2.30. Afrasiyab Sarayı'ndan hediye taşıyan siyah deri çizme giymiş (Türk tipinde) elçiler	41
Resim 2.31. Esik Kurganı'nda bulunan "Altın elbiseli adam".....	42
Resim 2.32. Wagner kazılarında bulunan çizme	43
Resim 2.33. II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, üstten görünüş	43
Resim 2.34. II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, taban görüntüsü	44
Resim 2.35. Moğolistan'da bulunan 1100 yıllık Türk kadın mumyasının dize kadar uzanan çizmeleri, taban görüntüsü	44
Resim 2.36. Moğolistan'da bulunan 1100 yıllık Türk kadın mumyasının dize kadar uzanan çizmeleri, boy görüntüsü.....	45
Resim 2.37. 16.yy. çizmesi.....	45
Resim 2.38. Rönesans dönemi çizme	45
Resim 2.39. 17. yy. Cavalier çizme	46
Resim 2.40. Dantel kenarlıklı çizme.....	46
Resim 2.41. 18.yy. G. Washington.....	47
Resim 2.42. 18.yy. Hessian çizmeleri.....	47
Resim 2.43. 19.- 20. Yüzyıl arasında çizme	48
Resim 2.44. 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve kadife.....	48
Resim 2.45. 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve vaketadan yapılmış yan düğmeli çizme	48
Resim 2.46. Rus Çizmesi- 1922-24	49

Resim 2.47. Rus Çizmesi 1808-1900	49
Resim 2.48. Wellington çizme	50
Resim 2.49. İvriz kaya kabartması Geç Hitit sanatı örneği Konya-Ereğli	51
Resim 2.50. Ayakkabı biçiminde riton örneği.....	52
Resim 2.51. Ayakkabı biçiminde riton örneği.....	52
Resim 2.52. Varka ve Gülşah minyatürleri 13. yy.	53
Resim 2.53. XV.yy. Osmanlı erkek çizmesi.....	54
Resim 2.54. XV.yy. Osmanlı kadın çizmesi.....	54
Resim 2.55. Osmanlı Çizmesi- British Museum	55
Resim 2.56. Osmanlı Çizmesi- British Museum	55
Resim 2.57. Topkapı Sarayı Müzesi Uzun konçlu, üzeri sarma işlemeli saray çizmesi.....	55
Resim 2.58. Sûrnâme- i Hümayun'da çizmeciler- 1582.....	56
Resim 2.59. Sultan II. Selim'in sarı sahtiyan üzerine aplike ile desenlendirilmiş çizmesi- 16.yy	57
Resim 2.60. Atatürk- Uzun konçlu askeri çizme	58
Resim 2.61. Atatürk- cephede askerleri ile birlikte giymiş olduğu çizmeler	58
Resim 2.62. Atatürk – Askeri üniforma.....	59
Resim 2.63. Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler (İnternet 42)	60
Resim 2.64. Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler Sabiha Gökçen ile	60
Resim 2.65. Atatürk, Sabiha Gökçen ile birlikte saha gezisinde.....	61
Resim 2.66. Atatürk'ün çizmesi.	61
Resim 2.67. Efe kostümleri ve körüklü çizme.....	65
Resim 2.68. Efe kostümleri ve körüklü çizme.....	66
Resim 2.69. Efe kıyafetleri-1	66
Resim 2.70. Efe kıyafeti-2	66
Resim 2.71. Muğla Yörük şenliği.....	68

Resim 2.72. Yörük şenliği	69
Resim 2.73. Uluslararası Aliğa Yörük- Türkmen şenliği-1	69
Resim 2.74. Uluslararası Aliğa Yörük- Türkmen şenliği-2	70
Resim 2.75. Körüklü çizme bölümleri.....	71
Resim 2.76. Baklava Körük.....	72
Resim 2.77. Akordeon Körük.....	73
Resim 2.78. Simit Körük	73
Resim 2.79. Kendinden (Basma) Körük.....	74
Resim 4.1. Ağırılık	77
Resim 4.2. Dikiş makinesi	77
Resim 4.3. Fora makinesi	78
Resim 4.4. Freze makinesi.....	78
Resim 4.5. Kalıp	79
Resim 4.6. Gamba.....	79
Resim 4.7. Kalıp sökme çekici	80
Resim 4.8. Örs	80
Resim 4.9. Yuvarlak örs	81
Resim 4.10. Körük masatı	81
Resim 4.11. Filo bıçağı.....	82
Resim 4.12. Gümüş kalem.....	82
Resim 4.13. Falçata.....	82
Resim 4.14. Burun Danalyası	83
Resim 4.15. Danalya.....	83
Resim 4.16. Deri kesim bıçağı.....	83
Resim 4.17. Mastal (masat)	84
Resim 4.18. Eğe	84
Resim 4.19. Deri çekiçi	84

Resim 4.20. Pense.....	85
Resim 4.21. Tırpan	85
Resim 4.22. Rolet (rulet)	85
Resim 4.23. Yan keski	86
Resim 4.24. Loastro fırçası.....	86
Resim 4.25. El fırçası.....	86
Resim 4.26. Zımpara.....	87
Resim 4.27. Deri tıraşlama makinesi.....	87
Resim 4.28. Raspa	88
Resim 4.29. Diz demiri.....	88
Resim 4.30. Ökçe içi kesim bıçağı	89
Resim 4.31. Kaçaburun	89
Resim 4.32. Yapıştırıcı sürme fırçası	90
Resim 4.33. Yapıştırıcı kabı	90
Resim 4.34. Saya derisi	91
Resim 4.35. Meşin	92
Resim 4.36. Vaketa	93
Resim 4.37. Kösele	93
Resim 4.38. Dolgu mumu.....	94
Resim 4.39. Kenar mumu	94
Resim 4.40. Bombe	95
Resim 4.41. Bombe suyu	95
Resim 4.42. Yapıştırıcı	96
Resim 4.43. Ayakkabı boyası	96
Resim 4.44. Silikon yapıştırıcı	97
Resim 4.45. Metal çivi.....	97
Resim 4.46. Tahta çivi	98

Resim 4.47. Gaz yağı.....	98
Resim 4.48. Toka	99
Resim 4.49. Topuk lastiği.....	99
Resim 4.50. Taban lastiği	100
Resim 4.51. Taranta.....	100
Resim 4.52. Ayak kalıbının çıkartılması	101
Resim 4.53. Yüz ıstampası	102
Resim 4.54. Fort ıstampası	102
Resim 4.55. Baldır ıstampası	102
Resim 4.56. Saya derisinin hazırlanması.....	103
Resim 4.57. İstampaların yerleştirilmesi	103
Resim 4.58. Baldır kalıpların kesilmesi.....	104
Resim 4.59. Yüz ve fort kalıpların kesilmesi	104
Resim 4.60. Astar derisinin hazırlanması	105
Resim 4.61. Fort, yüz ve baldır ıstampalarının iç astara yerleştirilmesi ve kesilmesi.....	105
Resim 4.62. Dikişinden gelen sayalar	107
Resim 4.63. Taban astarı	108
Resim 4.64. Fort astarı.....	108
Resim 4.65. Taban astarının dövülmesi.....	109
Resim 4.66. Fort astarının dövülmesi	109
Resim 4.67. Taban astarının kalıba yerleştirilmesi.....	109
Resim 4.68. Taban astarının kesilmesi	110
Resim 4.69. Fort astarına yapıştırıcı sürülmesi	110
Resim 4.70. Fort astarının yapıştırılması.....	110
Resim 4.71. Sayanın astara yapıştırılması	110
Resim 4.72. Kalıba naylon sarılması	111

Resim 4.73. Saya yüzeyinin kalıba ortalanması	111
Resim 4.74. Saya yüzeyinin kalıba yerleştirilmesi	111
Resim 4.75. Saya yüzeyinin kalıba sıkıştırılması	111
Resim 4.76. Dikiş yerlerinden çivileme	112
Resim 4.77. Tabanın çivilenmesi.....	112
Resim 4.78. Yüze kadar çivileme işlemi	112
Resim 4.79. Yüze kadar çivileme işlemi	112
Resim 4.80. Silikon yapıştırıcının sürüleceği yüzey	113
Resim 4.81. Silikon yapıştırıcının sürülmesi.....	113
Resim 4.82. Bombenin bombe suyuna batırılması	114
Resim 4.83. Bombenin yapıştırılması.....	114
Resim 4.84. Bombenin çivilenmesi.....	115
Resim 4.85. Çivileme işleminin tamamlanması	115
Resim 4.86. Tabanın temizlenmesi.....	116
Resim 4.87. Saya taban derisinin, taban astarına yapıştırılması.....	116
Resim 4.88. Çivilerin sabitlenmesi.....	117
Resim 4.89. Sabitlenme işleminin tamamlanması.....	117
Resim 4.90. Taban ve topuk köselesi	117
Resim 4.91. Kesilmiş taban köselesi	118
Resim 4.92. Kesilmiş topuk köselesi.....	118
Resim 4.93. Kesilmiş taban ve topuk köselesi tavlama işlemi	118
Resim 4.94. Çivileri sökülen çizme tabanı	119
Resim 4.95. Taban dövme işlemi	119
Resim 4.96. Taban derisi inceltme	120
Resim 4.97. Taban derisi zımparalama.....	120
Resim 4.98. Topuk kamarası kalıbı	120
Resim 4.99. Üst taban kamarası kalıbı	120

Resim 4.100. Topuk kamarasının kesilmesi	121
Resim 4.101. Topuk kamarasının tıraşlanması.....	121
Resim 4.102. Topuk kamarasına yapıştırıcı sürülmesi.....	121
Resim 4.103. Üst taban kamarasının kesilmesi	122
Resim 4.104. Üst taban kamarası tıraşlaması	122
Resim 4.105. Meşin üst taban kamarasının gaz yağına batırılması.....	122
Resim 4.106. Tabanın zımparalanması.....	123
Resim 4.107. Kamara demirinin yerleştirilmesi	123
Resim 4.108. Topuk kamarasının yapıştırılması	123
Resim 4.109. Üst taban kamarasının yapıştırılması.....	123
Resim 4.110. Ahşap çivi çakılması.....	124
Resim 4.111. Ahşap çivinin sabitlenmesi.....	124
Resim 4.112. Gıcırdağın yapıştırılması	125
Resim 4.113. Kamara boşluğunun bırakılması.....	125
Resim 4.114. Taban kösesinin temizlenmesi.....	125
Resim 4.115. Taban ve topuk kösesinin dövülmesi	125
Resim 4.116. Taban ve topuk kösesine yapıştırıcı sürülmesi.....	126
Resim 4.117. Köselenin yapıştırılması	126
Resim 4.118. Tabanın sabitlenmesi	126
Resim 4.119. Taban fazlalığının alınması	127
Resim 4.120. Taban kösesinin tıraşlanması.....	127
Resim 4.121. Filo bıçağı ile tıraşlama	127
Resim 4.122. Topuk yüzeyinin temizliği.....	127
Resim 4.123. Topuğun ilk katının yapıştırılması.....	128
Resim 4.124. Topuğun çivilerin çakılması	128
Resim 4.125. İkinci katın yapıştırılması	128
Resim 4.126. Fazlalıkların temizlenmesi.....	128

Resim 4.127. Kenar çivilerin çakılması.....	129
Resim 4.128. Üçüncü kat çivilerin çakılması	129
Resim 4.129. Son kat topuğun tıraşlanması.....	129
Resim 4.130. Topuk lastiğinin yapıştırılması	129
Resim 4.131. Lastiğinin kesilmesi.....	130
Resim 4.132. Dikiş kanalının açılması	130
Resim 4.133. Kenar dikişin yapılması.....	130
Resim 4.134. Topuk ve taban lastiklerine çivilerin çakılması.....	131
Resim 4.135. Topuk ve tabanın frezelemesi.....	131
Resim 4.136. İkinci frezeleme işlemi	131
Resim 4.137. Boyama işlemi	132
Resim 4.138. Dolgu mumunun sürülmesi	132
Resim 4.139. Topuğun fırçalanması.....	132
Resim 4.140. Kenar mumunun sürülmesi	132
Resim 4.141. Topuk kösesinin kenar mumu ile fırçalanması.....	133
Resim 4.142. Çizmelerin ıslatılması.....	133
Resim 4.143. Gambanın yerleştirilmesi.....	134
Resim 4.144. Gambanın sıkıştırılması.....	134
Resim 4.145. Çizmelerin kurumaya bırakılması	134
Resim 4.146. Körük kırma işlemi ilk aşaması.....	135
Resim 4.147. İlk körüğün oluşturulması.....	135
Resim 4.148. İlk körüğün sıkılması.....	135
Resim 4.149. Körüğün kırılması.....	135
Resim 4.150. İkinci körüğün danalya ile sıkılması.....	136
Resim 4.151. Arka körüğün kırılması	136
Resim 4.152. İkinci arka körüğün kırılması	136
Resim 4.153. Arka körüğün sıkıştırılması	137

Resim 4.154. Üst sıra körüğün kırılması	137
Resim 4.155. Danalya ile körüğün sıkıştırılması.....	137
Resim 4.156. Falçata ile körüğün kırılması	137
Resim 4.157. Körüğün sıkıştırılması	138
Resim 4.158. Körüğün kırılması.....	138
Resim 4.159. Danalya ile körüğün sıkıştırılması.....	138
Resim 4.160. Gambaya geçen çizmeler.....	139
Resim 4.161. Yapımı biten körüklü çizme	139
Resim 4.162. Deri şeritler ile süslemesi yapılan körüklü çizme	139
Resim 4.163. Osmanlı körüklü feneri	146
Resim 4.164. Kalıbın çıkartılması	147
Resim 4.165. Birleştirme deliklerinin işaretlenmesi	148
Resim 4.166. Birleştirme deliklerinin açılması	148
Resim 4.167. Birleştirme kanallarının çizilmesi	149
Resim 4.168. Birleştirme kanallarının kesilmesi.....	149
Resim 4.169. Birleştirme kanallarının açılması.....	149
Resim 4.170. Vaketanın ıslatılması	150
Resim 4.171. Köruklerin oluşturulması.....	150
Resim 4.172. Köruklerin arasının açılması.....	151
Resim 4.173. Köruk arası deliklerin açılması.....	151
Resim 4.174. Boyama işlemin yapılması	152
Resim 4.175. Boyama işlemin tamamlanması.....	152
Resim 4.176. Birleştirme dikişinin yapılması	153
Resim 4.177. Birleştirme dikişinin tamamlanması.....	153
Resim 4.178. Fenere tekrar şekil verilmesi	154
Resim 4.179. Cila işleminin uygulanması	154
Resim 4.180. Cila işleminin tamamlanması	155

Resim 4.181. Alt metal parçanın tutturulması	155
Resim 4.182. Üst metal parçanın tutturulması	156
Resim 4.183. Tamamlanan körüklü fener.....	156
Resim 4.184. Tamamlanan körüklü fener-gece	156

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Körük süslemeli şapka	140
Şekil 4.2. Körük süslemeli yastık	141
Şekil 4.3. Körük süslemeli bileklik.....	142
Şekil 4.4. Körük süslemeli çanta	143
Şekil 4.5. Körük süslemeli kolye	144
Şekil 4.6. Baklava körük süslemeli kolye.....	145

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

El sanatları, toplumların geçmişini, gelecek nesillere aktaran önemli bir değerdir. Mağara duvarlarına yapılan süsler, kullanılan bir ev eşyası ya da bir takı, yaşayan bu mirasın göstergesi olmuştur. Yüzyıllardır sürdürülen geçmişte ve günümüzde uygulanan el sanatlarından biri de dericiliktir.

Temel ihtiyaçlarını karşılamak için insanların avcılık ile uğraşması korunma, yaşama, giyinme gibi birçok nedenle deri ilk kullanılan malzemelerden biri olmuştur. Günümüzde de deri ürünler insanların yaşadığı mekândan, günlük kullanım eşyasına kadar her alana girmiştir. Ancak deri insanlık tarihi boyunca en çok ayakkabı yapımında kullanılmıştır. Altay dağlarındaki koruganlardan çıkarılan ayakkabı çizme ve deriden eşyalar için 2400 yıllık ömür biçilmektedir. Altay dağlarındaki karlardan süzülen sular yavaş yavaş Koruganların içine süzölmüş ve donarak buzlu bir ortam oluşturmuşlardır. Böylece bozulmadan günümüze kadar gelebilmişlerdir (Yelmen, 2007, s. 276).

Ayakkabı, insanoğlunun ihtiyacını karşılayanın yanı sıra zaman içinde sosyal statü göstergesi olmuştur. Kullanım amacı, yaşanan coğrafya, alışkanlıklar ve gelenekler ayakkabının biçim ve işlevlerinde büyük rol oynamıştır. Yüzyıllar içinde ayakkabılar yapıldıkları malzemelere ve formlarına göre çeşitli isimler almışlardır. Çarık, sandalet, terlik, kundura, çizme bunlardan bazılarıdır.

Çizme, sadece ayağı koruma amaçlı bir ayakkabı olmasından ziyade; toplumların yaşayış ve kültürlerinde mutlak otoritenin de destekleyicisi olmuştur. Çizme Anadolu kültüründe bir simge olarak kullanılırken padişahların, ağaların, paşaların, komutanların ve askerlerin de ayağında yerini almıştır. Bu durum ise en çok körukü çizmede kendini göstermiştir.

Kullanımı insanlık tarihi kadar eski olan deri ürünler, geleneksel mesleklerde ve el sanatlarında önemli bir hammadde olarak günümüze kadar gelmiştir. Deri, Türk tarihinde çeşitli dönemlerde günlük hayatın bir parçası olmuş Anadolu’da özellikle çarık, yemeni ve çizme vb. ürünlerin yapımında kullanılmıştır (Örk ve diğerleri, 2016, s. 63).

“Yörük ikliminin hâkim olduğu Ege ve Akdeniz Bölgesinde giyilen Efe ve Yörük kültürünün önemli aksesuarlarından biri körüklü çizme geleneğidir. Körüklü çizme dikmenin sabır, ustalık ve hüner istediğini belirten ustalar pusat dikmek ve körük kırma işinin hüner isteyen taraf olduğunu belirtmektedir” (Akçakale, 2015, s. 151).

Yukarda bahsedildiği gibi kültür ve el sanatları çerçevesinde yerini alan körüklü çizme sadece bir sanat dalı olmanın dışında manevi kültüründe temsili olmuştur. Tarih boyunca efelerin, zeybeklerin ve yörüklerin kullanımında hayat bulmuş olan körüklü çizme, görkemiyle kullanıcıya ve kıyafetlere hayat vermiştir. Ayağa giyildiğinde kendine has “gıcırdama” sesine sahip olması “dosta güven, düşmana korku salar” sözünü kalıcı hale getirmiştir.

Tamamen el işçiliği ve doğal malzemeler ile üretilen körüklü çizmenin her aşaması bir emektir. Geçen yıllar içinde sanayileşme ve modernleşme zamanlarında dahi varlığını ve değerini, korumayı başarmış olan körüklü çizme, gelecek zamanlarda da var olma mücadelesine küçük atölyelerde devam etmektedir. Ancak körüklü çizme üretimi yapacak çırakların yetişmemesi ve bu sanatın unutulmasından, çizmeyi yapan ustalarda oldukça endişe duymaktadırlar.

Körüklü çizme yapımı, geçmişte olduğu gibi babadan – oğula, ustadan-çırağa aktarılarak öğrenilen bir el sanatı olarak devam etmekte olup formal eğitim kurumları içinde yer almamaktadır. Ancak bu konu ile ilgili, Kültür Bakanlığı ve Anadolu Sigorta iş birliği ile 2015 yılında başlatılan “Bin Usta” projesi bu sanatın yaşatılmasına destek vermiştir. Üç ay süren bu kurs sonucunda farklı mesleklerden katılımcılar sertifika sahibi olmuşlardır ve körüklü çizme yapımı sanatına gönül vermiş kişilere öğretilerek hem kalıcılığı sağlamış hem de bu el sanatının adı anılarak yaşatılmasına destek verilmiştir.

Körüklü çizme ve çizme yapımı, Aydın ili ile özdeşleşmiş olsa da Söke de bulunan körüklü çizme ustaları “11.04.2017 tarihinden itibaren korunmak üzere 10.04.2018 tarihinde” tescil ettirerek “Söke Körüklü Çizmesi” için coğrafi işaret alınmıştır.

Aydın ve Söke’de körüklü çizme yapımı üzerine sınırlı sayıda makale bulunmakla birlikte, körüklü çizme yapım aşamalarını ayrıntılı olarak tanımlayan çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada Aydın ilinde faaliyet gösteren körüklü çizme ustası Serkan Gündüz örneğinde körüklü çizme yapımının açıklanarak belgelenmesi amaçlanmıştır.

Bu süreç içinde planlanan ve yürütülen araştırma kapsamında, geleneksel ve kaybolmaya yüz tutmuş bir el sanatı olması nedeniyle, az sayıda atölye ile yapımına devam edilen, Aydın ilinde körüklü çizme üretimi problem olarak ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, kaybolmakta olan körüklü çizme yapımını ayrıntılı şekilde inceleyerek belgelemek ve tanıtımını sağlamaktır.

Bu genel amaçlar doğrultusunda aşağıda yer alan alt amaçlara da yer verilmiştir.

- Körüklü çizme yapımında kullanılan araçlar,
- Körüklü çizme yapımında kullanılan temel ve yardımcı gereçler,
- Körüklü çizme üretim tekniği,
- Körük tasarım uygulamaları,
- Körük tasarım uygulaması ürün örneği ve yapım aşamaları,
- Körüklü çizme ustası Serkan Gündüz’ün mesleki özgeçmişi, bu sanata katkıları ve hedefleri.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde el sanatlarına gereken önem verilmemesi nedeni ile el sanatları gerilemiş hatta kaybolmaya yüz tutmuştur. Geçmişteki el sanatı ürünlerindeki ince işçiliğe artık pek rastlanmamaktadır. Kültürün önemli unsurlarından el sanatlarını, gelecek nesillere

canlı örnekler aktarabilmek, yozlaşmasını önleyerek geleneksel haliyle sürdürmek ve gelişmesini sağlamak açısından bu araştırma önemlidir.

Bu araştırma köroüklü çizme üretimi konusunda ayrıntılı bilgi sunması, bu konu ile ilgili araştırma yaparak araştırmanın uygulamalı el sanatları alanında yeni çalışmalar yapacak kişilere, ilgililere ve gelecek kuşaklara da belge niteliği taşımasının açısından önem taşımaktadır.

Çalışma ve ilgili literatüre katkısı açısından önemli görölmektedir. Diğer yandan ilgili sektöre ve uygulayıcılara tasarım ve üretim boyutunda bilgi sunması açısından da katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1. Aydın ili Efe Çizme atölyesinde yapılan bu araştırmada köroüklü çizme ile ilgili gözlem ve incelemeler geçerli ve güvenilirlerdir.
2. Araştırma süresince köroüklü çizme ustası Serkan Gündüzden sağlanan bilgiler ve yapılan incelemeler gerçeği yansıtmaktadır.
3. Araştırma için belirlenen yöntem, amaçlara ulaşmada yeterli olmuştur.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, Aydın ilinde, köroüklü çizme üreten “Efe Çizme” atölyesi ile sınırlıdır.
2. Araştırma tez süresi ile sınırlıdır.
3. Araştırmada elde edilen bilgiler kullanılan veri toplama aracı ile sınırlıdır.

1.6. İlgili Araştırmalar

Akalın, Yılgör ve Seyhan (1993), “Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü” kitaplarında, ayakkabıcılıkla ilgili tüm terimleri açıkladıkları bir sözlük oluşturmuşlardır. İlk olarak ayakkabının tarihsel gelişimi, Dünya ve Türk kültüründe ayakkabının yeri hakkında bilgi vermişlerdir. Bu açıklamalardan sonra Türk ayakkabıcılığının bugünkü sorunları

ve çözüm önerilerini sunmuşlardır. Son olarak yazarlar, kitabın ana konusunu oluşturan ayakkabıcılık terimlerini alfabetik sırayla açıklamışlardır.

Akçakale (2015), “Sadece Ayakkabı” isimli kitabında, Geçmişten günümüze ayakkabının tarihi, ayakkabı kullanımı, tarih boyunca ayakkabının gelişimi, Ayakkabı üretimi, ayakkabının bölümleri konularını açıklamıştır. Ayakkabı hakkında söylenen deyimler ve atasözleri de açıklamaları ile anlatılmıştır.

Akçakale (2017), “Ayakkabı Malzeme Teknolojisi” isimli kitabında malzemenin tanımı ve önemi, ayakkabı imalatında kullanılan malzemeler, ayakkabı taban malzemeleri, ayakkabı yardımcı ve tamamlayıcı malzemeler, saya destekleyici ve tamamlayıcı malzemeler, yardımcı malzemeler, ayakkabıda kullanılan aksesuarlar, ayakkabıcılıkta kullanılan dikiş tipleri, saya dikiminde kullanılan makine iğneleri son olarak finisaj malzemeleri açıklamaları ile anlatılmıştır.

Altıncılıç (2018), “Körüklü Efe Çizmeleri (Aydın)” isimli makalesinde, Aydın ilinde yapılmakta olan körüklü çizmeler üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada körüklü çizmenin tarihi gelişimi ele alınarak, estetik özellikleri, kullanım alanları, tercih edilme sebepleri, kullanılan hammadde ve araç gereçler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bir adet körüklü çizmenin yapım aşamaları incelenerek anlatılmıştır.

Erdönmez (2017), “Körüklü Çizmenin Son Ustaları Mustafa ve Zeki Avcıoğlu” isimli makalesinde, körüklü çizmenin tarihi geçmişi, Aydın ili Söke ilçesinde körüklü çizme üretimine devam eden Mustafa ve Zeki Avcıoğlu’nun bu sanata nasıl başladıkları, körüklü çizmenin yapım aşamaları ve yapımında yer alan ince detaylara yer verilmiştir.

Küçükerman (1988), Türk dericilik geleneğini ve tarih içindeki gelişimini incelemiştir. Deri sanayinin Osmanlı harp sanayindeki yerini açıklamıştır. Önemli bir sanayi bölgesi olan Kazlıçeşme’nin yerleşim yeri ve fiziki koşullarını anlatırken, bu bölgede yer alan ve deri eşya ihtiyacını karşılayan tabakhane, saraçhane vb. gibi kuruluşlardan söz etmiştir. 1940 tarihli Narh defterinde bulunan deriden yapılan her türlü ürünün o günkü fiyatlarını vermiş ve Kazlıçeşme deri sanayi için verilmiş olan padişah fermanlarını incelemiştir. 19. yy ’da batıda gelişen sanayiye karşı karşıya kalmış

geleneksel dericilik sanayinin en önemli tesislerinden biri olan Beykoz fabrikasını tanıtmıştır. Beykoz fabrikasının Türk sanayi tarihindeki yeri, ürünleri ve çağının olayları ile birlikte incelenmiştir.

Naskali (2003), “Ayakkabı Kitabı” isimli kitabında, Türk kültüründe ayakkabı konusunu irdelenmiştir. Yazar ayakkabı konusuna; dil, edebiyat, tarih ve etnografya gibi birkaç farklı açıdan yaklaşmıştır. Öncelikle ayakkabının tanımını yapmış ve farklı ayakkabı çeşitlerini tanıtmıştır. Daha sonra ayakkabının geçmişten günümüze uzanan tarihçesini anlatmıştır. Ayakkabı üretiminin geleneksel organizasyonu hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca edebiyatta; destanlara, şiir ve tiyatroya konu olan ayakkabıyı örneklerle açıklamış ve etnografik açıdan değerlendirmesini yaparak sunmuştur.

Okca ve Erun (2018), “Körüklü Çizme Ustası Mehmet Çiyancı ve Körüklü Çizme Üretimi” isimli makalesinde, Denizli-Tavas İlçesinde mesleğe devam eden körüklü çizme ustası, Mehmet Çiyancı ile çalışılmış, körüklü çizme üretim aşamaları ele alınmıştır. Ayrıca körüklü çizme üretiminin günümüzdeki durumu, üretilen çizmeler, körüklü çizme atölyesi, üretimde kullanılan malzemeler ile teknikler ayrıntılı olarak incelenmiş ve tanımları yapılmıştır.

Örk, Mutlu, Adıgüzel Zengin ve Zengin (2016), “Günümüzde Yok Olmaya Yüz Tutmuş Deri El Sanatları: Körüklü Çizme” isimli makalesinde, körüklü çizme üzerine bir araştırma yapılmış ve bu araştırmada; ayakkabı ve çizme yapımında doğal derinin yeri ve önemi, körüklü çizme yapımı, körüklü çizmelerin genel özelliği, körüklü çizmelerin bakımı başlıklarına yer verilerek anlatılmıştır.

Yorgancıoğlu, Önem, Başaran, Hakan, Karakuş ve Ayyıldız (2016), “Geleneksel Körüklü Deri Çizme Üretimi ve Mukavemet Özelliklerinin Değerlendirilmesi” makalesinde, çizme yapımı için üretilen derilerin çekme mukavemeti, uzama yüzdesi, yırtılma mukavemeti, elastisite modülü ve su buharı geçirgenliği analizleri gerçekleştirilerek derilerin konfor ve dayanım özellikleri incelenmiştir. Bir çift çizme Aydın’ın Söke ilçesinde Cafer Efe Körüklü Çizme Atölyesi’nde el yapımı ile imal edilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde dericilik hakkında genel bilgi, ayakkabının bölümleri, çizme hakkında genel bilgi, Aydın'da dericilik, Aydın el sanatları, Aydın'da körüklü çizme başlıkları ve alt başlıkları açıklanarak anlatılmıştır.

2.1. Dericilik Hakkında Genel Bilgi

Bu bölümde, dericilik hakkında genel bilgi, derinin tanımı, yapısı, elde edilmesi, deri çeşitleri ve özellikleri, kullanıldıkları yerlere göre deriler, ayakkabının bölümleri, saya ve sayayı oluşturan elemanlar, taban ve tabanı oluşturan elemanlar, ayakkabı ve saraciye üretiminde deri, çizme hakkında genel bilgi, çizmenin tanımı, çizmenin tarihi, başlıklarına ve alt başlıklarına yer verilmiştir.

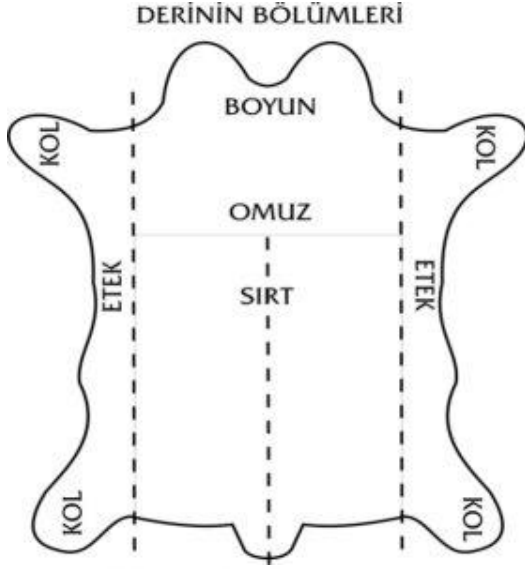
2.1.1. Derinin tanımı, yapısı, elde edilmesi

Derinin tanımı

“Hayvanlardan yüzülen ve tabakhanelerde işlenmeye hazır olan baş, kuyruk ve bacaklarla birlikte bir bütün oluşturan deriye “ham deri”, belli bir amaç için işlenerek, kullanılabilir duruma getirilen ham deriye ise “mamul deri” denmektedir” (Gökçesu, 2002, s. 15).

Mamul deri üretiminde kullanılan ham deri; yapısı, dokusu, kimyasal bileşimi ve diğer özellikleri kendine has olan tabii bir üründür. Deri canlı hayvan vücudunda çok çeşitli fonksiyonları yerine getirir. Deri canlıyı soğuğa, sıcağa, dış mekanik etkilere, ultraviyole ışınlar ve mikroorganizmalara karşı korur. Deri, çevre koşullarına göre ter ve yağ bezleri yardımı ile vücut ısısını dengeler. Bu çok yönlü görevleri nedeniyle derinin karmaşık bir histolojik, kimyasal ve diğer özellikleri vardır (Toptaş, 1993, s. 1).

“Deri sektörünün temel maddesini oluşturan ham deri kesilen ya da başka şekilde öldürülen hayvanın yüzülmesiyle elde edilen organik bir maddedir. Bu hammadde teknik yöntemlerle uygun şekilde işlendiği takdirde, birçok alanda kullanılmaya elverişli değerli madde niteliği kazanır” (Harmancıoğlu, 1989, s. 1).

Resim 2.1. Ham deri (İnternet 1)

Deri sektörü, üretim için gerekli hammaddesini hayvancılık sektöründen temin etmektedir. Deri sanayide işlenen deriler, elde edildikleri hayvanın büyüklüğüne, deri alanına, yaş ağırlığına, kalınlığına, kıl örtüsüne vb. özelliklerine göre gruplandırılmaktadır. Sanayinin hammadde kaynakları ve bunlardan elde edilen deri türleri şunlardır;

Büyükbaş hayvan derileri: “Manda, boğa, sığır, deve, öküz, dana, inek, at vb. gibi büyükbaş hayvan derisinden elde edilen; taban astarı, kayışlık, kromlu kösele, vaketa, kösele, rugan, antilop, güderi, gibi ürünlerin hammaddesini oluşturmaktadır”.

Küçükbaş hayvan derileri: “Koyun, keçi, tiftik, ceylan, kuzu, oğlak vb. küçükbaş hayvan derisinden elde edilen; sahtiyan, meşin, astarlık, maroken, vidala, napa, güderi, süet vb. gibi diğer değerli derilerin hammaddesini oluşturmaktadır”.

Kürklük hayvan derileri: “Tilki, sansar, samur, tavşan, sincap, porsuk, karagül, mink, vizon, çinçila, vb.”

Sürüngen hayvan derileri: “Yılan, kertenkele, timsah, vb.”

Öteki hayvan derileri: “Ayı, kurt, su aygır, fok balığı, kedi, köpek vb.” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 70).

Derinin yapısı

“Derinin yapısı incelendiğinde üç tabakadan oluştuğu görülmektedir. Bunlardan en üstte olanı, üst deri (epidermis) toplam deri kalınlığının %1’ini oluşturmaktadır. Üst derinin altında öz deri (corium) tabakası genel deri kalınlığının %85’ini, en alt tabakaya alt deri (subcutis) denmekte ve derinin %15’ini oluşturmaktadır (Bkz. Resim 2.2),” (Yakalı, 1981, s. 8).

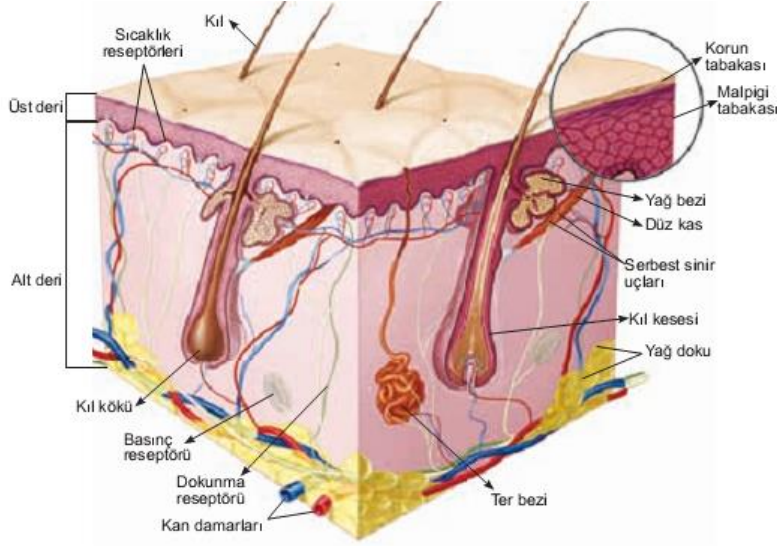
Epidermis (Üst deri): Epidermis tabakası, en üstteki önce pul pul dökülmektedir. Bu epidermis aşağı kısma inildikçe daha camlı olan hücrelerden oluşur. En dıştaki ölü hücreler kabuk durumundadır. Bu tabaka (stratum corneum) tırnak, boynuz, kıl ve tüyler bulunur ve devamlı yenilenir. Kıllar kendilerini yağlandıran yağ bezeleri le beslenirken kılların kesecikleri corium’a kadar uzanır. Deriye esneklik veren bu ince epidermis derinin üretim amacıyla işlenmesi sırasında kaldırılır. Geriye kalan kıl ve yağ bezeleri ile birlikte dikkatle temizlendikten sonra corium tabakasına varılmadan önce şeffaf ve yağlı bir kısım ile karşılaşılır (Yıldız, 1993, s. 239).

Corium (Öz deri): Cornium tabakası iki bölümden oluşmuştur. Üst kısımda papılar tabakası vardır. Adaleler, ter guddeleri ve kıl kökleri bulunur. Ham derinin yaklaşık beşte birini ihtiva eder. Retilar adı verilen alt tabakada sarı elastin lifleri bulunur. Burası beyaz kolejen liflerinin birbirine dolaşmayıp, ağ görüntüsü verir. Bu tabaka bitmiş derinin asıl kütesini oluşturur. Derinin çekme ve gerilme direnci, esneklik, sağlamlık ve mukavemet gibi özelliklerini retikular tabakası sağlar (Yakalı, 1981, s. 9).

Derinin üretimde kullanılan asıl kısım corium’dur. Bu kısım derinin karakteristik özelliğini vermektedir. Corium’un sıkı ve güzel yüzeyi süsleme biçiminde etkilidir, aynı zamanda deriye sağlamlık verir. Ancak derinin özelliği, hayvanın cinsine, çevreye, beslenmesine, sağlık durumuna, bedenindeki fizyolojik değişimede bağlı olmaktadır (Yıldız, 1993, s. 239).

Hypodermis (Yağ dokusu-Alt deri): Bu yağ doku, corium ile alttaki kaslar arasında gevşek bir doku ağı oluşturur. Kan damarları ve sinirlerin de bulunduğu bu yağlı tabaka deriyi alt kısımdaki kaslara bağlar. Hayvanı soğuğa karşı koruyan ve yiyecek deposu görevini yüklenen bu tabaka, ölüm halinde çürüdüğü için, derinin bozulmaması amacıyla yağlı kısım hemen temizlenir, aksi halde etrafa kötü bir koku yayılır (Yıldız, 1993, s. 240).

“Deri; yaklaşık olarak %70 su, %30 protein, %1.8 yağ, %00,2 oranla da minerallerden oluşan bir yapıya sahiptir” (Harmancıoğlu, 1989, s. 3).

Resim 2.2. Derinin yapısı (İnternet 2)

Derinin elde edilmesi

“Derinin işlenmesi, ilk çağlardan beri bilinen bir özelliktir. Bir derinin kullanıldığı malzemede çatlamaması, sert olmaması, dayanıklı ve yumuşak olması ve eğer boyanmışsa boyasının uzun ömürlü olması istenir. Bu bakımdan sepileme (derinin işlenmesi-tabaklama) deride kaliteyi belirleyen en önemli unsurdur” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 72).

Günümüzde teknolojik yöntemlerin kullanıldığı deri hazırlama ve tabaklama yöntemlerinin uygulanmasından önce daha basit yöntemlerle tabaklanan deriler şu şekilde hazırlanmaktaydı; deriler kılları kesildikten sonra kireç suyuna atılır ve kireçte bir miktar kalan deri, çıkarılarak ağaçtan bir sehpa üzerine serilir. Derinin etli yüzeyi küt ve eğri bir bıçakla kazınarak kılları giderilir. Bol su ile yıkanarak temizlenen deriler hazırlanan gerek bitkisel (sumak, çam kabuğu, meşe kabuğu, mazı vb.) gerekse hayvansan (köpek, kedi, güvercin dışkısı gibi) artıklarla hazırlanan tanen içeren sıvı içine konarak uzun süre bekletilir. Daha sonra ise yıkanan derilerin yüzeyi sünger taşı ile bastırılarak düzeltilir. Gerdirilerek kurutulan derilere kırılğan olmaması için balık yağı veya hayvani iç yağ ile yağlanarak perdahlanır. Bu işlem bittikten sonra çeşitli boylarla boyanan deriler günlük hayatta kullanıma hazır hale getirilmiş olur (Tekin, 1992, s. 22).

Derilerin mamül haline gelebilmesi için başlıca şu işlemlerden geçirilerek gruplandırılmaktadır; hazırlama, sepileme ve bitirme (finisaj) işlemleri olarak gruplandırılmaktadır. Hazırlama işlemi, yumuşatma, ön kavalato, yün ve kıllardan arındırma, kireçten arındırma, sırça temizleme, yarma ve piklaj aşamalarından oluşur.

Deriyi Hazırlama İşlemleri

Yumuşatma

“Derilerin uygun şekilde işlenebilmesi için konserveleme ile düşürülen su miktarının artırılması en azından hayvanın yüzüldüğü andaki durumuna getirilmesi gerekir. Yumuşatma, derilerin konservelenmesi ve depolanması sırasında kaybedilmiş suyun yeniden kazandırılması deri işlemenin ilk safhasıdır” (Dikmelik, 2013, s. 2, 3).

Ön Kavalato (Etlerin sıyrılması)

“Dericilikte et tabakasının uzaklaştırılması işlemine etleme, leş-alma veya kavalato denir” (Dikmelik, 2013, s. 54).

Yün ve Killardan Arındırma

“Kimyasal ve mekaniksel işlemlerin birleşimi olarak işlenmemiş derinin kıllarının çıkartılmasını içerir. Kireç banyosunda bırakılan etli kısımlara sodyum sülfür ve kireç sürülen ve kızdırma odalarında bekletilen derilerin lif dokusunda meydana gelen şişme ve gevşeme, yün ve kılların kolayca temizlenmesini sağlar” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 75).

Kireçten Arındırma

“Kireçlenmiş derinin içerdiği alkalinin giderilmesi sonraki işlemler için gereklidir. Bu amaçla çeşitli kimyasal maddeler kullanılır (amonyum sülfat, sodyum bisülfat gibi)” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 75).

Sırça Temizleme

“Deriler son bir mekanik temizleme işlemine tabi tutulur. Böylece deride kalması istenmeyen maddelerle, deri sırçasının özel bıçak veya makinalarla sıyırılması sağlanmaktadır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 75).

Yarma

“Yarma makinelerinde sepilenmiş derinin istenilen kalınlıkta iki veya daha çok tabakalar halinde kesilmesi işlemidir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 75).

Piklaj

“Lif dokusuna sepi maddelerinin homojen şekilde işlenmesi ve sepileme süresince sırça tabakasının buruşup bozulmaması için asit ve tuz çözeltisi ile işlem gördürülmesidir” (Öncü, 1968, s. 117).

Tabaklama (sepileme) İşlemleri

“Tabaklama geniş anlamda, kolayca bozulabilir durumda olan hayvan ham derilerinin dayanıklı ve bozulmaz hale getirilerek işlenmiş deriye çevrilmesini kapsayan bir terimdir. Tabaklama (sepileme); daha geniş olarak proteinlerin stabilize edildiği işlemler dizisidir” (Dikmelik, 2013, s. 110).

Tabaklama için kullanılacak maddeler çok çeşitlidir. Başka sınıflandırma şekli varsa da bu maddeler dericilikte;

1. Bitkisel tabaklama maddeleri (kestane, palamut, mimoza, kebrako gibi bitkisel ekstraktlar),
2. Mineral tabaklama maddeleri (krom, alüminyum, titanyum, zirkonyum gibi mineral esaslı maddeler),
3. Sentetik tabaklama maddeleri (fenol, naftalin, üre bazlı kondansasyon ürünleri veya sinterleri),
4. Diğer tabaklama maddeleri (aldehit, yağ vs.) ile tabaklama şeklinde sınıflandırılır.

Bitkisel tabaklama: Bunlar adında anlaşılacağı gibi bitkisel kaynaklı tabaklama maddeleri olup insanlığın ilk günlerinden beri kullanılmışlardır. Tabaklamada

en çok kullanılan ve mineral esaslı olan kromun ancak bir asırdır kullanıldığı düşünülürken, bitkisel tabaklama maddelerinin çağlarda önemini koruyarak günümüze kadar geldiği ve derilere ayrı bir karakter kazandırdığı için de tamamen bırakılmadığı ortaya çıkar. Nitekim bitkisel tabaklama maddeleri organik ve doğal tabaklama maddeleri olduğu için çevresel nedenlerle de tercih edildikleri için günümüzde de önemli bir yere sahiptir (Dikmelik, 2013, s. 110, 111).

Bitkilerin kök, kabuk, yaprak ve meyvelerinden tanen toplanmaktadır. Bitkilerin dünyasında çok yaygın olarak bulunan bu kompleks maddenin tümü için bütün grubun adı olarak “tanenler” denilmektedir. Tanen ve tannik asit ile yapılan tabaklamada, tanen içeren eriyikler, bitkilerin çeşitli kısımlarının (kök kabuk gibi) suda ısıtılıp yumuşaması ile elde edilir ve bu eriyik deriye nüfuz ettirilerek tabaklama yapılmış olur (Yıldız, 1993, s. 251).

Mineral tabaklama: bitkisel tabaklama maddelerinin aksine doğada çözülmemiş halde bulunurlar. Bu mineraller çeşitli kimyasal yöntemlerle suda çözülebilen tuzlara dönüştürülmektedirler. Mineral maddelerle tabaklama yönteminde krom tabaklama çok büyük öneme sahiptir. Derinin krom tuzuyla tabaklanması iki şekilde olmaktadır. Tolaya tabaklama yeteneği olan tuzlara etki ettirilir buna tek banyo yöntemi denmektedir. Tola önce krom asit ile muamele edilir. Daha sonra krom asidi, tabaklama yeteneğine sahip krom tuzlarına indirgenir, bu yöntemde çift banyo yöntemi denir. Krom tabaklama ucuz olması, her türlü deri tabaklamasında kullanılması ve deriye iyi özellik kazandırması nedeniyle çok tercih edilen yöntemdir (Akçakale, 2017, s. 48).

Sentetik tabaklama: Bitkisel sepi maddelerinin üretim miktarlarının sınırlı oluşu ve giderek azalması nedeniyle sentetik sepi maddeleri geliştirilmiştir. Sentetik sepi maddeleri sepilme işlemini çabuklaştırır, kontrollü bir sepilme imkân verir ve değişen moda akımlarına uygun kalite ve görünümde üretim yapılmasını sağlar. Sentetik sepi maddeleri organik sepi maddelerinin yerine geçebilen maddeler olmayıp, onları tamamlayıcıdır ve çok çeşitli teknolojik uygulamalara imkân sağlar (Toptaş, 1993, s. 240).

Bitirme (Finisaj) İşlemleri

“Kuruyan derilere bitirme işlemi de denilen finisaj işlemler uygulanır. Bu işlemin amacı tabaklanmış derilere kullanım amaçlarına uygun olarak, görünüm ve dayanıklılık kazandırmaktır. İstenen deri özelliğine göre deriler boyanır, gerekiyorsa cilt baskı yapılır ve mamul deri elde edilmiş olur” (Akçakale, 2017, s. 47).

2.1.2. Deri çeşitleri ve özellikleri

“Deri, kalitesine ve kullanılacağı yere göre; bir dizi işlemten geçtikten sonra finisaj aşamasında nubuk, vidala, güderi veya süet adını almaktadır. Deri çeşitleri, yapılacak ürünün özelliğine göre seçilmeli; kemer sert, çantada daha yumuşak, ayakkabıda

modeline göre değişen incelik ve sertlikte kullanılmalıdır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Ak Deri: “Koyun, ceylan ve keçi derilerinden yapılan bir nevi ince ve beyaz parşömandır. Üzerine yazı yazılabilecek şekilde ponza taşı ile perdahlanmaktadır. Genellikle resim yapmak ve yazı yazmak için kullanılmaktadır” (Özdemir, 2004, s. 88).

Astarlık: “Genellikle ayakkabı üretiminde kullanılan astarlık deriler yumuşak emici, dayanıklı ve hava alma özelliğine sahip derilerdir” (Cingöz, 2007, s. 63).

Astarlık Glase: “Ham keçi derilerinin krom tuzuyla sepileneip sırça tarafı perdahlı, boyanmış ince veya tabi renkte, elastik, yumuşak astarlık deridir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Davul Derisi: “Sert ve kalitesiz derilerdir. Kılılarından ve yağlarından temizlenerek arındırılan domuz, dana ve eşek derileri, tebeşir tozu ve sünger taşı ile ovulur ve gerilerek havada kurutulur. Şeffaf ve sert bir hale gelen deriler dekoratif ve müzik aletlerinde kullanılır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Fantezi Derileri: “Antilop (ceylan), yılan, timsah, kertenkele derilerinin yağla sepileneip ile elde edilen derilerdir. Çanta, kemer, ayakkabı, giyim eşyaları ve çeşitli aksesuarlarda kullanılır. Bu derilerden yapılan eşyalar pahalı fakat son derece dayanıklıdır” (Gökçesu, 2002, s. 20).

Güderi: “Geyik, ceylan, karaca bazen de keçi ve koyun derilerinin yağla sepileneip elde edilir. Çok yumuşak ve ince derilerdir. Temizlik işlerinde ayrıca giysi ve eldiven yapımında kullanılır” (Gökçesu, 2002, s. 19).

Glase: “Çok ince ve yumuşak bir deri çeşididir. Oğlak (keçi yavrusu) derilerinden yapılır. Kuzu derisinden yapılan glaselere vardır. Bunlar daha kalın ve dayanıksız bir yapıya sahiptirler. Glaseler, maden tuzları ve yağdan ibaret maddelerle yani karışık sepileneip yöntemleri ile sepileneip elde edilirler” (Aker ve Bostancıoğlu, 1970, s. 404).

Keçi Derisi: “Keçi derileri koyun ve kuzu derilerine göre deri üretimine daha elverişlidir. Astarlık ve ayakkabılık deridir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Krokodil: “Timsah (büyük kertenkele) derilerinden elde edilmektedir. Kadın giyim eşyası, çanta, kemer ve cüzdan yapımında kullanılan pahalı bir deri çeşididir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 84).

Maroken: “Küçükbaş hayvan derilerinin bilhassa keçi derisine krom veya tanen (Sumak) sepilenmesiyle elde edilir. Sepilemeden sonra çok açık renk aldığından istenilen renge boyanır. Yüzeyinin taneli görünüşü derisinin en önemli özelliğidir. Girinti çıkıntıları baskı ile yapılır” (Aker ve Bostancıoğlu, 1970, s. 406).

Napa: “Büyükbaş ve küçükbaş hayvan derilerinin krom tuzlarıyla sepilmesiyle elde edilir. Çeşitli renklerde, esnek, mukavemetli, ince, yumuşak olan derilerdir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 80).

Nubuk: “Sığır derilerinin kromla sepilmesiyle elde edilen derilerdir. Özelliği hafif zımparalanmış ince ve yumuşaktır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 80).

Rugan: “Söğüt tanesi ile sepilenmiş olan deriye katran katılmış beziryağı devamlı suretle azar azar sürülür, orta dereceli sıcaklıkta kurutulur. Yumuşaklığı ve suyu geçirmezliği en önemli özelliğidir. Kemer, çanta ve ayakkabı yapımında kullanılır. En önemli mahsuru zamanla çatlamasıdır. Rugan küçükbaş hayvanlardan yapılır” (Cingöz, 2007, s. 60).

Sabunlu Kösele: “Orta ağırlıkta, düzgün sırcalı ham sığır derilerinin bitkisel tanenler ve organik debarağlayıcılarla sepilendikten sonra belirli oranda yağlanmış ve yüz tarafı perdahlanmış olan tabii renkte, yumuşak tutumlu, elastik bir köseledir” (Güler, 1994, s. 52).

Kayıslı Kösele: “Ağır ham sığır derileri bitkisel tanenler ve diğer organik debarağlayıcılar tek başına veya arada kullanılarak sepilendikten sonra özel surette yağlanarak elde duran, kropon haline tabii renkte ve sıkı tutumlu bu köseledir” (Güler, 1994, s. 52).

Kromlu Kösele: “Ağır sığır ve manda derilerinin krom tuzları ile sepilmesinden sonra, yağlı veya yağsız olarak yapılan mavi, yeşilimtırak renkte, sert tutumlu, bükülebilir ve elastiki bir köseledir” (Güler, 1994, s. 52).

Suni Kösele: “Esas kullanım yeri ayakkabı sanayi olan bu kromlu den parçaları ile krom talaşı ve kösele kırıntıları gibi daha çok doğal maddelerden yapılmış bir yardımcı maddedir” (Güler, 1994, s. 52).

Sahtiyan (Meşin): “Keçi derisinden elde edilen, tabaklanıp boyanmış, cilalanmış deridir” (Dağtaş, 2007, s. 187).

Suni (Yapay) Deriler: “Dış görünüş bakımından tabii deriye benzer. Suya karşı dayanıklıdır. Mobilya, çanta, ayakkabı, cilt vb. eşyaların yapımında kullanılır” (Gökçesu, 2002, s. 20).

Süet: “Dana, malak, sığır, oğlak, kuzu, keçi ve koyun derilerinin kromlu tuzlarla sepilmesiyile elde edilir. İstenilen renge boyanabilir ve derilerin tersi özel makinelerle fırçalanarak tüylendirilebilir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 81).

Şeffaf Deriler: “Deriler kurutulduktan sonra içine bir miktar asit borik ilave edilmiş olan gliserine yatırılır. Doymuş hale gelince kurutularak kullanılır. Bu deriler karşı dayanıklı değildir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

Vaketa: “Büyükbaş hayvan derisinden imal edilir. Çatlamaz ve su geçirmez olduğu için bot ve bavul gibi eşya yapımında tercih edilir” (Gökçesu, 2002, s. 19).

Videla: “Bilhassa dana derisinden krom sepisi ile elde edilir. Glaseden daha kalın ve serttir. Spor çanta ve ayakkabı yapımında kullanılır” (Özdemir, 1995, s. 41).

Yapay (suni) Deriler: “Dış görünüşü tabii deriye benzemektedir. Bitkisel lifler, pamuklu kumaşlar, deri artan deri taşları ile kauçuk selüloz asetatı ve Hint yağı gibi kimyasal maddelerle yoğurulmaktadır. Daha sonra sıkıştırılarak sıcak pres’le düzleştirilerek deri desenleri verilmektedir. Ayakkabı, çanta ve mobilyacılıkta kullanılmaktadır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 79).

2.1.3. Kullanıldıkları yere göre deriler

“Deri işleme enstitüsünde ham veya yarı işlenmiş deriler kullanılmaktadır. Bu deriler büyükbaş ve küçükbaş hayvan derilerinden elde edilmektedir. Ham derilerin işlenmesi sonucunda elde edilen deri çeşitlerinin kullanım alanları; deri konfeksiyon, kudura, saraciyede çeşitli kullanım alanları bulmaktadır” (Kozbay, 2009, s. 27).

Giysilik ve eldivenlik deriler: “Deri giyim sanayinde giysilik olarak işlenen deriler genellikle koyun ve keçi derileridir; sığır derileri de yarma işleminden geçirilerek inceltildikten sonra bu amaçla kullanılmaktadır. Bu derilerden mont, çeket, kaban palto, etek, yelek, şapka, eldiven vb. giyim eşyaları yapılmaktadır” (Kozbay, 2009, s. 29).

Saraciye ve çantalık deriler: “Yarma yâda normal sığır derilerinin özel tabaklama yöntemleriyle işlenmesi sonrasında elde edilen blank ve vaketa mamul derileridir” (Kozbay, 2009, s. 29).

Ayakkabı taban derileri (kösele): “Ağır sığır derilerinin 12 ile 18 ay gibi uzun sürelerle tabaklanmasıyla elde edilen kalın ve az bükülür özellikte olan derilerdir” (Cingöz, 2007, s. 63).

Ayakkabı yüzük derileri: “Ayakkabı yüzüğü olarak dana derilerinden elde edilen ve vidala adı verilen deriler ile keçi derilerinden elde edilen glase adı verilen deriler kullanılır. Ayrıca nubuk, süet deriler de bu amaçla kullanılır” (Cingöz, 2007, s. 63).

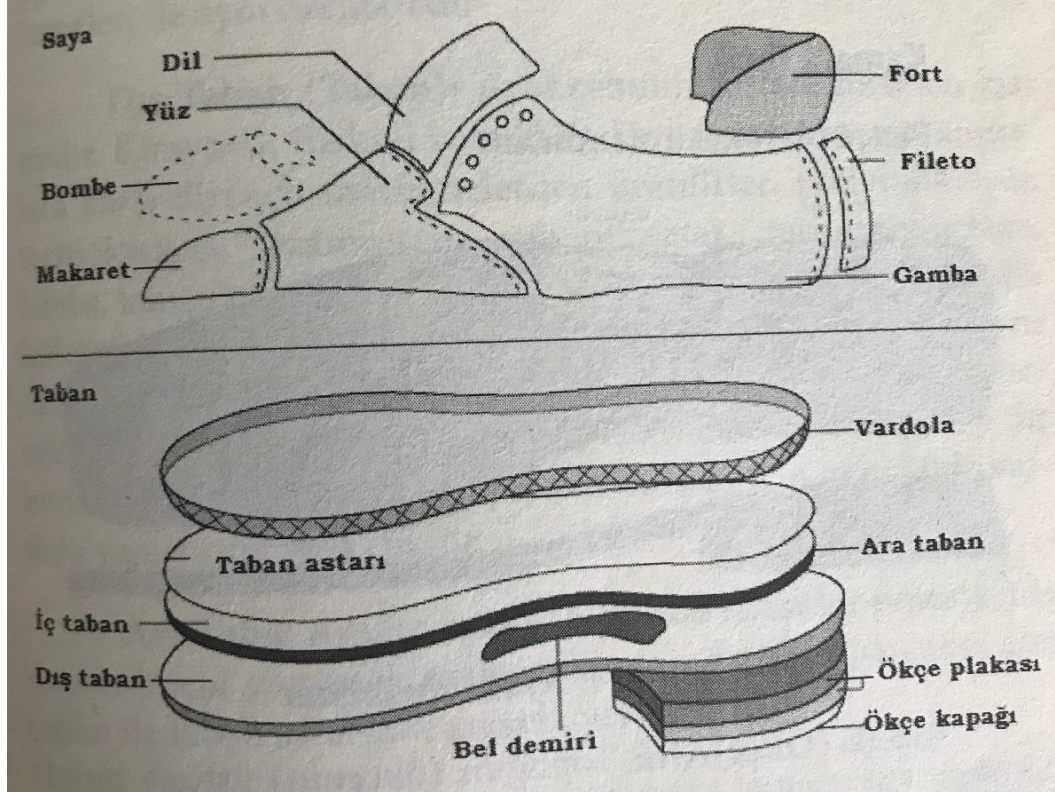
Döşemelik deriler: “Mobilyanın kullanım amacına ve çeşidine göre değişik mamul deri kullanılabilir” (Cingöz, 2007, s. 63).

Astarlık Deriler: “Ham koyun ve keçi derilerinden türlü yöntemlerle sepiyerek elde edilen tabii renkte veya boyanmış ince, yumuşak, elastiki deri” (Akalin ve diğerler, 1993, s. 30)

Teknik Deriler: “Genellikle sanayide kullanılır. Ayrıca müzik aletleri ve koruyucu iş önlükleri yapımında bu deriler kullanılmaktadır” (Doğan ve Asil, 1996, s. 52).

2.2. Ayakkabının Bölümleri

Ayakkabı doğal ve doğal olmayan malzemelerden imal edilmiş pek çok parçanın bir araya getirilmesi ile oluşmaktadır. Bitmiş bir ayakkabıda bu malzemelerin sadece dışta olanları görünmektedir, birçok malzemenin ise görünme şansı yoktur. Ayakkabı saya ve taban olma üzere belli başlı iki kısımdan meydana gelir (Bkz. Resim 2.3), (Akçakale, 2015, s. 196).

Resim 2.3. Saya ve taban parçaları (Akçakale, 2015, s. 201).

2.2.1. Saya ve sayayı oluşturan elemanlar

Saya: Ayakkabının üstünü oluşturan, tabanı örten yüz parçalarının bütününe saya denir. Doğal deri, suni deri ve tekstil türü malzemelerden parçaların bir araya gelmesi ile oluşturulur. Ayakkabının saya bölümü üstte kaldığı için yerle temas etmez. Ayakkabının üst kısmı olan saya kendi arasında yüz (resim-a) ve astar (resim ayakkabı kesiti-1) diye ikiye ayrılır. Yüz ile astar arasında dıştan bakıldığında hiç görünmeyen fort, bombe, tela, takviye bantları ve fortçe gibi destekleyici malzemeler kullanılmaktadır (Bkz. Resim 2.4), (Akçakale, 2017, s. 32).

Sayayı oluşturan elemanlar

Yüz: “Maskaretili (burunlu) veya maskaretsiz (burunsuz), aynalı veya aynasız olarak üretilen ayakkabının ön kısmını oluşturan saya parçasına verilen isimdir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2017, s. 34).

Burun (Maskaret): “Ayakkabının giyildiğinde sayada öne gelen uç tarafındaki parçalardır. Her ayakkabı maskaretili olmayabilir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2017, s. 34).

Ayna: “Bazı ayakkabı modellerinde ön üst kısmını oluşturan yüze, elle ya da makine ile dikilen saya parçalarıdır” (Akçakale, 2017, s. 34).

Dil: “Ayakkabı bağlarının ayağı rahatsız etmemesini sağlayan ve bağ altına rastlayan saya parçasına verilen isimdir. Bağısız ayakkabılarda da aynanın üst kısmına aynı isim verilmektedir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2017, s. 34).

Fileto: “Ayakkabının arka kısmında gambaların üstüne dikilen ve gambaların daha sağlam bir şekilde birbirini tutmasını ve arka kısma estetik bir görünüş vermesini sağlayan parçaya verilen isimdir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2017, s. 34).

Fortluk: “Filetonun daha büyük halidir. Bu parça farklı olarak gambaların üzerine bindirme işlemi ile tutturulur (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2017, s. 34).

Kıyılık: “Ayakkabının ağız kenarına estetik bir görünüş vermek ve ayakkabının daha sağlam olması için eklenen saya parçasıdır. Genellikle fantezi türü ayakkabılarda bulunmaktadır” (Akçakale, 2015, s. 201).

Gamba: “Sayanın arka kısmını oluşturan ve yüzü tamamlayan parça ve parçalardır. Bot ve çizme türü ayakkabılarda gambaya “konç” denilmektedir” (Akçakale, 2015, s. 201).

Astar: “Ayakkabının sayasında yüz parçalarının altında ayak ile temas eden kısma astar denilmektedir. Sayanın daha diri, sağlam ve sayanın ayağa temasını kolaylaştırmak

için kullanılır. Astarlar genellikle üç parçadan oluşur. Bu parçalar yüz astarı, gamba astarı ve çoraplıktır. Çoraplık her modelde olmayabilir” (Akçakale, 2015, s. 201).

Bombe: “Sayada yüz ile astar arasına yerleştirilen ayakkabının burun formunun ve parmakların korunması amacıyla koyulan parçaya bombe denilmektedir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 201).

Fort: “Ayakkabının arka formun korunması ve ayak topuğunu desteklemesi için yine astar ile yüz arasına yerleştirilen parçaya denilmektedir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 202).

2.2.2. Taban ve tabanı oluşturan elemanlar

Ayakkabının burundan başlayarak ökçe arka ucuna kadar uzanan alt kısmıdır. Yükün hemen tümü bu parçaya binmektedir. Yerle temas eden en altta ki tabakasına dış taban (resim-a), ayak ile temas eden tabakasına ise iç taban (resim-a) denilmektedir. Bazı ayakkabılarda bu iki tabaka arasında deri ya da başka bir materyalden yapılmış üçüncü bir tabaka ara taban (fiyapa) bulunmaktadır. Tabanın topuktan tarağa kadar olan bölümüne bel demiri (kamara demir) adı verilen parça konulmaktadır. Yükün büyük bölümü bel demirine bindiği için bu bölüm metal ya da özel termoplastikler ile takviye edilmektedir (Bkz. Resim 2.3), (Akçakale, 2015, s. 202).

Tabanı oluşturan elemanlar

Topuk (Ökçe) altı: “Topuğun üstüne monte edildiği, bel ile tabanın arasındaki bölümdür” (Akçakale, 2015, s. 203).

Kamara (Bel): “Milo ile ökçe arası olup ayakkabı giyildiğinde ayakaltı boşluğuna karşı gelmektedir ve ökçe önünden milo başına kadar uzanmaktadır” (Akçakale, 2015, s. 203).

Dış Taban: “Ayakkabının dıştan görünen kısmıdır. Kimyasal, fiziksel ve mekaniksel aşınma ve yıpranmalara karşı dirençli malzemelerden üretilmektedirler (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 203).

Ara taban: “Ayağın ayakkabı içinde rahat bir pozisyonda durması için yumuşak malzemelerden üretilen parçadır (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 203).

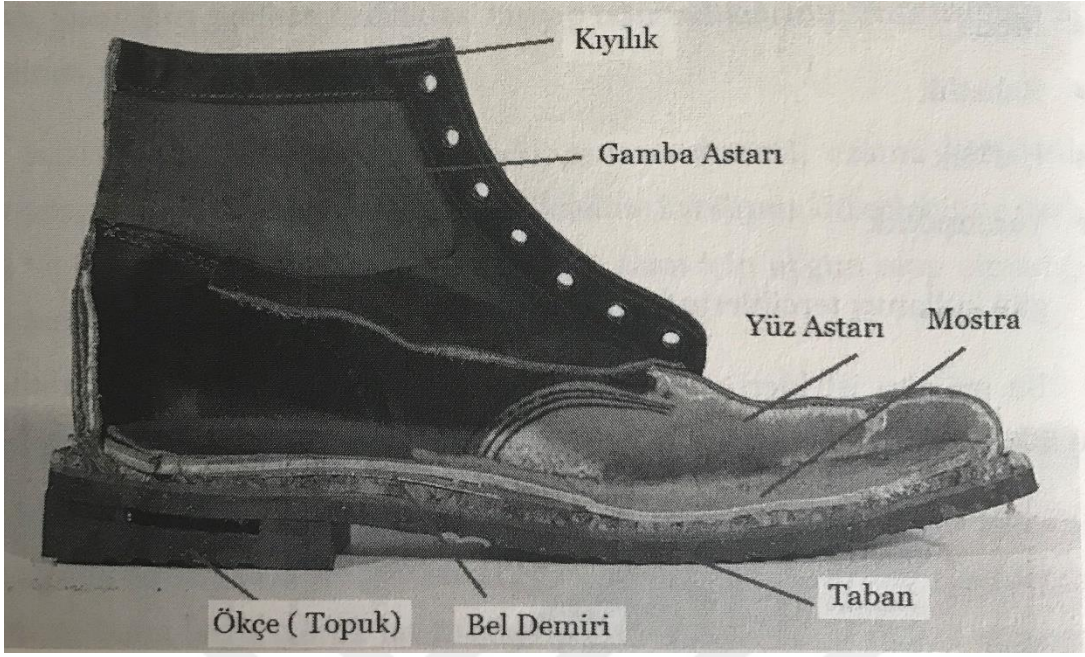
Mostra: “Ayakkabının içinde, ayağa temas eden ve taban astarının görünmesini engellemek ayrıca, ayak konforu için konulan parçadır” (Akçakale, 2015, s. 204).

Taban astarı (iç taban): “Mostranın altında bulunan sayanın montesinin yapıldığı malzemedir. Ayakkabının bel kısmından eğilmesini engellemek için genellikle bel demiri ve fiber kapak ile desteklenmektedir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 204).

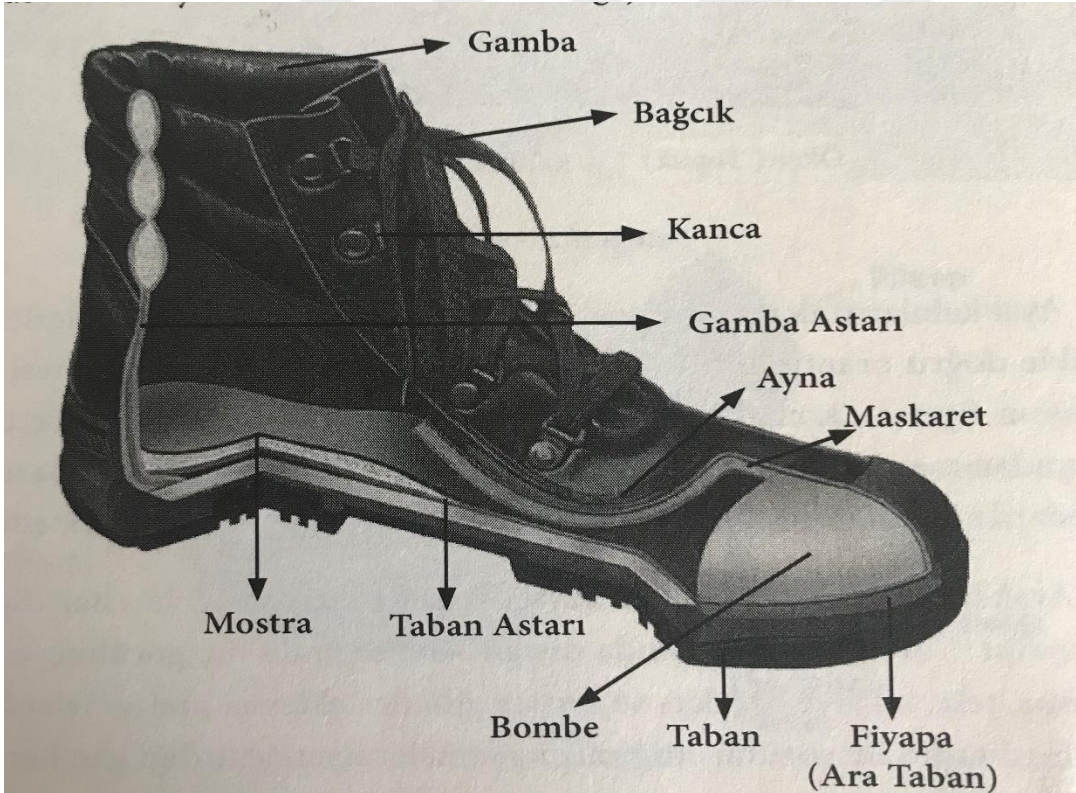
Fuspet: “Ayakkabılarda, genel ayak yapısına uygun olarak hazırlanıp lateks, eva ya da uygun malzemelerden yapılabilen, ayakkabı giyerken ayağın direk temas edeceği, ayak konforu için düşünülen parçadır” (Akçakale, 2015, s. 204).

Ökçe: “Tabanın arka kısmında, ayağın topuk kısmının altına gelen bölümdür. Ökçeler, ağaç, kösele, mdf, plastik türü malzemelerden imal edilir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 205).

Ökçe Kapağı: “Ökçelerde (topuklarda) aşınmayı ve darbeleri önlemek için yerle temas eden uç kısımları ökçe kapağı ile desteklenmektedir. Ökçeye yapıştırılarak, çivi ile tutturularak ya da sıkı geçme şeklinde monte edilir (Bkz. Resim 2.3),” (Akçakale, 2015, s. 205).

Resim 2.4. Ayakkabı kesiti-1 (Akçakale, 2017, s. 32)

Resim 2.5. Ayakkabı kesiti-2 (Akçakale, 2017, s. 32)

2.2.3. Ayakkabı ve saraciye üretiminde deri

İnsan, mevsimsel ve kullanım yeri koşullarına göre uygun ayakkabı giymek zorundadır. Kullanılan malzemeni kalitesi ve deri kalınlığının seçimi ayak sağlığını doğrudan etkileyen en önemli unsurların başında gelmektedir. Üreticiler; ayakkabının yumuşak, kırılmaya, yırtılmaya karşı dayanıklı olmasını istemektedir. İstenen bu özellikler deri kalınlığı ile doğru orantılıdır. Derileri aynı kalınlığı getirmek için çoğu zaman yarma işleminden geçirmek gerekebilmektedir. Yarma işleminin standardı istenilen deri kalınlıkları ile doğrudan ilgilidir (Akçakale, 2017, s. 65).

Saya malzeme kalınlığı genellikle milimetre olarak ölçülmektedir. Çeşitli kullanım alanlarına göre doğal derilerin kalınlıkları aşağıda yer alan tabloda verilmiştir (Bkz. Resim 2.6).

MEVSİME UYGUN DERİ KALIN- LIKLARI		Bayan Ayakkabı	Erkek Ayakkabı	Çocuk Ayakkabı	
	Yazlık Ayakkabı		0,8-1,1 mm	1,2 mm	1,1 - 0,8 mm
Kışlık Ayakkabı		1,2-1,3 mm	1,6-1,8 mm	1,2 - 1,3 mm	
Modele Göre	Sandalet - Terlik	0,8-1,1 mm	1,2 mm		
	Bot - Çizme	1,4 mm	1,6 - 1,8	1,4 mm	
Astar Kalınlıkları		0,6-0,8 mm	0,8 - 1 mm	0,6 - 0,8 mm	
Döşeme ve Çanta					1,25-2,0 mm
Valiz ve Kemer					1,25-2,0 mm

Resim 2.6. Kullanım alanlarına göre deri kalınlıkları (Akçakale, 2017, s. 65)

“Üretilen bütün derilerin büyük bir kısmı ayakkabı üretiminde kullanılmaktadır. Başlangıçta sadece bitkisel sepi maddeleriyle ve buna uygun metotlarla üretilen ayakkabı yüzçük, astarlık ve taban derileri yerine giderek daha yüksek kaliteli, geniş ürün yelpazeli ve moda akımlarına uygun üretim metotları geliştirilmektedir” (Toptaş, 1998, s. 237, 247).

1. Ayakkabı Yüzlük Deri: “Finisajları birbirinden çok farklı olan bu deri cinslerinde doğrudan test edilebilen özelliklere bağlı olarak grupların dağılımı esas alınmıştır. Burada yer alan testler ayakkabı üretimi ve kullanımında olduğu kadar bu sektöre deri üreten firmaların kalite kontrol sistemlerinde de dikkate alınabilir”.

Ayakkabı üretiminde yüzlük deri için en önemli test lastometrede tespit edilen sırça esnekliğidir. Buradan alınan sonuçlardan (Diğer testlerde de olduğu gibi), sadece derinin belirli alanlarda kullanılıp kullanılmayacağına dair veri sağlanmaz. Ayrıca önemli olan, öngörülen bir ayakkabı üretimi için mevcut olan derinin, sınır değerler de dikkate alınarak yeterli olup olmadığı bilgisi de sağlanır. Normal ve özel ayakkabılar için yüzlük deri esas itibarıyla sığır ve dana derilerinden üretilmektedir. Dana derileri özel ayakkabı (şık, fantezi) ayakkabı üretiminde kullanılmaktadır. Günümüzde yumuşak deri cinsleriyle daha geniş ayakkabılar üretilmektedir. Finisaj cinsi çok çeşitlilik göstermekte ve anilin deriden hafif zımparalı deriye kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Ayakkabı yüzlük çalışan koyun cinslerinde keçi derisine yakın lif dokusunda olan kıl koyunları seçilmeli ve yırtılma dayanımına dikkat edilmelidir. Moda ayakkabı yüzlük derilerden metalik finisajlı veya foli kaplı rugan deriler özel üretim için kullanılmaktadır.

Havalı derilerden olmak üzere et tarafı zımparalanmış sırçalı sığır derisi ve sığır yarma süet ayakkabı yüzlük olarak kullanılmaktadır. Nubuk derilerde de dana derisi tercih edilir. Sadece bitkisel sepilenmiş ağır ayakkabı yüzlük derilere geçişte su geçirmez deriler yer alır. Bu deriler yeterli yumuşaklıkta, dolgun, deforme olmayan ve su geçirmez özelliktedir. Sugeçirmez deriler sağlam-sıkı lif yapılı sığır hammadde derilerinden üretilir. Vaketa, sadece bitkisel tanenlerle sepilenmiş ayakkabı yüzlük deridir ve yeterli yumuşaklığa ve dolgunluğa sahip olmalıdır. Sandalet derisi de bitkisel tanenlerle sepilenmiş sığır derisinden üretilir (Toptaş, 1998, s. 237, 247).

2. Ayakkabı Astarlık Deri: Bu deri cinsinden beklenti büyük ölçüde, ayakkabının kullanımı sırasındaki davranışına etki eden ayak sıhhati açısından belirlenir. Derinin emiciliği su buharı alması ve hava geçirgenliği ön plandadır. Ayakkabı yüzlük deride yüzey özelliklerine göre belirlenen yüksek kalite değerleri astarlık deride yeterli değildir. Astarlık deri olarak hafif sığır ham derileri, dana, keçi ve koyun ham derileri kullanılabilir. Sadece bitkisel sepi maddeleriyle sepilme tere dayanıklılık konusunda tek başına yeterli değildir. Ayakkabının uzun süreli kullanımında astarlık deri kararır ve sertleşir, tere karşı dayanımda reçine sepi maddeleriyle son sepilme yapılarak bir iyileştirme yapılabilir. Astarlık deriler natürel olarak kullanılabilirler. Ancak, moda nedeniyle çoğu zaman boyanmakta ve hatta fazla miktarda finisaj uygulanmaktadır. Ayakkabı astar derilik için büyük ölçüde koyun sırça yarması da kullanılmaktadır (Toptaş, 1998, s. 247, 248).

3. Ayakkabı Tabanı için Deri: “Ayakkabıya destek veren sıkı-dolgun yapılı, kullanım maksadı ve görevine uygun deri cinsleri ayakkabı tabanında kullanılmaktadır. Esas

sepi cinsi bitkisel tanen esaslđdır. Seçilen sepi maddesi ve kullanım miktarına göre esnekten serte kadar tutumda deriler üretilir” (Toptaş, 1998, s. 247, 248).

2.3. Çizme Hakkında Genel Bilgi

Bu bölümde çizmenin tanımı, çizmenin tarihi, çizmede ayak ve bacak bütünlüğü, başlıklarına ve alt başlıklarına yer verilmiştir.

2.3.1. izmenin tanımı

“Dilimizde “izme” anlamına gelen en eski kelime “uguk” tur. Kelime bugün sadece Kazak Türkçesi’nde “orap” manasında, “uyuk” şeklinde geçmektedir” (Naskali, 2011, s. 9).

“Uyuk tezghta dokunmuş yn çorap, keçe çizme, keçe ile kaplı deriden yapılmış çizme, ynden yapılmış kışlık ayakkabı, tozluk çorap şeklinde ifade edilmiştir” (Kanbak, 2010, s. 13).

“Bugün Anadolu’da çizme için edik, deyişleri kullanılır. Fakat eski Anadolu metinlerinden anlaşıldığına göre, edik sözü daha çok “koncu kısa çizmeler” için söyleniyordu” (Ögel, 1978, s. 114).

“izme kelimesi bugün sadece Türkiye ve Kırım Türkçelerinde görülen bir kelimedir. Eski Anadolu metinlerinde çizme şeklinde geçmektedir. Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde ve Anadolu ağızlarında tesadüf ettiğimiz “kısa konçlu ayakkabı, çizme” anlamındaki diğer kelime “şomak” dır, yani kalın top çizmelere verilen addır” (Naskali, 2011, s. 10, 11).

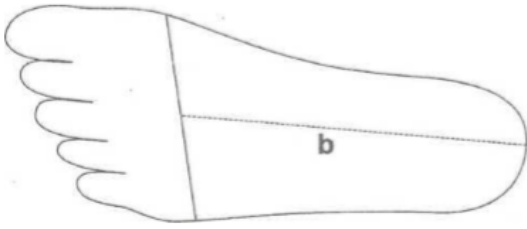
“izme kelimesinin menşei hakkında birkaç görüş bulunmaktadırdır. Bir görüşe göre kelimenin menşei, “izgi çekmek” anlamındaki “iz” kök fiilidir. Başka bir görüş de kelimenin, yine eski Anadolu Türkçesinde “dönmek, etrafını sarmak” manasındaki “iz” fiilinin türevi olduğu iddia edilmektedir” (Naskali, 2007, s. 11).

Çizmeye ayak ve bacak bütünlüğü

Çizmenin formunu ayak ve bacak formu biçimlendirmektedir. Ayak ve bacakta bulunan kemikler, bağlar, kaslar ve sinirler çizme formunun ortaya çıkmasında önemli etkenlerdir. Ayak bileği ile diz kapağı arasındaki yükseklik, baldırın yüksekliği ve genişliği, diz kapağı ile basen arasındaki yükseklik ve en ölçüleri çizmenin giyilebilmesi ve estetik görünümünde dikkate alınması gereken belli başlı unsurlardır (Kastan, 2017, s. 142).

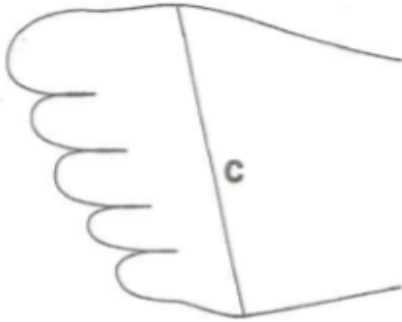
Ayak ve bacak ölçülerine aşağıda yer verilmiştir.

- *Ayağın boyu*: “Yere basan bir ayağın en uzun olan parmak ucu ile topuk arka kenarı arasında kalan uzunluktur (Bkz. Resim 2.9)”, (Megep, 2013, s. 21).
- *Ayak basma çizgisine kadar olan ayak uzunluğu*: “Ayağın uzunluğu topuk arka kenarından ayak parmaklarının köküne kadar ölçülür (Bkz. Resim 2.7)”, (Megep, 2013, s. 22).

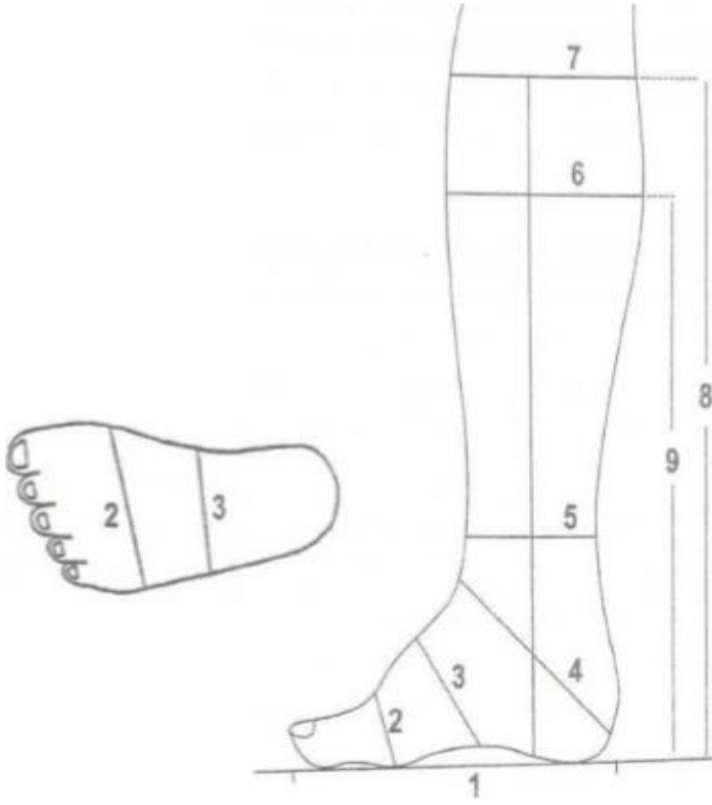
Resim 2.7. Ayak basma çizgisine kadar olan ayak uzunluğu (Kastan, 1997, s. 29)

- *Tarak genişliği*: “Ayağın yere değdiği en geniş yerdeki eni bulunur (Bkz. Resim 2.8),” (Megep, 2013, s. 23).

Resim 2.8. Tarak genişliği (Kastan, 1997, s. 29)

- *Tarak çevresi*: “Tarak kemikleri ile parmak kemiklerinin birleştiği çizgidir (Bkz. Resim 2.9),” (Kastan, 2017, s. 143).
- *Konturpiye çevresi*: “Ayak altındaki boşluğun (belin) en üst noktası ile ayak üstündeki en yüksek noktayı saran uzunluktur (Bkz. Resim 2.9),” (Kastan, 2017, s. 143).
- *Uzun topuk ölçüsü*: “Ayak yere basar durumda iken topuk arkasındaki en alçak nokta ile ayak üstündeki en yüksek noktayı saran uzaklıktır” (Megep, 2013, s. 24).
- *Kısa topuk ölçüsü (topuk çevresi)*: “Topuk arkasındaki en alçak nokta ile ayağın bacağına birleştiği noktayı (ayağın ucu havaya kaldırıldığında derinin kıvrıldığı yer) saran uzaklıktır (Bkz. Resim 2.9),” (Megep, 2013, s. 25).
- *Bilek çevresi*: “Bacağı en ince olduğu bölüm başka bir deyişle aşık kemiğinin çevresidir (Bkz. Resim 2.9),” (Kastan, 2017, s. 143).
- *Baldır çevresi*: “Diz kapağı ile aşık kemiği arasındaki bacak bölümünün (alt bacak) en geniş olduğu noktayı saran uzunluktur (Bkz. Resim 2.9),” (Kastan, 2017, s. 143).
- *Diz kapağı altı çevresi*: “Dizkapağı kemiğinin hemen alt tarafındaki noktadır (Bkz. Resim 2.9),” (Megep, 2013, s. 25).
- *Baldır yüksekliği*: “Baldır çevresini ölçtüğümüz nokta ile zemin arasında kalan uzaklıktır (Bkz. Resim 2.9),” (Megep, 2013, s. 25).
- *Diz kapağı altı yüksekliği*: “Zemin ile diz kapağı altı çevresinin belirlediğimiz nokta arasındaki uzaklıktır (Bkz. Resim 2.9),” (Megep, 2013, s. 25).
- *Baldır yüksekliği*: “Baldır çevresini ölçtüğümüz nokta ile zemin arasında kalan uzaklıktır (Bkz. Resim 2.9),” (Megep, 2013, s. 25).

Resim 2.9. Ayak ve alt bacakta ölçü yerleri (Kastan, 1997, s. 26).

1. Ayağın boyu
2. Tarak çevresi
3. Konturpiye çevresi
4. Topuk çevresi
5. Bilek çevresi
6. Baldır çevresi
7. Dizkapağı altı çevresi
8. Dizkapağı altı yüksekliği
9. Baldır yüksekliği

2.3.2. Çizmenin tarihi

“Tarih öncesi çağları mağara duvarlarından incelediğimizde, bize gösterge olan insan yaşantısının kesitlerini örnek aldığımızda veya kurganlardan çıkan çeşitli eserler, eşya kalıntıları incelendiğinde ancak dönemin yaşam koşulları hakkında bilgiler edinebilmekteyiz” (Kanbak, 2010, s. 19).

“İnsanlar giyinmeye başladıkları ilk andan itibaren ayaklarını dış etkenlerden korumaya başlamışlardır. Bilinen ilk ayakkabı şekli düz bir zemin üzerine ot ya da kaba derinin ayağa ilkel bağlarla bağlanarak oluşturulmuştur” (O’Keeffe, 1996, s. 22).

1938 yılında yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu bulunan en eski ayakkabı Amerika Birleşik Devletleri’nde Oregon Eyaletinde Fort Rock mağarasında bulunmuş 7.500 ile 10.000 yıl öncesine ait olduğu tahmin edilen belki de günümüze kalmış en eski ayakkabı kalıntısı yavşak otu dallarından örülmüş sandalet türüdür. Arkeolojik kazılarda M.Ö. 8.000 yıllarına ait Amerika yerlilerinin giydiği sandaletlere ait bulgulara rastlanmıştır (Bkz. Resim 2.10), (Akçakale, 2015, s. 45, 46).

Resim 2.10. Fort Rock Mağarası’nda bulunan ayakkabı (İnternet 3)

Bir başka örnek ise; şimdiye kadar en iyi saklanabilmiş, günümüze kadar gelen örnek botlar, Alplerdeki buzullarda keşfedilen “avcı” Otzi Buz adamına aittir. Geyik ve ayı derisinden botları, deri kıyafeti, ok ve yayı ile uzak diyarlara gidebilmiştir. Değişen iklim koşullarının etkisi ve daha birçok sebepler, ayakkabının malzemelerini çeşitlendirmiştir. Bitki lifleri, kalın ağaç kabukları, deniz kabukları, tohumlar ve benzeri birçok doğal malzeme ayakkabı ya da botlarda kullanılmıştır (Bkz. Resim 2.11), (Kanbak, 2010, s. 19, 20).

Resim 2.11. Otzi Buz adamına ait bot ve kıyafetler (İnternet 4)

Mezopotamya’ da çizme

“Ülkenin sıcak iklimine uygun olarak M.Ö. III. binden itibaren, basit bir tabana ve ayak bileğine bağlanan kayışa sahip bir sandalet tipi giyiliyordu. Bunlara III. Ur ve İsin sülaleleri ile Asur dönemi kabartmalarında sık rastlanır” (Yıldız, 1993, s. 13).

“İklim ve coğrafi koşullarına uyum sağlamak ve ata binen bir topluluk olan Asurluların kullandığı çizme ve botlar, bileğe kadar uzanıyor, önden kayışlarla açılıp kapanabiliyordu. Bez, keçe, kumaş kullanılıyor ve gümüş aksesuarlarla süsleniyordu” (Kanber, 2010, s. 37).

“Anadolu’nun soğuk iklimi nedeniyle Asur koloni çağında konçlu ve ucu kıvrık çizmelerin giyildiği Alishar ve Kültepe’de bulunan, ön tarafında çizmeyi kapatan bağların çizgiler ile gösterildiği, ince mineral katkılı hamurdan yapılmış, kendinden astarlı, iyi pişmiş bir kap (Alassad, 2014, s. 6) olan, ritonlardan anlaşılmaktadır (Yıldız, 1993, s. 24).

Yine bu bölgede hem kadın hem de erkekler için yapılan çizmeler bağlamalı ve bilektendir. Asur döneminde boyu baldırın orta kısmına kadar uzanan yükseklikte, önden bağlamalı ve üst kısmı tozluklu savaş çizmeleri giyilmiştir. Bu çizmelerde bez, keçe, kumaş ve gümüş gibi malzemelerle süsleme yapılmıştır. Kahverengi mazı boyalı türler, beyaz boyalı teke ve koyun derisinden yapılmış olanlar asker, memur, tapınak görevlisi ve krallar tarafından giyilmiştir (Yıldız, 1993, s. 2, 3).

“Asurbanipal’in (MÖ.668 – 631) Ninova’da yaptırdığı saray için “Asurbanipal’in aslan avı” betimli bir rölyef bulunmaktadır. Bir av sahnesinin sergilendiği rölyefte, Asurbanipal’in giymiş olduğu uzun konçlu çizme hükümdarın gücünü pekiştirir niteliktedir. Yanında yer alan hükümdar askerlerinde sandalet tarzında bir ayakkabı giydiği görülmektedir (Bkz. Resim 2.12),” (İnternet 5).

Resim 2.12. Asur Kralı Asurbanipal’in aslan ile karşı karşıya iken onu kılıcı ile öldürdüğü sahne (İnternet 5).

Resim 2.13. Kral Asurbanipal’in muhafızlarıyla birlikte at üzerinde aslan avında olduğunu betimleyen rölyef (İnternet 5)

Resim 2.14. Asur mızraklı muhafızlar tek sıra halinde beklerken betimlenmiş rölyef (İnternet 5).

Yunan döneminde çizme

“Başlangıçta Anadolu ve Girit’te avcı çizmesi olarak kullanılan çizmelerin, biçimlerinde gelişmeler oldu. Önceleri boğaz kısmı kapalıydı ve her iki tarafından yarıktı. Bağcıklı çizmeye geçilince, bu yarıklar boğazın ön tarafına alınarak, düğme veya ilik gibi düzenlemeler yapıldı, böylece çizme kapatılmış oldu” (Yıldız, 1993, s. 60).

“Homeros’un iki büyük destanı olan İlyada ve Odysseia Akatlar ve Troyalılar arasında geçen savaşları konu edinmektedir. Bu savaşlara katılan kumandanların deriden yapılmış çizme, ayakkabı ve yapak deriler (postlar) giyerek soğuklardan korundukları ve çarpıştıkları söylenmektedir” (Yelmen, 2005, s. 79, 80).

Yunan döneminde kullanılan belli başlı çizmeler ise şunlardı;

Harpis: “Yüksek bir çizmedir ve özellikle askerler giyerdi” (Yıldız, 1993, s. 60).

Embades: “Bu sağlam çizme kaba bir deriden yapılmıştır. Bu basit ve kaba ayakkabı kolayca giyiliyor ve ayağın üzerinde bağlanıyordu. Doğu kökenli olduğu belirtilen çizmenin erkekler tarafından giyildiği bilinir. Ayrıca tiyatro ve komedi sanatçıları da bu çizmeyi giyorlardı” (Yıldız, 1993, s. 61).

Buskin: Bu çizmeler alçak ve yüksek çizmeler olmak üzere iki çeşit halinde üretilmiştir. Buskins, önden tepeye doğru bağcık ile bağlanırdı. Küçük kancaların arasından bağcıklar geçirdi. Ahşap ve deri tabanlı botlar, geniş bir dile sahipti. Alçak Buskinler, MÖ 5. yy'de popülerdi (Bkz. Resim 2.15), (İnternet 6).

Resim 2.15. Uzun ve kısa konçlu buskinler (İnternet 6)

Krepis: “Deriden yapılmış, kadın ve erkeklerin giydiği, bantlarla tutturulmuş yüksek bir çizmedir. Şair, filozof ve hatipler, ayrıca tanrılar tarafından giyilen Krepis, üst kısmı ağ şeklinde kayışlarla örtülen ve ayağı kısmen kapayan bir ayakkabı şekli idi” (Yıldız, 1993, s. 46, 47).

Resim 2.16. Helenistik dönem bir heykelden detay, M.Ö.3.yy. (Çelik, 2010, s. 27)

Kothornos: “Zarif Yüksek bir çizmedir. Bu çizmenin sağ ve sol ayağı arasına fark olmadığı için her iki ayağa da uyuyordu. Bu özelliği ise bu çizme için gerekli olan genişliğe sahip olduğunu göstermektedir (Bkz. Resim 2.17),” (Yıldız, 1993, s. 62).

Resim 2.17. Artemis çizmesi -Cothurnus- ve çizimi (İnternet 7)

Resim 2.18. Mantar tabanlı Cothurnus (Kastan, 2017, s. 28)

Phaecassium: “Phaecassium papazlar, filozoflar ve diğer insanlar tarafından giyilen çizmelerdi. Törenler ve ritüellerde bu çizmeler tercih edilirdi. Bunlar deri, keçe ya da ketenden yapılırdı. Zarif nakış desenleriyle süslenmiş çizmeler kadınlar arasında popülerdi (Bkz. Resim 2.19),” (Kastan, 2017, s. 29).

Resim 2.19. Phaccasium (İnternet 8)

Endromis. (From a vase-painting.)

Resim 2.20. Endomis çizme (İnternet 9)

Endromis: “Avda giyilen ayrıca süvarlerin de giydiği bir çizmedir. Atletlerine giydiği bilinmektedir (Bkz. Resim 2.20),” (Yıldız, 1993, s. 61).

İyon ve Helenizm uygarlıkları ardından MÖ.1. yüzyılda Anadolu’ya egemen olan Roma çağında yarımadanın her tarafında ham deri atölyelerinin, ayakkabı imalatçıları ve saraçların faaliyetlerini arttırdıkları; bu evrede, önceki uygarlıkların bıraktığı gelenek ve tekniklerin daha da geliştii gözlemlenir. Bu dönemde sandalet ve çizme tipi ayakkabılar, malzemenin kalitesi, yapım tekniği, biçim ve süsleme açılarından ileri düzeye ulaşmıştır. (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s. 35, 36).

Roma dönemi çizme

“Birçok konuda eski Yunan kültürünün, Roma kültürünü etkilediği gibi, ayakkabı konusunda da onlardan ilham almışlardır. Özellikle imparatorluk çağında ithal edilen, şık ve rahat ayakkabıların, onların ürünleri olduğu ve Romalılar’ın bunları kullandıkları bilinmektedir” (Yıldız, 1993, s. 133).

“Roma ayakkabı ve çizme türlerine baktığımızda taban katlarında çoğalma ile karşılaşılacaktır. Roma ayakkabıları ile çizme tabanlarına çiviler çakılarak taban katmanları sağlamlaştırılır ve bu da ayakkabının yürüme sırasında dayanıklılığını sağlardı.” (Kopan, 2008, s. 58, 59).

Roma döneminde giyilmiş olan çizmelerden bazıları ise şunlardı;

Caliga: “Galler bölgesinden gelen, tabanları çivili deri çizme Roma askerleri tarafından giyilirdi. Ökçesi vardı, burunda ve ayağın kenarlarında sert deri parçalarına sahipti. Bu durumda ayak hem sandalet gibi açıkta kalıyor hem de parçalı kısımlarla kısmen örtülüyordu (Bkz. Resim 2.21),” (Kanber, 2010, s. 42).

Resim 2.21. Roma dönemi caliga (İnternet 10)

Ocrea: “Eski Yunan çizmelerinin bir türü olan endromis’in Romalılarda kullanılan örneğidir. Dizden aşağı giyilen bir çizmedir. İncik kemiğinin koruyucusu olarak adlandırılmıştır” (Yıldız, 1993, s. 141).

Pero; Peronlar köylü kökenli küçük botlardı. Roma versiyonu biraz farklıdır, çünkü her iki tarafında iki dikiş bandı bulunan yuvarlak bir ön kısım vardı. Bu geleneksel çiftçi botları da Romalılar tarafından kullanılan ilk askeri ayakkabıları arasında yer almaktaydı (Bkz. Resim 2.22), (İnternet 11).

Resim 2.22. Roma dönemi pero (İnternet 11)

Resim 2.23. Calceus (İnternet 12)

Zanca: “Senatörlerin giydiği bu özel ayakkabı dört siyah kayış ile bacağın çevresini dolanıyordu. M.Ö. I. yüzyılda siyah deri kayışlar ile tutturulan zanca II. ve III. yüzyılda dize kadar çıkan kırmızı boyalı ayakkabılar haline gelmiştir” (Yıldız, 1993, s. 142, 143).

Calceus: Genel olarak yumuşak deriden yapılmaktaydı, tamamen ayağı kaplar ve önündeki kayışlarla tutturulurdu. Calceus'ta kabuklu bir taban bulunmaktaydı. Siyah deri senatörün ayakkabısı olarak kullanılmaktaydı. Patriklerin ise, pahalı kırmızı yüksek tabanlı, ayak bileği etrafındaki kanca ve kayışlarla tutturulurdu (Bkz. Resim 2.23), (İnternet 12).

Bizans döneminde çizme

“Roma’yı etkileyen Yunan ayakkabı yapımı geleneklerinin izleri, Bizans ayak giyiminde de gözlenir. Roma döneminde büyük gelişme gösteren ayakkabı ve sandaletler, çok fazla değişime uğramadan, antik imparatorluktan Bizans’a görkemli bir miras olarak kaldı” (Kanber, 2010, s. 44).

Sosyoekonomik durum, meslek, cinsiyet ve yaş Bizans İmparatorluğu’nda giysiler açısından belirleyici özelliklerdi. Kıyafetler sosyal sınıfı yansıtır. Aristokratlar, üst düzey memurlar ve rahipler üst sınıf; hizmetçiler, keşişler, askerler ve çiftçiler alt sınıf sayılırdı (İnternet 13).

Resim 2.24. Bizans imparatoruna ait kırmızı çizme (İnternet 13)

“Bizans ayakkabıları Pers formlarından ve Orta Asya Türk kavimlerinin ayakkabı formlarından etkilenmiştir. Orta Asya Türklerinin giydiği bot ve çizmeler siyah, kırmızı, sarı renklerde Bizans döneminde de giyilmiştir” (Çelik, 2010, s. 33, 34).

Yine Bizans döneminde, kırmızı sandallar, ayakkabılar, çizmeler imparatorun işareti idi ve onun haricinde kırmızı sandal, ayakkabı, çizme giymek yasaktı. Papalar da dış mekânda kırmızı ayakkabı giyerlerdi (Bkz. Resim 2.24), (İnternet 13).

Bizans toplumu, 5. ve 15. yy. kadar kızıl renkte deriden imal edilmiş ve altın süslemeleri olan pers stili botlara benzeyen botlar kullanmışlardır (Kanbak, 2010, s. 28).

Resim 2.25. Doğu etkili Bizans kıyafetleri- 11.yy (Çelik, 2010, s. 34).

Orta Asya’da çizme

“Orta ve iç Asya’ da çizmenin Bozkır tipi kıyafetin ilk ortaya çıkmaya başladığı zamanlardan itibaren ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir” (Naskali, 2007, s. 160).

Arkeolojik kazılarda bulunan o döneme ait çizmelerde görülen biçim, teknik ve estetik olarak formların günümüzdeki modellerden çok farklı olmadığı görülmüştür. Günümüzden 30-40.000 yıl önce üst Paleolitik devirde Batı Sibirya’nın tamamen sular altında kaldığında ve buzulların Altay Dağları’ndan aşağı geldiği dönemde, önemli kültürel değişiklikler olmuştur. Türkler soğuğa dayanıklı giysiler oluştururken, atlı kültüründe etkisiyle ayak giysisi olarak çizmeyi yapmışlardı (İmre, 2011, s. 74).

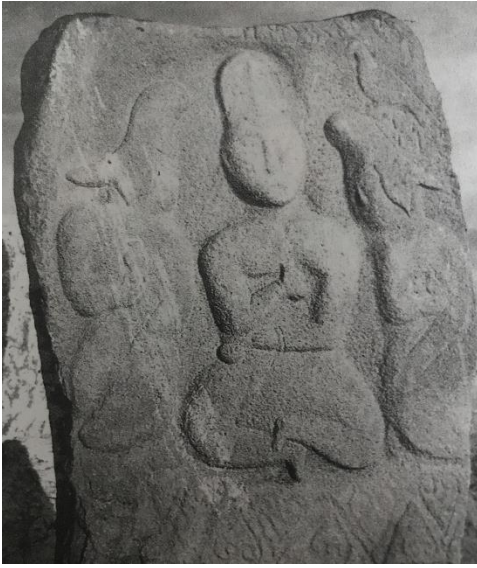
Resim 2.26. Uygur Türklerine ait çizme detayı (Naskali, 2007, s. 183).

“Hun askerlerinin at üstünde geçen hayatlarına uyum sağlayacak geniş deri çizmeleri, vücutlarını saran ve dimdik tutan, at üstünde serbest hareket sağlayan deri giysileri olmuştur” (Bici, 2007, s. 9).

Atın öneminden dolayı “Atlı Kültür” de denilen bu yaşama şeklinde, süvariler için beli sarkıntılı kemerle sıkılmış kaftan, pantolon ve çizme süratli harekete engel olmadığı için benimsenmişti. Böylece Orta ve İç Asya’da neredeyse insanın ilk kez barınaklarını yaptıklarını dönemden itibaren ortaya çıkan ve kesin şeklin Bozkır Kültürü’nde alan bu kıyafet tarzı ve buna bağlı olan çizmeler Proto-Türk ve Hunlardan sonra küçük büyük birçok Türk topluluğunda, Göktürkler’de, Uygurlar’da başka bozkır topluluklarında (örneğin Moğollarda) yaygın bir biçimde kullanılmıştır (Bkz. Resim 2.26), (Naskali, 2007, s. 160).

“Ünlü Çin İmparatoru Shih Hoang-ti pek çok muhafazakâr Çinli düşünürün karşı çıkmasına rağmen hatta onlara ağır cezalar vererek kıyafet devrimi yapmıştır ve Çin’de Hun Türklerinin giydiği elbiselere benzer deri çizmeler ve elbiseler giydirmiştir” (Akçakale, 2015, s. 101).

“Türk çizmeleri üretildikleri malzeme açısından iki çeşit ve iki ana form olarak toplanabilir. Çizmeler keçe ya da deriden üretilmekteydi. Bu çizmeler tam ve yarım çizme (bot) olarak iki ana forma ayrılmaktadır” (Ögel, 1991, s. 113, 115).

Resim 2.27. Göktürk dönemi mezar taşı, kabartmada çizmeli figür (Naskali, 2007, s. 172).

Bu çizmelerde koncun ön bölümü arka bölümünden daha uzundur. Çizmede bileğin üstünden bağlamaya olanak sağlayan şeritler bulunmaktadır. Uygurlarda bağlar koncun üst tarafında bulunmakta ve çizme dize bağlanmaktaydı. Bazı modellerde çizme kısa tutulmuş baldıra bir tozluk takılmıştır. Erken devir Türklerinde en yaygın çizmeli insan tasvirleri Uygur sanatında (IX. ve X. yüzyıl) görülmektedir. Uygur duvar resminde ön tarafı yüksek çizme giymiş insanlar görülmektedir. Ökçesiz ön tarafı daha yüksek farklı derilerden yapılmış ve üst bölümdeki deliklerden çıkan ipler ile dize bağlanan çizmeler yer almaktadır (Naskali, 2007, s. 162, 163).

Resim 2.28. Uygur duvar resmi (Kastan, 2017, s. 43).

Resim 2.29. Çağdaş Uygur çizmesi (Naskali, 2007, s.183).

“Çizmelerde yumuşak deriler ve kürkler kullanılmıştır. Çizmeler yürürken ayak hareketini kolaylaştıracak şekilde tabanda birkaç parçadan yapılmıştır. Bazı çizmelerin burunları yukarı doğru kıvrılarak sivrilir. Çizmenin içine çizme şeklinde keçe çoraplar giyilmiştir. Keçe çoraplar bazen çizmenin iç tabanına dikilmiştir (Bkz. Resim 2.29),” (Çelik, 2010, s. 35).

“Bu dönemi anlatan kaynaklarda, resimlerde, hun aristokratlarına ait kurganlardan çıkartılan buluntulara göre çizmeler geometrik ve stilize motiflerle, dikiş ve işleme teknikleri ile altın ve gümüş sırmalarla işlenerek yapılmışlardır” (Ögel, 1991, s. 128).

Resim 2.30. Afrasiyab Sarayı'ndan hediye taşıyan siyah deri çizme giymiş (Türk tipinde) elçiler (İnternet 14)

Pazırık kurganlarında çizme,

Pazırık Kurganı, Türk El Sanatlarının ilk örneklerini vermesi açısından önemli bir yere sahiptir, denizden 1600 m yükseklikteki Büyük Ulagan vadisinde yer alan Çulışman ile Başkaus Irmağı arasında bulunmuştur. Ele geçirilen keçe, çoraplar, çizmeler, döneme ait Türk yaşam biçimi hakkında bilgi vermektedir (İnternet 15).

Esik Kurganı da en çok buluntu veren kurganlardandır. Esik kurganın da bulunan ve miğferinden (başlık) çizmesine kadar altınla bezenmiş, 17- 18 yaşında bir tigine ait olduğu düşünülen bu kıyafetlerin tahminen M.Ö. 5. veya 4. yüzyıllarda inşa edildiği tespit edilmiştir (Arık, 2008, s. 24).

“Altın Elbiseli Adam” olarak isimlendirilen bu eserin diğer donanımlarının yanında, çizme özellikleride bir hayli dikkat çekicidir. Çizmede üçgen altın plakalarla süslenmiştir. Bu plakalar sol bacak kemikleri üzerinde ilk konumdaki gibi bulunmuştur. Plakaların yerleşim düzenine göre çizme şekli yeniden düzenlenmiş ve koncu uzunluğu da belirlenmiştir. Çizmelerin koncu dizin biraz aşağısında ve kaftandaki gibi aynı özelliklere sahip altın plakalarla süslenmişti. Koncun üst ve alt kenarları ufak dikdörtgen plakalarla işlenmiştir. Bu tür çizgiler ayağın tabanını da çevrelenmiştir. Çizmenin günlük kullanıma uygun kalitesi ve dayanıklı olması da uzun yıllar olduğu gibi kalmasına olanak sağlamıştır (Bkz. Resim 2.31), (Arık, 2008, s. 29).

Resim 2.31. Esik Kurganı'nda bulunan “Altın elbiseli adam” (İnternet 16).

1970'lerin başında Doğu Türkistan'da bulunan Turfan şehrine yakın Yanghai adıyla bilen eski bir yerleşim yeri yerel köylüler tarafından keşfedilmiş ve Wagner başkanlığında yapılan ve 2014 sonuçları açıklanan kazılarda 500'den fazla mezar kazısı yapılmıştır. Bu mezarların ikisinde çok önemli eşyalar bulunmuştur. Kazı yapılan bölgenin iklim şartlarından dolayı, arkeolojik kazılarda ortaya çıkan pantolonlar, etekler, çizmeler ve deri mantolar çok az hasarla günümüze kadar gelmiştir. Yapılan iklim bilimi, antropoloji, dil bilimi ve arkeolojik tetkikler sonucu bu eserlerin M.Ö. 1500 ile 1200 yıllarından kaldığı belirtilmiştir (Bkz. Resim 2.32), (Aksoy, 2015, s. 24, 25).

Resim 2.32. Wagner kazılarında bulunan çizme (İnternet 17)

1947 yılında II.Pazırık kurganlarından çıkarılan diğer bir eser ise, bir kadına ait iki çift çizmedir. Bu çizmeler çeşitli materyallerin kullanımı ile tüm yüzey süslü olarak yapılmıştır. Özellikle tabanlarında incelikle süslendiği göz önüne alınacak olursa bunlar merasim veya toplantılarda kullanılan cinsten çizmelerdir (Bkz. Resim 2.33), (Bkz. Resim 2.34), (Naskali, 2007, s. 163).

Resim 2.33. II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, üstten görünüş (İnternet 18)

Resim 2.34. II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, taban görüntüsü (İnternet 19)

“Moğolistan’daki Altay Dağları’nda 2016 yılı Nisan ayında, Türk kökenli olduğu düşünülen bir kadın mumyası bulunmuştur. 1100 yıl önce yaşayan bir kadına ait olduğu düşünülen mumya ve olağanüstü görünümlü ayakkabısı, çeşitli sırları ortaya çıkarmak için arkeologlar tarafından titizlikle temizlenip restore edilmiştir (Bkz. Resim 2.35),” (İnternet 20).

“Kadının çizmeleri, çarpıcı kırmızı, siyah çizgili bir tasarıma sahip olup, diz boyu yüksekliğindeydi. İlk keşfedildiğinde ayakkabı kısmı üç çizgili olduğu için “Adidas” spor ayakkabısına benzetilmiştir (Bkz. Resim 2.36),” (İnternet 20).

Resim 2.35. Moğolistan’da bulunan 1100 yıllık Türk kadın mumyasının dize kadar uzanan çizmeleri, taban görüntüsü (İnternet 20)

Resim 2.36. Moğolistan’da bulunan 1100 yıllık Türk kadın mumyasının dize kadar uzanan çizmeleri, boy görüntüsü (İnternet 20).

16.yy. dönemi çizmeleri

“Rönesans Döneminde bot ve buskins moda değildi ve sadece biniciler veya askerler giyerlerdi. Yüksek konçlu çizmelerin arka tarafında yürürken rahat etmek için yırtmaç olurdu ve geri kıvrıldığında içinden astarı farklı renkte görülmekteydi. 1560 yılında çizme ve bota ökçe takılmıştır (Bkz. Resim 2.37),” (İmre, 2011, s. 59).

Resim 2.37. 16.yy. çizmesi (İnternet 21)

Resim 2.38. Rönesans dönemi çizme (İnternet 22)

17.yy. dönemi çizmeleri

17.yy. başında çizmeler erkekler için modaya uygun hale gelmiştir. Sıkı oturan çizmeler bu yüzyılda modaydı ve uzun süre giyilmiştir. Çizme boyunda bulunan derinin yine çizme üzerine doğru geri katlanması çizmenin en büyük özelliği olmuştur. Çizmeleri ön yüzleri üzerine darbelere uyacak şekilde estetik bir kayış uygulanmıştır. Daha sonra sarkık, kırışık ve tam üstleri yumuşak çizmeler Avrupa mahkemelerinde moda olmuştur (Bkz. Resim 2.39), (İnternet 23).

Resim 2.39. 17. yy. Cavalier çizme (İnternet 23)

Resim 2.40. Dantel kenarlıklı çizme (İnternet 23)

“1620- 1690 yıllarında ağız kısımlarında danteller bulunan, yumuşak çizmeler giyilmiştir. 1640’lı yılların sonlarına doğru çizmelerin konçları genişleyerek bileğe kadar inmiştir. Erkekler bu tür çizmeleri giymiştir. Kadınlar binicilik çizmeleri kullanmışlardır” (Pratt ve Woolley, 2008, s. 24)

“1625 yılı civarında uzun pantolonlar moda olunca, çizmelerin boyları kısalmıştır. Bu dönemde çizmelerde sarı, soluk mavi, beyaz ve özellikle devetüyü rengi popüler olmuştur. Botun geniş olan üst kısmında dantel, nakış ve keten dantel kullanılmıştır. Bu çizmeleri daha çok silahşörlere giymiştir (Bkz. Resim 2.40),” (İmre, 2011, s. 61).

1663 yılında, saray ayakkabı ustası Nicholas Lestage, dana derisinden dikiş kullanmadan ve giyildiğinde ayağın sorunsuz hareket edebildiği bir çizmeyi Fransa Kralı 14. Louis için yapmıştır. Bu çizmenin yapımı ve derinin hazırlanışı kimseye anlatılmamış ve sadece bir çift yapılmıştır. 18.yüzyıla kadar bu dikişsiz çizmelerin nasıl yapıldığının sırrını diğer ayakkabı ustaları çözememiştir (İmre, 2011, s. 61).

18.yy. dönemi çizmeleri

18.yy.'da iki tonlu çizmeler moda olmuştu, botun geri kalan kısmının dış siyah deri ile zıt olan kahverengi kaplıydı. 1780 yılında jokey botları piyasaya sürüldü ve modaya uygun top botları, at yarışlarının yeni moda sporu olan at jokeyleri tarafından giyilen botlara zarif ve benzer bir görünüm kazandı (İnternet 24).

Resim 2.41. 18.yy. G. Washington (İnternet 24) **Resim 2.42.** 18.yy. Hessian çizmeleri (İnternet 25)

Hessian çizmeleri, adını yapıldıkları Alman Hessen eyaletinden aldı. Hessian botu diz yüksekliğinde ve ön tarafta bir V üzerinde kesilmiş ve yumuşak deriden yapılmıştır. Genellikle botun dekoratif bir püskü vardı (Bkz. Resim 2.42), (İnternet 25).

19.yy. dönemi çizmeleri

19.yüzyılda kadınlar, 1920'lerin ortasına kadar, 8 veya 20 düğmeli uzun çizmeler giymişlerdir. İlk tanınmış ayakkabı tasarımcısı Pietro Yantorny'in Kraliçe Victoria için tasarladığı Victoria tarzı siyah çizmeler uzun süre popüler kalmıştır. Çizmelerin yüksekliği 1909-1913 yılları arasında, baldıra kadar çıkmıştır (Bkz. Resim 2.43, Resim 2.44, Resim 2.45), (Erdönmez, 2010, s. 104).

Resim 2.43. 19.- 20. Yüzyıl arasında çizme (İnternet 26)

Resim 2.44. 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve kadife (İnternet 27)

Resim 2.45. 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve vaketadan yapılmış yan düğmeli çizme (İnternet 28)

20.yy. dönemi çizmeleri

“1960’ların ortalarında, modada mini etek patlaması olmuştur. Bacak görünümünün önem kazandığı bu dönemde hem uzun hem de kısa çizmeler ideal aksesuarlar haline gelmiştir. Canlı renklerden oluşan bot ve çizme kreasyonu piyasada yerini almıştır” (Bici, 2007, s. 68).

1920’li yılların sonu ile birlikte Rus çizmeleri ise diz boyunda idi ve bacağı sıkı şekilde sarardı. Çekilip giyilen tarzda veya yandan fermuarlı şekilde bulunabilirdi. Çok az popüleriteye sahip oldular ve kullanılmamaya başlandılar. 1960’lı yılların sonuna kadar tekrar ortaya çıkışı görülmemiştir (Bkz. Resim 2.46), (Erdönmez, 2010, s. 171).

Resim 2.46. Rus Çizmesi- 1922-24
(Walford, 2007, s. 140)

Resim 2.47. Rus Çizmesi 1808-1900 (İnternet 29)

Birinci Dünya Savaşı başladığında (1914- 1918) siper savaşlarında lastik çizmeler yüksek üretim sağladı. İkinci Dünya Savaşı'nda silahlı kuvvetler yine büyük miktarlarda lastik wellington çizmeler kullandı. Barış zamanında ise bu çizmelerden çiftçiler, bahçıvanlar ve balıkçılar yararlanmışlardır (İnternet 30).

Yeni wellingtons çizmeler genellikle iyi kaymaz tabanı ile doğal kauçuktan yapılmış, sert ve giyen için rahat olmak zorundaydı. Wellington çizmeler çeşitli renk ve yükseklikte üretildi, çoğu diz boyunda ya da kasığa kadar çıkmaktaydı. Tabanlar da

tam kauçuk kullanılmıştır, bir dere veya ıslak zeminde yürürken kavrama için bir çeşit balık sırtı dokusu vardı. Bu çizmeler su geçirmez yapıda üretilmiştir (Bkz. Resim 2.48), (İnternet 30).

Resim 2.48. Wellington çizme (İnternet 30).

Anadolu'da çizme

“Anadolu, iki kıta arasındaki coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca Avrupa, Afrika, Mısır, Mezopotamya kültür yollarının kesiştiği bir merkez olmasının sağladığı olanaklarla, Doğu-Batı kültürleriyle sürekli iletişim içinde kalmıştır. Yüzlerce, farklı kültürel yapıları bünyesinde barındıran Anadolu'da, kültürel etkileşime her dönemde tanık olunmaktadır” (Çelik, 2010, s. 14).

“Türk dericilik geleneği çok eskilere dayanmaktadır. Başlangıçta atlı asker ve atlı göçebe olan bir ulusun en çok kullandığı şeyler, yemeni, çizme gibi ayakkabılar ile at eyerleri, kolon, kuskun, yular, kemer gibi saraç eşyası ile deri su kaplarıdır” (Küçükerman, 1988, s.18).

“Günümüzden en az 150-200 bin yıl öncesi üzerinde insanoğlunun yaşamaya başladığı Anadolu'da M.Ö.7-8 binlere giden kültürel etnik karışımın başladığı yapılaşma sürecinde Sümer, Mezopotamya, Hitit, Urartu, Frig, Likya, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyetin oluşturduğu kültürel katmanların izlerini görebilmekteyiz” (Erden, 1998, s. 16).

Anadolu’da ayakkabının gelişimine göz attığımızda ilk belirgin stillerin Hitit döneminde ortaya çıktığını gözlemlenir. Burun kısımları dik türden ayakkabılar yürüyüşe elverişli olduklarından Hitit ordusunda piyade savaşçıları tarafından da giyilmiştir. Hititlerden sonra bölgede savaşa katılan diğer ülke askerleri de aynı türden ayakkabılar kullanmışlardır. Hitit uygarlığında bu tür ayakkabıların kullanımı o kadar öne çıkmıştır ki çeşitli eşyaların ve içki kaplarının yapımında bu biçime yer verilmiştir (Bkz. Resim 2.49), (Çelik, 2010, s. 22, 24).

Resim 2.49. İvriz kaya kabartması Geç Hitit sanatı örneği Konya-Ereğli (İnternet 31).

Urartu’da ayakkabılar, altı deri ve üstü örme olduğundan günümüze kalmamışlardır. Ancak buna dair verileri tasvirli eserlerden öğrenmekteyiz. Nitekim Karmir-Blur ve Ayanis kazılarında bulunanlar ile Van Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen seramikten uzun deri çizme biçimli riton örnekleri birtakım bilgiler sunmaktadır. Keza bir kemer parçası üzerinde hediye getiren kadın figürleri içerisinde iki kadın kısa çizme tarzı ayakkabı taşıırken tasvir edilmiştir. Yine Çavuştepe Kalesi Uçkale’de II no’lu mekânda ele geçen bir duvar resmi üzerinde, ayağı çizmeli bir figürün betimlendiği belirtilmiştir (Bkz. Resim 2.50, Resim 2.51), (Gökçe, 2016, s. 428).

Tasvirli eserlerdeki erkek figürlerin ayak bileğinde ve diz kapağının hemen altında görülen iki ya da üç sıra çizginin çizme benzeri bir ayakkabıyı vurgulamak için yapıldığı ileri sürülmüştür. Söz konusu çizgilerden diz kapağına kadar gelenlerin uzun çizmeleri ve ayak bileğinde son bulanların ise kısa çizmeleri göstermek için yapıldığı düşünülmektedir. Tek olan bu veriden yola çıkılarak Urartu tarihi çizme kullanımında kadınların olasılıkla daha çok kısa çizme tarzı ayakkabılar kullandığı ileri sürülebilir (Gökçe, 2016, s. 429).

Resim 2.50. Ayakkabı biçiminde riton örneği (İnternet 32)

Resim 2.51. Ayakkabı biçiminde riton örneği (İnternet 33)

Anadolu Selçuklu döneminin giyim tarzı Orta Asya Türk sanatından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde çizme, giyimde önemli bir yer işgal etmeye devam etmiştir. Çizmelerin konçları düzdür, bazen de diz kapağında yuvarlak dizlik şeklindedir. Çizmelerin üzerlerinin desenli oluşu o devirde çizmeye verilen önemi gösterir. Dolak ve tozluk örnekleri tasvirli figürlerde belirgindir. Dolak üzerinde püsküller görülür (Çelik, 2010, s. 35).

“Selçuklu giyimlerinin görülebileceği minyatürlerde ise giysilerde kullanılan malzemelerle ilgili kesin bir kanıya varmak güçtür ancak kafalarına taktıkları kürklü börtler (başlıklar), bazı kaftanların yakalarında kullandıkları kürkler ve birkaç çizmenin biçim ve desen özelliklerinden dolayı deri oldukları anlaşılmaktadır” (Kopan, 2008, s. 50).

Resim 2.52. Varka ve Gülşah minyatürleri 13. yy. (İnternet 34)

“Selçuklu giyimlerinin yer aldığı Varka ile Gülşah minyatürlerinde çeşitli çizme örnekleri görülmektedir. Çizmelerin konçları bazen düz, bazen de diz kapağına kadar yuvarlak dizlik şeklindedir. Çizme grubu içinde incelediğimiz giysi öğelerinden olan ‘Dolak-Pataya’ yünden dokunur ve ucunda püsküllü ipleri vardır (Bkz. Resim 2.52),” (İnternet 35).

Türklerin yaşamında çok geniş bir kullanım alanı olan derinin; Osmanlı'nın kuruluşundan başlayarak ordunun başlıca gereksinimlerinden, çizme, at koşumları, tirkeş, sadak, yay krişi, davul, kös vb. eşyaların yapımında kullanıldığı bilinmektedir (Sarioğlu ve Özdemir, 2012, s. 85).

Türk deri sanatı, Osmanlı Döneminin 15–18.yüzyılları arasında en parlak dönemini yaşamış ve saray atölyelerinde gelişmiştir. Saray atölyelerinde üretilen ve dönemin estetiğini yansıtan, işlemeli giysi, değerli taşlar ve altın plakalarla süslü eyer takımları, mücevherlerle süslü koşum takımlarını, gümüş ve fildişi işlemeli kamçılar, deri tozlukları, gümüş üzengileri, mataraları, kalkanları, ok ve yay torbaları ile çadırları en geniş bir biçimde sergileyen ve uluslararası düzeyde tanıtan Silahlı Kuvvetler olmuştur (Sarioğlu ve Özdemir, 2012, s. 86).

“Osmanlı’da asker, halk ve saray çevresinden, her yaşta herkes çizme giymiştir. Saraya ait olan çizmeler zengin süslemeleriyle diğerlerinden ayrılır. Padişah, vezir, şehzade gibi sarayın önde gelenleri bu görkemli bezemelerle ve işçilikle süslü çizmeleri giymişlerdir” (Gargı, 2000, s. 45).

“Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey’in 1324 yılında ölümünden sonra açıklanan mirası içinde “sokman çizme” bulunmaktadır. Bu durum Osmanlıların, Oğuzların ayakkabı geleneğini sürdürdüğünü göstermektedir” (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s. 67)

Resim 2.53. XV.yy. Osmanlı erkek çizmesi
(İnternet 36)

Resim 2.54. XV.yy. Osmanlı kadın çizmesi
(İnternet 36)

Osmanlıda kapıkulu ocağının yüksek rütbeli subayları ise bir tür imtiyaz simgesi olarak sarı renkli pabuç ve çizme giymişlerdir. Osmanlı yeniçeri ocağında ise yayalar sarı çizme, bölük başları kırmızı çizme, küçük zabıtlar siyah çizme giymişlerdir. O dönemde, gayrimüslimlerin sarı renk ayakkabı giymesi ise nizamnamelere aykırı olup, sadece siyah ve kırmızı giyebiliyorlardı. Bu uygulama 1839’da çıkarılan Tanzimat fermanı ile kaldırılmıştır (Bkz. Resim 2.55, Resim 2.56), (Kuru ve Paksoy, 2008, s. 824)

Resim 2.55. Osmanlı Çizmesi- British Museum (İnternet 37)

Resim 2.56. Osmanlı Çizmesi- British Museum (İnternet 38)

Resim 2.57. Topkapı Sarayı Müzesi Uzun konçlu, üzeri sarma işlemeli saray çizmesi (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s. 133)

“XVII. yüzyılın başlarında düzenlenen bir belgede ayakkabı çeşitleri “ala ve kırmızı çizme, şirvani başmak, sağrı başmak, kadın çizmesi, yeniçeri çarığı ve öteki çizme ve ayakkabılar” olarak sıralanmaktadır” (Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Federasyonu, 1973, s. 42).

Resim 2.58. Sünnâme- i Hümayun'da çizmeciler- 1582 (İnternet 39)

XVI. yüzyılda işlemeli çizmelerde, dolaşma nakış, madalyon nakış, karanfil, lale ve hançeri yaprak motifleri kullanılmış, mavi ve kırmızı ipek iplik ile işlemler yapılmıştır. XVIII. yüzyıl sonlarına kadar padişah ve vezirler tarafından çizme mestler giyilmiştir. I. Murad'ın Yeniçeri ocağını kurmasından (1362) sonra küçük rütbeli subaylar siyah renkte çizme giymişlerdi (Akalın ve diğerleri, 1993, s.145).

“Sultan II. Selim’e ait olduğu anlaşılan tarçın ve kırmızı renk derilerle rumi ve palmet motifleriyle applike tekniğinde yapılmış olan bir çift çizme 16.yüzyıl Osmanlı deri işçiliğinin günümüze ulaşmış ender örneklerindedir (Bkz. Resim 2.59),” (Delibaş, 1989, s. 11).

Resim 2.59. Sultan II. Selim'in sarı sahtiyan üzerine applike ile desenlendirilmiş çizmesi- 16.yy (Çelik, 2010, s. 40)

XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı'da kadınlar ökçesiz keçi derisinden yumuşak tabanlı çizmeler giymekteydi. Yuvarlak burunlu, koncu önden dizi örten, taba rengi keçi derisinden üretilmiş çizmenin yüzüne tepesinde hilal olan stilize bitkisel motifler sırma ile dival tekniğinde işlenmiştir. Konç ile yüzün birleştiği bölüm ve topuk bölümü kılabledan ile işlenerek sağlamlaştırılmıştır (Kastan, 2017, s. 76).

19. yüzyıl sonlarına kadar Türkiye'de ayakkabı yapımı tümüyle el işçiliğine dayanıyordu. II. Mahmut zamanında daha çok asker ayakkabısı yapmak amacıyla kurulan Beykoz Deri ve Kundura Sanayi Müessesesinin Beykoz'daki deri fabrikasına 1884'te ayakkabı yapım bölümü eklendi. 1933'te Sümerbank'a devredilen Beykoz Deri ve Kundura fabrikası makine ile ayakkabı üretiminin yapılmaya başlandığı önemli bir yer haline geldi (Kuru ve Paksoy, 2008, s. 829).

“Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemini kapsayan 180 yıllık geçmişiyle ayakkabı geleneğini ve sanatını, teknik ve tasarım yönünden geçirdiği aşamalarla yansıtan bir üretim merkezi olmuştur” (Çelik, 2010, s. 44).

Atatürk ve çizme

“Sivil hayatta çok ince giyim zevkine sahip olan ve dünyanın en şık liderlerinden biri olarak gösterilen Atatürk, askeri üniformasını çok sevmiş, uzun yıllar askerlik yapmış ve üniforma giymiştir” (Kaya, 2013, s. 18).

Resim 2.60. Atatürk- Uzun konçlu askeri çizme (İnternet 40)

Resim 2.61. Atatürk- cephede askerleri ile birlikte giymiş olduğu çizmeler (İnternet 41)

Resim 2.62. Atatürk – Askeri üniforma (İnternet 41)

Ata'nın ayakkabılarını İstanbul'da Altın Çizme'ye yaptırttığı bilinmektedir. Ayrıca ayakkabıcılığa Altın Çizme'de başlayan Rus asıllı Tanaş Usta (Athanası Elefteriadis) Ata'ya yaptığı ayakkabılar sayesinde, Atatürk'ün kunduracısı olarak anılır. Genç subaylığı dahil ve ömrünün sonuna kadar, Atatürk için yüzlerce çift çizme, potin, iskarpin, terlik dikmiştir. Ata'nın ayakkabı tercihi, devrin modası da olan ucu sivri, çoğunlukla bağcıklı ayakkabılardır. Kullandığı botlar da ayakkabılarla aynı şekilde tasarlanmış, sadece boyun kısmı eklenmiştir (Türkan, 2011, s. 183).

Atatürk'ün asker olma özelliği ve zorlu doğa koşulları karşısında çizmeyi tercih ettiğini görmekteyiz. Çizmelerin uzun konçlu olarak tercih edilmesi ayak ve bacak kısmını tamamen sarması hareket kabiliyetini de arttırmaktadır. Bunun yanında Atatürk'ün sivil hayatında yapmış olduğu, saha çalışmalarında da çizmeyi sıklıkla kullandığını görmekteyiz.

Resim 2.63. Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler (İnternet 42)

Resim 2.64. Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler Sabiha Gökçen ile (İnternet 43)

Resim 2.65. Atatürk, Sabiha Gökçen ile birlikte saha gezisinde (İnternet 44)

Resim 2.66. Atatürk'ün çizmesi. (Kaya, 2013, s. 106).

2.4. Aydın'da Dericilik

Tüm dünyada büyük ilgi gören deri ürünlerin, uzun yıllardır ülkemizin birçok yöresinde üretimi sürdürülmektedir Anadolu'da deri üretiminin yapıldığı bölgelerden birisi de Aydın İlinin Karacasu İlçesidir.

“Karacasu dericiliği, ülkemizin hızla değişen sosyo-ekonomik koşullarına rağmen üretiminde özgünlüğünü koruyabilmiş ender örneklerden biridir. Bölgedeki dericilik Karacasu'nun geçmişi kadar eskidir. Yöre halkının ve eski tabakların ifadesine göre Karacasu'da dericiliğin 300 yıl kadar önceye dayandığı söylenmektedir” (Ömür ve Doğan, 2013, s. 100).

“İlk tabakhaneler Karıncalı Dağından gelen dere üzerinde Tavas yoluna paralel yamaç içinde kurulmuştur. Tabakhaneler bölgesinde tabakhane camisi ve tabakhane Dedesi'nin türbesi yer almıştır. Caminin altında ise tabakhaneler sağlı sollu sıralanarak dere etrafında dizilmiştir” (Özilhan, 2004, s. 749).

“Karacasu'da babadan oğula geçen bu meslek zamanla eğitim ile birleşmiştir. İlk başlarda kullanılan malzeme ölçüleri “bir avuç”, “bir kova” gibi göz kararı olmasına rağmen gerekli kalınlık ve sertlikte istenilen sonuca daima ulaşılmıştır. Palamut kullanarak üretilen mamul derilerin özelliği bej renginde olmasıdır” (Ömür ve Mutlu, 2013, s. 101).

Bu önemli deri tabaklama maddesi günümüzde halen kullanılmaktadır. Geçmişte tabakhanelerde yapılan deri üretimi çok zahmetli ve yorucu bir işti. Karacasu tabakları bu zor sanatın aralarında olan iş bölümü ve dayanışma ile üstesinden gelmişlerdir. Tabaklar arasında en yaşlı ve saygı değer usta tabakların söz kesenidir. Söz kesen tabak, esnaflar arasında iş bölümünü ve düzeni getirerek deri üretiminin daha düzenli yapılmasını sağlamıştır. Bu şekilde sağlam sosyal yapısı olan tabak esnafının yıllarca deri üretimleri devam etmiştir (Özilhan, 2004, s. 751).

Sadece Türkiye'de değil aynı zamanda yurtdışındaki ünlü ayakkabı firmalarına deri imalatı yapan Karacasu deri işletmelerinin geçmişte ülke ekonomisine önemli katkıları bulunmuştur. Yıllar içinde Karacasu tabakları değişen şartlara ayak uydurmuşlardır. Önceleri kas gücüne dayanan deri üretimi zaman içinde motor gücünün kullanılması ile daha az yorucu hale gelmiş ve üretilen deri sayısı ile kalitesi birbirine paralel olarak artmıştır. Yöredeki tabak esnafı yenilikleri takip ederek motor gücünün kullanıldığı deri makinelerini tabakhanelerine kurmuşlar ve

daha çağdaş üretim yöntemlerini uygulamışlardır (Koizhaiganova ve diğerleri, 2016, s. 248).

“Köklü bir dericilik geçmişi ile Karacasu İlçesi, geleneksel işlentiye dayalı başlıca vaketa ve sahtiyan türü deri üretiminin gerçekleştirildiği bir merkezdir” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 81).

Karacasu deri işletmelerinde üretilen vaketa özellikle sandalet, evrak çantası, portföy çanta, cüzdan ve süs eşyaları imalatında kullanılmaktadır. Karacasu’da üretilen vaketa deri bitkisel (palamut) teknikler ile işlendiği için suya aç bir yapıya sahiptir. Bu deri yüzeyi hafif su ile ıslatılınca istenilen her türlü şekli ve baskıyı rahatlıkla kabul etmektedir. Bu yüzden derinin şekillendirilmesi ile oluşturulan ürünler kolaylıkla yapılabilir (Koizhaiganova ve diğerleri, 2016, s. 251).

“Karacasu’da, dericilik ilçenin öne çıkan geçim kaynaklarından biridir ve üretilen deri piyasada Bodrum sandaleti olarak bilinen ürünün üretiminde de kullanılmaktadır. Bodrum sandaletlerinde kullanılan vaketa, kösele ve astarlık deriyi Karacasu’dan temin ettiklerini de eklemiştir” (Koizhaiganova ve diğerleri, 2016, s. 253).

2.5. Aydın El Sanatları

“Ege Bölgesi’nde yer alan Aydın, doğal ve kültürel çekicilikleriyle önemli bir ilimizdir. Bu çekicilikler arasında; eski kentsel dokuları, tarihi yöresel konut yapıları, otantik kırsal yerleşmeleri, gelenek ve görenekleri, orman ve yaylalardaki piknik ve mesire yerleri, deve güreşleri ve festivalleri sayılabilir” (Baysal, Özgürel ve Çeken, 2016, s. 104).

“İnsanların gereksinimleri doğrultusunda ortaya çıkmış, doğa şartları, yaşayış özellikleri ve iklim gibi etkenlerle çeşitlilik göstermiş olan el sanatları Aydın ve çevresinin önemli özelliklerindedir. El sanatlarından bazıları; İğne oyaları, kıl dokumacılık, toprak seramik yapımcılığı, semer ve eğer yapımcılığı ve hasır dokumacılığıdır” (İnternet 45).

“Kıl dokumacılığı, ham maddesi keçi kılıdır. Keçi kılı keçiden yılda bir defa elde edilen bu iplere “gazıl” adı verilir. Elde edilen gazıllarla genellikle, harar, çuval, heybe, torba, kolon, at çulu, deve çulu, çadır, yağ torbası, un çuvalı, yem torbası dokurlar” (Aktakka ve Demircan, 2006, s. 50, 51).

“Hasır dokumacılığı, Aydın’da hasır dokumacılığı sazdan yapılmaktadır. Hasır, yere kurulan dikdörtgen şeklindeki tezgâha sazlardan hazırlanan çözümler arasından yine aynı malzemeyle hazırlanan atıkların bir alt bir üst geçirilmesiyle dokunmaktadır” (Aktakka ve Demircan, 2006, s. 146).

“Oya, Aydın’da yangış adı verilen oya çeşidi bitki şekillerinden ve geometrik şekillerden oluşmaktadır. Köylerde tığ oyası yaygındır. Başörtüleri, bohça, cepken, sofra bezi, seccade işlemleri de çok yaygındır” (Aktakka ve Demircan, 2006, s. 149).

“Çömlekçilik, testi, bardak güveç, saksı ve çeşitli süs eşyaları üretilmektedir. Yorgancılık, çeyizlik olarak hazırlanan yorganların dışında ipek saten, altta beyaz astar ve dolgu malzemesi olarak da pamuk kullanılmaktadır. Ödemiş ipeği ve yöresel dokuma kumaşlar kullanılır” (İnternet 45).

“Körüklü çizme, işlenmiş mamul haldeki küçükbaş ve büyükbaş hayvan derisinden yapılan hem sanatsal hem de kültürel bir değerdir. Anadolu’da efeler için dağlarda rahat hareket etmeyi sağlamanın en güzel yollarından biri de körüklü çizme olmuştur” (Okca ve Erün, 2018, s. 234).

2.6. Aydın’da Körüklü Çizme

“Körüklü çizme efelerin, zeybeklerin ve kızanların gücünün, mertliğin simgesidir. Usta der ki; giyene özgüven yürüyüşüne düzen verir, efenin yüreği kadar sağlamdır körüklü çizme, bu yüzden efelerin ve zeybeklerin kıyafetlerini süsler yıllardır” (Geka, 2009, s. 2).

Zeybeklik hiyerarşisi üç birimden oluşurdu; Efe (Zeybeklerin başı): Bir tür seçimle olur, babası gibi sözü geçen biri ise efe seçilir. Artık her şey onun buyruğuna kalmıştır. Efenin oğlu seçilmezse zeybekler aralarından en değerli ve sözü geçen zeybeği efe seçerlerdi. Zeybekler: Kızanların eğitiminden sorumlu beydi. Kızan: Efenin buyruğu altında bulunan askerlerdi. Ayaklarında körüklü çizme gibi zırh olan efeler belli bir kültürel yaşama sahiplerdi. Efe olmak körüklü çizmeyi ayağına geçirmek, her kızanın harcı değildi. Önce efe olabilmek, sonra efeyi efe yapan kurallara göre yaşayabilmektir (Geka, 2009, s. 4).

Körüklü çizme; mübadele sırasında Girit’ten Söke’ye göç eden çizme ustası Hüseyin Rıfat Oral’ın (Sağır Usta) Ege’ye getirdiği bir zanaattır. Önce Ege Beylerinin, sonrasında Efelerin, Zeybeklerin, Kızanların kullandığı körüklü

çizmeler; gücün, mertliğin, asaletin simgesi olmuştur. Ata binmeyi kolaylaştıran, yaz kış giyilen bu çizmeler; sağlam ve zarif duruşuyla, çıkardığı ses ile giyeni gösterişli kılmış, efenin, beyin mekâna gelişini haber vererek ahaliye destur mesajı vermiştir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan Söke halkı içinse yeni bir meslek kolu olmuştur (Erdönmez, 2017, s. 567).

“Çizmedeki yedi körük Anadolu’nun yedi bölgesini, sekiz körükten 1.köşe; cömertliği, 2.köşe; mertliği, 3.köşe; dürüstlüğü, 4.köşe; yiğitliği, 5.köşe; çalışkanlığı, 6.köşe; misafirperverliği, 7.köşe; alçakgönüllülüğü ve 8.köşe de vatanperverliği simgelemektedir” (Akçakale, 2015, s. 152).

Resim 2.67. Efe kostümleri ve körüklü çizme (İzmir Ödemiş Müzesinde 23.08.2016 tarihinde çekilmiştir).

Resim 2.68. Efe kostümleri ve körtüklü çizme (İzmir Ödemiş Müzesinde 23.08.2016 tarihinde çekilmiştir)

Resim 2.69. Efe kıyafetleri-1 (İnternet 46)

Resim 2.70. Efe kıyafeti-2 (İnternet 46)

Körüklü çizmenin genel özellikleri

“Sayasından tabanına kullanılan bütün malzemelerin doğal olması, körüklerin ayak içinde hava sirkülasyonunu sağlamasıyla nefes alması, yazları ayak terini emmesi, romatizmayı engellemesi, kışları sağlam tabanı ve sayasıyla soğuk havadan koruması ile Körüklü çizme tercih edilmesi gereken %100 sağlıklı bir ayak giyimidir” (Erdönmez, 2017, s. 570).

Körüklü çizme, tamamen el yapımı ve kişiye özel olarak işlenmektedir. Çizmenin tabanı kösele, saya olarak adlandırılan üst kısmı ise vidaladır. Çizmenin iç kısmında deriden astar vardır. Bu astar kısım keçi ya da koyun derisinden yapılır ve dış deri ile uyum içerisinde olmalıdır. Körüklü çizmenin, 12- 13 günde tamamlanır (Örk ve diğerleri, 2016, s. 69).

Değişik modellerde üretilmelerine karşın tüm körüklü çizmelerin ortak bir özelliği, körüklerin istenildiğinde sağa sola, öne ve arkaya rahatça esnemesi, dizlere kadar uzanması ve hareket kabiliyetini engellememesidir. Bu durum kullanıcının günlük aktivitelerde körüklü çizmeyi daha rahat kullanabilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin efelerin ve zeybeklerin kıyafetlerini tamamlayan en önemli unsurlardan biri olmasının nedenlerinden ikisinin, körüklü çizmenin ata binmeyi kolay hale getirmesi ve binicinin at üzerindeki hareketlerinde kolaylık sağlaması olduğu söylenebilir (Örk ve diğerleri, 2016, s. 71).

“Kalıba giydirilen çizmenin en karakteristik özelliği Gıcırdağının hazırlanmasıdır. Gıcırdağın 4 parça keçi derisinin tabanın tarak bölgesine yüz yüze yerleştirilmesi ile hazırlanıyor, taban astarıyla tabanın arasında kalan gıcırdağın yerleştirildiği alan ilaçlanmaz ki hareket ettikçe ses çıkarsın, yürüyüşe hava versin” (Erdönmez, 2017, s. 570).

Yörük Kültüründe Körüklü Çizme

“Anadolu’ya gelen Türkler, Osmanlı Devleti döneminde “Türkmen” adının yanında “Yörük” olarak da isimlendirilmiştir. Birbirinin yerine kullanılan bu iki ismi birbirinden kesin çizgilerle ayırmak güçtür. Türkmenler ve Yörükler yaşadıkları hayat tarzının bir gereği olarak, “konar-göçer”, “göçer-evli”, ve “göçebe” gibi isimlerle anılmıştır” (Gülten, 2008, s. 19).

Anadolu’da Osmanlı hakimiyetinin başlaması ile Batı Anadolu’daki konargöçer Türkmenler, Yürük/Yörük diye adlandırılmıştır. Genel olarak, yürük adının “yürümek” mastarından türettiği ve yürüyen, sefere koşan, çadır halkı, bir yerde durmayıp devamlı yer değiştiren göçebe manasında kullanıldığı kabul edilmiştir. Konar-göçerler yaylak ile kışlak arasında geçen hareketli hayat tarzları nedeniyle bazen, yanlış olarak, göçebe şeklinde değerlendirilmişlerdir. Temel iktisadî faaliyet olarak, yazın yaylaklarında hayvanlarını otlatmalarına karşılık, kışlaklarında küçük çapta da olsa ziraatla uğraşmaları tam bir göçebe hayat yaşamadıklarının en açık kanıtıdır. Böyle bir yaşam tarzının iskân açısından ifade ettiği anlam yerleşik hayat ile göçebelik arasında bir ara şekil olmasıdır (Düzbakar, 2003, s. 62).

“Yörüklerin yaylak kışlak yaşam biçimleri giyim tarzını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Yörüklerin geleneksel giyimi atlı göçebe giyimidir. Kıyafetlerde en önemli paça pantolondur, pantolon genel olarak çizme ya da bot benzeri ayakkabının içine sokulmaktadır” (Dalıcı, 2017, s. 149, 150).

“Yörük ikliminin hâkim olduğu Ege ve Akdeniz bölgesinde giyilen efe ve yürük kültürünün en önemli aksesuarlarından biri olan körüklü çizme geleneğidir” (Akçakale, 2015, s. 151).

Körüklü çizme, deve güreşlerinde yürük kültürünü yaşatmaya çalışan kişilerce de tercih edilip kullanılmaktadır (Okca ve Erün, 2018, s. 236). Deve sahipleri de güreş günü giyimlerine dikkat ederler. Körüklü çizme, pantolon, gömlek, yelek giyer, köşeli şapka, boyuna poşu takarlar (Atasoy ve Özbaşer, 2014, s. 88). Heybet ve ağalığın simgesi olması inancı körüklü çizmenin deve güreşleri meydanlarında da kullanımını sağlamıştır.

Resim 2.71. Muğla Yörük şenliği (İnternet 47)

Resim 2.72. Yörük şenliği (İnternet 48)

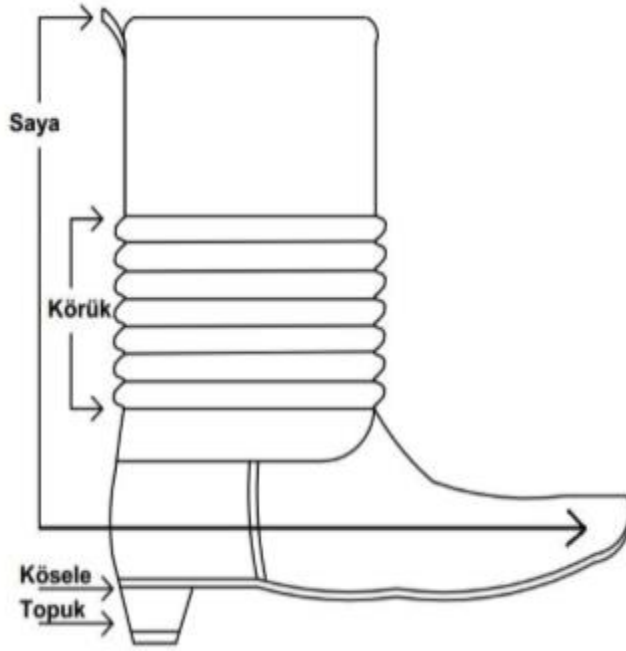
Resim 2.73. Uluslararası Aliağa Yörük- Türkmen şenliği-1 (İnternet 49)

Resim 2.74. Uluslararası Aliğa Yörük- Türkmen şenliği-2 (İnternet 49)

Körüklü çizmenin bölümleri

Çizme saya: “Gamba yüksekliği baldıra kadar uzanan, boğazları çepeçevre kapalı veya ayak arkası, ayak önü ya da yanından bağcık veya fermuar geçirilmiş sayalara, çizme saya denir” (Megep, 2011, s. 3). Körüklü çizmeyi gösteren en büyük ayrıçlardan bir tanesi ise saya- ayak kalıbıdır. Ayak kalıbının ayakta duruşu ve körüğü taşıması nedeniyle önemlidir. Bir gösteriş şekli olan ayak kalıbını sayaya oturtmak bir ustalık işidir. Serkan Gündüz ile yapılan görüşmede; bu işe ilk başladığı yıllarda mevcut ayak kalıplarını beğenmemiş ve istediği şekilde çizmeyi oturtamamıştır, daha sonra yapmış olduğu çalışmalarda ayak kalıplarını kendisi tasarlamış ve bugünkü şeklini almasını sağlamıştır. Tasarım aşamasında ise birçok kalıp harcamıştır (Bkz. Resim 4.52).

Resim 2.75. Körüklü çizme bölümleri (Okca ve Erun, 2018, s. 238).

Körük: “Körük, çizmenin get ile petnoz arasında kalan, el ile yapılan deriyi katlama tekniğidir” (İnternet 50). Altıncılıç (2018, s. 5)’ın makalesinde; kişinin boyuna uygun bir orantı ile çizmede en az 7, en fazla ise 11 körük yapıldığı belirtilmiştir. Serkan Gündüz ile yapılan çalışmada körük sayısı olarak 7 sıra, 8 köşeden oluştuğu görülmüştür (Bkz. Resim 4.75).

Kösele: “Sığır ve manda ham derilerinin orta ve ağır boyda olanlarına, bitkisel tanenler ve diğer organik debbağlayıcıların tek başına veya birlikte kullanılmasıyla sepilenecek elde edilen, sert, sıkı tutumlu ve tabi renkte mamul derilere kösele adı verilir” (Güler, 1994, s. 52). Körüklü çizmede taban ve topuk malzemesi olarak kullanılmaktadır (Bkz. Resim 4.75).

Topuk: “Ayakkabının arka kısmını yükselterek esas tabanın yere daha iyi basmasını sağlamak için konulan yükseltiye topuk (ökçe) denir” (Akçakale, 2015, s. 199). Serkan Gündüz ile yapılan çalışmada, taban ve topuk yapımında hazır malzeme kullanılmadığı tespit edilmiştir. Tamamen el işçiliği ile oluşturulan taban ve topuklar için doğal bir malzeme olan köseleden yapılmaktadır. Özellikle topuk yapımında üst üste yapıştırılan kösele parçaları topuğun oluşmasını sağlamaktadır. Körüklü çizmede

kullanılan taban ve topuk kösesi çizmenin ana göstergelerinden biridir. Gerek vücut ağırlığını taşıması gerekse dayanıklılığı, körüklü çizme taban ve topuk yapımında köselenin tercih edilme nedeni olmuştur. Bu işlemde tamamen el işçiliği ile üretilen taban ve topuklar körüklü çizmenin geleneksel yapısını ve doğallığını da korumuştur (Bkz. Resim 4.75).

Körüklü çizmede uygulanan körük tipleri

Körüklü çizmelerde model olarak bir ayırım yapılmaz, körüklü çizmelerin model olarak ayrıldığı yerler körük tipleridir.

(Okca ve Erun, 2018, s. 235)'un makalesinde körük tiplerini; akordeon körük, baklava körük, simit körük, kıvrıkcık körük ve kendinden körük olarak sınıflandırılmıştır. (Altıncılıç, 2018, s. 5)'ın makalesinde ise, baklava körük, akordeon körük, simit körük ve kendinden körük olmak üzere dört çeşit körük modeli bulunduğunu tespit edilmiştir. Serkan Gündüz ile yapılan çalışmada da 4 farklı körük tipi olduğu bilgisi alınmıştır. Körük tipleri aşağıda açıklanmıştır.

Baklava Körük: Konç kısmında yer alan körüklerin sekizgen olacak şekilde kırılmasıdır. Baklava körük en çok tercih edilen körük tipidir (Bkz. Resim 4.76).

Resim 2.76. Baklava Körük

Akordeon Körük: Konç kısmında yer alan körüklerin altıgen olacak şekilde kırılmasıdır (Bkz. Resim 4.77).

Resim 2.77. Akordeon Körük (Okca ve Erun, 2018, s. 239)

Simit Körük: Herhangi bir k  e olmaksızın, kon kısmında yer alan körüklerin her birinin birbirinden bağımsız daire şeklinde dönmesidir (Bkz. Resim 4.78).

Resim 2.78. Simit Körük

Kendinden Körük: Basma körük olarak da isimlendirilen körük modelidir. Biten çizmeler gambaya geçirildikten sonra kon  boyunca, yukarıdan aşağıya doğru çizmeye bir baskı uygulanır ve kendiliğinden körüklerin oluŐması sağlanır ve kurumaya bırakılır (Bkz. Resim 4.79).

Resim 2.79. Kendinden (Basma) Körük

Körüklü  izmenin kullanım alanları

Körüklü  izmenin az da olsa günümüzde halen üretiliyor olması çizmenin kullanım alanlarının olduğunu göstermektedir. Ege bölgesi ile özdeşleşen y r k Şenliklerinde, halk oyunları gruplarında, cirit ve deve güreşi meydanlarında körüklü çizme kullanılmaktadır. Körüklü  izmenin, tamamen doğal malzemelerden yapılmış olması ve ayağın nem dengesini sağlamasından dolayı kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir.

 rk ve diğerleri (2016, s. 66)'nin makalesinde günümüzde bu çizmeleri günlük hayatta sürekli kullanan neredeyse kalmamıŐ olsa da bölge için bir gelenek haline gelmiş olan deve güreşlerinde g reŐlere giden deve sahipleri ve efeler tarafından h l  giyildiğini, Altıncılıç (2018, s. 14)'ın makalesinde ise, y r k kültürünü yaşatmaya çalışan kişilerce, at binenler, cirit oynayanlar, folklor grupları, tiyatro ve sinema gibi sanatsal alanlarda da körüklü çizmenin tercih edildiğini belirtmiŐlerdir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada tarama tekniğiyle betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Böylece Aydın ili körüklü çizme yapımı hakkında mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada Körüklü çizme ustası Serkan Gündüz ve Efe çizme atölyesinden elde edilen veriler örnek olay niteliğini taşımaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Körüklü çizmenin ilk çıkış ve üretim noktasının Aydın olması ve bu ilin körüklü çizme ile özdeşleşmesi nedeniyle araştırma evreni olarak seçilmiştir. Serkan Usta'nın ise, Aydın'ın en genç ustalarından olması, çalışma ortamında araştırmacıya verdiği destek, şeffaflık ve ulaşılabilir olması nedeniyle "Efe Çizme" atölyesi araştırma örneklemini olarak seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasına 2016 yılında başlanmıştır. 2016 yılında başlanan süreçte literatür çalışmaları, kütüphaneler, internet ve ulusal tez merkezinden yararlanarak kaynaklar taranmıştır.

2018 yılında Aydın ilinde bulunan Efe Çizme Atölyesinde gözlem ve görüşme yapılmıştır. Görüşme tez amaçları doğrultusunda gerçekleşmiş olup, Körüklü çizme yapımında kullanılan araçlar, körüklü çizme yapımında kullanılan temel ve yardımcı gereçler ve körüklü çizme üretim tekniği hakkında veriler toplanmıştır.

Tez amaçları doğrultusunda körük modelinden esinlenilerek yapılan tasarım çizimleri, körük modelinden esinlenerek yapılan tasarım ve ürün örneği ile ilgili eskiz çalışmaları yapılmıştır.

14 Ağustos 2018 tarihinde, körüklü çizme yapımında kullanılan araçlar, temel ve yardımcı gereçler ile körüklü çizme yapım aşamaları, araştırmacı tarafından baştan sona fotoğraflanmıştır. Körüklü çizme ustası Serkan Gündüz ile bu mesleğe nasıl başladığı, bu sanata yapmış olduğu katkılar ve hedefleri hakkında bilgiler alınarak görüşmeler yapılmış ve veriler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler araştırmanın amaçları ve alt amaçları başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Körüklü çizme yapımında kullanılan araçlar, temel ve yardımcı gereçler, üretim tekniği hakkında, araştırmanın amaçlarına hizmet edecek veriler derlenmiştir. Amaçlar sonucunda toplanan veriler ışığında körüklü çizme yapımında kullanılan araçlar, temel ve yardımcı gereçler ile körüklü çizme yapım aşamaları baştan sona fotoğraflanarak işlem basamakları sıralanmıştır.

Körük modelinden esinlenilerek yapılan tasarım çizimlerinde doğadan, kullanım objelerinden esinlenmiş ve geleneksel körük modelinin günlük hayat da bir kullanım eşyasına dönüştürülmesi süreci değerlendirilerek tasarımlar oluşturulmuştur. Körük modelinden esinlenerek yapılan tasarım ve ürün örneği uygulamaları olarak çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Körüklü Çizme Yapımında Kullanılan Araçlar

Ağırlık: “Madenden yapılmış olup, çeşitli boy ve ağırlıktadırlar. Çizim ve kesim yapılan derinin üzerine konularak kayması engellenir (Bkz. Resim 4.1),” (Birinç, 2009, s. 57).

Resim 4.1. Ağırlık

Deri dikiş makinesi: “Deri dikiş makinesi, parçaları birleştirme ve süs dikişi yapma amacıyla kullanılan motorlu sanayi tipi bir makinedir (Bkz. Resim 4.2)” (Gökçesu, 2002, s. 32).

Resim 4.2. Dikiş makinesi

Fora makinesi: “Montajlanmış ve tabanı takılmış ayakkabının, tabanı ile sayasının ayakkabının altından dikilerek birleştirilme işlemini yapan makinedir (Bkz. Resim 4.3)” (Megep, 2007, s. 14). Körüklü çizmenin tabanının dikmek için kullanılır.

Resim 4.3. Fora makinesi

Freze makinesi: “Çanta ve kemerin kenarlarını temizler ve boyar. Üzerindeki şimşir ve bilek taşı kenarlarını parlatır, kaygan hale getirir (Bkz. Resim 4.4)” (Gökçesu, 2002, s. 38). Körüklü çizmede taban ve topuklarda bulunan pürüzlü yüzeylerin temizlenmesi ve parlatılması amacıyla kullanılır.

Resim 4.4. Freze makinesi

Kalıp: “Sayanın ayakkabı biçimini alabilmesi için, üzerine saya kaplanan, tahta, plastik ve metal malzemeden yapılan hacimsel katı modeldir (Bkz. Resim 4.5)” (Ötleş, 2006, s. 56).

Resim 4.5. Kalıp

Gamba (Konç): “Ayağın dizden aşağısını temsilen gürgen ağacından yaklaşık 60 cm uzunluğunda üç parça halinde sağ, sol ve anahtar olarak üretilen ve bilek kısmından oynak kalıptır. Koncun istenilen genişliğe getirilmesi ve körüğün sıkıştırılmasına yarar (Bkz. Resim 4.6)” (İnternet 50). Körük kırılmaya başlamadan önce çizmenin şekil alması için kullanılır, körük kırma işlemi bitikten sonra ise körüğün şekil alması için kullanılır.

Resim 4.6. Gamba

Kalıp sökme çekici (kanca): “Ayakkabıyı kalıptan çıkarmak için kullanılan ucu kıvrık “T” şeklindeki demir araçtır (Bkz. Resim 4.7)” (Akalin ve diğerleri, 1993, s. 95).

Resim 4.7. Kalıp sökme çekici

Örs: “L biçiminde, iri bir demirin, kalınca bir ağaç kütüğüne baş aşağı çakılması ile yapılmış yardımcı bir tezgâhtır (Bkz. Resim 4.8)” (Kayabaşı ve Özdemir, 2005, s. 77).

Resim 4.8. Örs

Yuvarlak Örs: Serkan Gündüz tarafından yaptırılan bir araçtır. Taban kösesini düzleştirilmek için diz demiri ile dizde dövmedir, ancak bu durum dizlerde bir süre sonra sağlık sorunu oluşturmaya başladığı için yuvarlak örsü tasarlamış ve yaptırmıştır. Taban ve topuk vaketaların dövülmesine yarayan gövdesi ağaç, üst kısmı metal kaplı araçtır (Bkz. Resim 4.9).

Resim 4.9. Yuvarlak örs

Körük masatı: “Körük yapma aşamasında kullanılmaktadır” (Altıncılıç, 2018, s. 13). Kırılacak köruklerin yerlerini düz bir satıhta belirlemek için kullanılır (Bkz. Resim 4.10).

Resim 4.10. Körük masatı

Filo bıçağı: “İşi bozmaması için saya ile temas eden ucu, içe doğru kıvrık olan ve ağzı enine açılmış özel piyanta bıçağıdır” (Ötleş, 2006, s. 38). Taban kösesinin kenarlarında bulunan fazlalıkların alınması için kullanılır (Bkz. Resim 4.11).

Resim 4.11. Filo bıçağı

Gümüş kalem: “Gümüş kalem, kesim ustasının saya parçalarının bindirme ve dikiş yerlerini işaretlemek için kullandığı, silinince iz bırakmayan bir kalemdir (Bkz. Resim 4.12)” (Ötleş, 2006, s. 46).

Resim 4.12. Gümüş kalem

Falçata: “Büyük parça derilerin kesilmesinde ve tıraşlanmasında kullanılır ince, uzun ve tek yönlü keskin bıçaktır” (Katlı, 1998, s. 48). Körüklü çizmede taban ve topuk kösesini tıraşlayarak inceltmek için kullanılır (Bkz. Resim 4.13).

Resim 4.13. Falçata

Burun Danalyası: Çizmenin burun kısmını tabana montalama işleminde kullanılır. Körüklü çizme saya yüzeyini kalıba çivilerken saya yüzeyinin gerdirilmesinde kullanılır (Bkz. Resim 4.14).

Resim 4.14. Burun Danalyası

Danalya: “Sayanın, elde kalıba çekilmesinde kullanılan, deriyi gerdirip çivi çakan, çekiçli ve dişli kerpetendir” (Ötleş, 2006, s. 28). Körüklü çizme yapımında körüklerin sıkıştırılması için kullanılır (Bkz. Resim 4.15).

Resim 4.15. Danalya

Deri Kesim Bıçağı: “Kösele üzerindeki derileri belirginleştirmede ve deri kesiminde kullanılmaktadır. Bıçak sapının arka kısmı sivri olduğundan köşeleri yuvarlaklaştırma ve nokta koyma işlemlerinde bu kısım kullanılmaktadır (Bkz. Resim 4.16)” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 85).

Resim 4.16. Deri kesim bıçağı

Mastal (masat): “Deri bıçaklarının bileğilenmesinde kullanılan çelik bir araçtır. Demirden yuvarlak bir alettir (Bkz. Resim 4.17)” (Özdemir, 2004, s. 103).

Resim 4.17. Mastal (masat)

Eğe: “Bıçakları açma, bileme işleminde kullanılan yüzü çizgi çizgi, sert, ensiz, ağaç saplı çelik (Bkz. Resim 4.18)” (Gökçesu, 2002, s. 25).

Resim 4.18. Eğe

Deri çekici: “Sap kısmı ahşap, uç kısmı madendir. Bir ucu yassı bir ucu yuvarlaktır. Deri dövmede kullanılır (Bkz. Resim 4.19)” (Katlı, 1998, s. 50).

Resim 4.19. Deri çekici

Pense: “Telleri kıvrırmaya, küçük vida ve somonları sıkıştırmaya, çıkarmaya yarayan çeşitli biçim ve büyüklükte kıskaç (Bkz. Resim 4.20)” (Gökçesu, 2002, s. 29).

Resim 4.20. Pense

Tırpan: “Düzgün yapışmayı sağlamak için, yüzeylerin pürüzlendirilmesini yapan, metal dişleri olan fırçadır (Bkz. Resim 4.21)” (Ötleş, 2006, s. 118).

Resim 4.21. Tırpan

Rolet (rulet): “Döndürüldüğünde sıralı izler bırakan, saplı, dişli küçük demir çark (Bkz. Resim 4.22)” (Gökçesu, 2002, s. 29).

Resim 4.22. Rolet (rulet)

Yan keski: “Tel ve levha kesiminde kullanılan uçları keskin bir tür kıskaçtır. Çeşitli boyutları mevcuttur (Bkz. Resim 4.23)” (Karapaça, 2011, s. 27).

Resim 4.23. Yan keski

Loastro fırçası: İşlemi biten körüklü çizme topuklarını parlatmak için kullanılır (Bkz. Resim 4.24).

Resim 4.24. Loastro fırçası

El fırçası: İşlemi biten körüklü çizme yüzeyini parlatmak ve tozlardan arındırmak için kullanılır (Bkz. Resim 4.25).

Resim 4.25. El fırçası

Zımpara: Taban ve saya yüzeyinde bulunan fazlalığı almak ve kusurlu deri yüzeylerini düzeltmek için kullanılır (Bkz. Resim 4.26).

Resim 4.26. Zımpara

Deri Tıraş Makinesi: “Derilerin kalın olan kısımlarını inceltme amacıyla, tersinin tıraşlanmasında kullanılan sanayi tipi makinelerdir (Bkz. Resim 4.27)” (Gökçesu, 2002, s. 33).

Resim 4.27. Deri tıraşlama makinesi (İnternet 51)

Raspa: “Taban kenarları ile topuk kenarlarını bıçakla düzelttikten sonra pürüzlerini gidermek, törpülemek için kullanılır (Bkz. Resim 4.28)” (Acar, 2006, s. 175).

Resim 4.28. Raspa

Diz demiri: “Deriyi dövmek için kullanılan alettir” (Altınkılıç, 2018, s. 13). Diz demiri taban kösesinin düz bir satıh alması ve kösele içinde yer alan dokuların birbiri içine geçerek mukavemet kazanması için kullanılır (Bkz. Resim 4.29). Sağlık açısından zararlı olduğu için diz demiri yerine gerekli durumlarda yuvarlak örs kullanılmaktadır.

Resim 4.29. Diz demiri

Ökçe içi kesim bıçağı: “Ökçede kullanılır (Bkz. Resim 4.30)” (Altınkılıç, 2018, s. 14). Ökçede (topukta) bulunan üçgen şeklin verilmesi için kullanılır. Demirden yapılmış bir araçtır. Ökçede kesilecek yer belirlendikten sonra tepesine vurulmak kaydı ile şeklin meydana gelmesi sağlanır.

Resim 4.30. Ökçe içi kesim bıçağı

Kaçaburun: “Ağaç çivileri koyabilmek tabanda yer açabilmek amacıyla kullanılan alettir (Bkz. Resim 4.31)” (Altınkılıç, 2018, s. 12). Ahşap çivilerin çakılması için yer açmak amacı ile kullanılır.

Resim 4.31. Kaçaburun (Altınkılıç, 2018, s. 12)

Yapıştırıcı sürme fırçası: Yapıştırıcıyı sürmek için kullanılan fırçalardır (Bkz. Resim 4.32).

Resim 4.32. Yapıştırıcı sürme fırçası (İnternet 52).

Yapıştırıcı kabı: Yapıştırıcının kurumaması için kullanılan ağzı kapaklı plastik kaptır (Bkz. Resim 4.33).

Resim 4.33. Yapıştırıcı kabı

4.2. Körüklü Çizme Yapımında Kullanılan Gereçler

4.2.1. Körüklü çizme yapımında kullanılan temel gereçler

Vidala: “Sığır, dana gibi büyükbaş hayvan derilerinden krom tabaklamayla elde edilmiş ayakkabı yüzçük derilerinin genel adıdır (Bkz. Resim 4.34)” (Megep, 2010, s. 8). Saya yüzeyi için; yüksek kalitede boyalı siyah dana derisi kullanılmaktadır. Körüklü çizme üretiminde siyah renk vazgeçilmez renk arasındadır, yiğitlik ve asaletin sembolü olması, siyah rengin çizme ile özdeşleşmesini sağlamıştır. Bu nedenle üretimde siyah renk yoğun olarak kullanılmaktadır. Okca ve Erun (2018, s. 236)’un makalesinde de siyah renk; asaletin simgesini yansıttığı için en çok tercih edilen renkler arasında bulunduğunu ifade edilmiştir.

Kullanılan boyalı siyah dana derileri, İzmir-Bornova'da bulunan Işıkkent Ayakkabıcılar Sitesi'nden temin edilmektedir. Buradan temin edilirken de Aydın-Karacasu derisi tercih edilmektedir. Buradan temin edilen deriler Serkan Usta kendi aracı birebir alınmaktadır.

Karacasu'da bulunan tabakhanelerde üretilen deriler genellikle meşe ağacından üretilen palamut ile işlenmektedir. Karacasu derilerinin en önemli özelliklerinden biri palamut ile bitkisel tabaklanarak işlenmesidir. Gerekli olan palamut yöre halkının yardımı ile Karacasu etrafındaki ormanlardaki meşe ağaçlarından toplanarak elde edilmektedir. Özellikle palamutların kendiliğinden düştüğü yerden değil dalından toplanması işletmeler tarafından tercih edilmektedir. Bunun sebebi şekerlenme oranının daldan toplanan palamutlarda daha düşük olmasıdır. Toplanıp getirilen palamut meyvesinin kadeh kısmı öğütülerek deri tabaklamada kullanılmaktadır. Palamut ile keçi derilerinden sahtiyen, büyük baş derilerden yağlı ve yağsız vaketa, kösele, koşumluk, ayakkabılık ve saraciyelik deriler üretilmektedir (Ömür ve Mutlu, 2013, s. 101).

Resim 4.34. Saya derisi

Meşin: “İnce, yumuşak, elastiki derilerdir. Koyun ve keçi derilerinin çeşitli usullerle sepililmesi yoluyla elde edilirler. Ayakkabı astarı ve dekoratif ürünlerin yapımında ve ciltçilikte kullanılır (Bkz. Resim 4.35)” (Gökçesu, 2002, s. 18). İç astarı ise; keçi derisi olarak tanımlanan meşin deriden yapılmaktadır. Bu deri İzmir- Karacasu’ndan temin edilmektedir. Okca ve Erun, (2018, s. 237)’un makalesinde de ayağı terletmemesi açısından iç astar derileri önemlidir, bu nedenle yüksek kalitede tercih edildiği belirtilmiştir. İç astar genellikle küçükbaş hayvanların derisinden yapılır ki, iç astarın vidala ile uyumlu olması giyen kişinin rahatça hareket edebilmesi açısından son derece önemli olduğu belirtilmiştir.

Resim 4.35. Meşin

Vaketa: “Büyükbaş hayvan derilerinden sepilindikten sonra yağlanmak ve sırça tarafı perdahlanmak suretiyle elde edilen tabii renkte veya sırçadan boyanmış yumuşak tutumlu derilerdir (Bkz. Resim 4.36)” (Gökçesu, 2002, s. 19).

Resim 4.36. Vaketa (İnternet 53)

Kösele: “Büyük baş hayvan derilerinin sepilenmesinden elde edilen sert, sıkı tutumlu ve tabii renkteki mamul derilere denir (Bkz. Resim 4.37)” (Özdemir, 2004, s. 90). Körüklü çizmede taban ve topuk tamamen doğal malzeme olan köseleden yapılmaktadır. Serkan usta tarafından yapılan çizmeler için kullanılan kösele ise, Denizli’den temin etmektedir.

Kullanılan bu temel gereçler, özellikle saya derisi oldukça maliyetli olduğu için stok ya da çoklu miktarlarda alım yapılamamaktadır, üretim sipariş bazlı yapıldığı için stok yönetimi sipariş yoğunluğuna göre planlanmaktadır. Malzemeler Serkan Gündüz tarafından birebir belirtilen yerlerden alınmaktadır.

Resim 4.37. Kösele

4.2.2. Körüklü çizme yapımında kullanılan yardımcı gereçler

Dolgu mumu: Topuk ve taban k sesinde yer alan boşlukların kapatılmasında kullanılan bir dolgu malzemesidir. Bu boşluklara dolgu görevi yapar ve topuğa ve taban k sesine sağlamlık katar. Kösele topuk ve tabanına boyadan önce bu işlem uygulanır, freze makinesi fir asına dolgu mumu sürülür taban ve topuk bu fir adan geçirilir (Bkz. Resim 4.38).

Resim 4.38. Dolgu mumu

Kenar mumu: Topuk ve taban k sesini parlatmak için kullanılan dolgu malzemesidir. Freze makinesinde yer alan fir alara sürülür ve topuk boyandıktan sonra yine bu makineden geçirilerek parlatılır (Bkz. Resim 4.39).

Dolgu mumu topuğun ömrünü uzatmak için kullanılırken, kenar mumu parlaklık vermek için kullanılır.

Resim 4.39. Kenar mumu

Bombe: “Çizmenin burun kısmının sert ve düzgün olması için astar ile yüzlük deri arasında konulan takviye malzemedir” (Akçakale, 2017, s. 140). Körüklü çizme yapım aşamasında saya ile astar derisi arasında koyulan kalın tela türevi bir malzemedir. Körüklü çizmenin burun kısmını korumak için kullanılmaktadır (Bkz. Resim 4.40).

Resim 4.40. Bombe

Bombe suyu: Bombeyi yapıştırmadan önce, yumuşatmak için batırılan solvent bir malzemedir. Bombe arasında yer alan dokların birbirine geçerek sağlamlık kazanmasını sağlar (Bkz. Resim 4.41).

Resim 4.41. Bombe suyu

Yapıştırıcı: “Tiner ve benzin içinde kauçuk ve ¼ oranında diasetik selülozun eritilmesiyle elde edilir. Deri ürünlerin yapıştırılmasında kullanılan, sıvı plastik görünümünde, kirli sarı, şeffaf bir maddedir (Bkz. Resim 4.42)” (Gökçesu, 2002, s. 41).

Resim 4.42. Yapıştırıcı

Ayakkabı boyası: “Sıvı haldeki genellikle siyah, kahverengi ya da şeffaf boyalardır (Bkz. Resim 4.43)” (Akçakale, 2017, s. 283). Körüklü çizmenin taban ve topuk kenarını boyamak için kullanılır.

Resim 4.43. Ayakkabı boyası (İnternet 54)

Silikon yapıştırıcı: Çizmenin daha sağlam yapışması ve derini kırışmasını ve kırılmasını engelleyen solvent bazlı yapıştırıcıdır (Bkz. Resim 4.44). Körüklü çizmenin yapılmaya başlandığı ilk yıllarda kullanılan çiriş otunun yerini almıştır. Kuruma süreci daha kısa, sağlamlığı daha uzun ömürlüdür.

Resim 4.44. Silikon yapıştırıcı

Metal çivi: “Kalın iğne görünümünde olan bu çiviler el montesinde, kalıp tabanına tutturulan taban astarına saya uçlarının tutturulmasında kullanılır (Bkz. Resim 4.45)” (Akçakale, 2017, s. 217). Körüklü çizmede tabanı kalıba montalama işlemi sırasında kullanılır. Saya kalıpta şekil aldıktan sonra çiviler tekrar sökülür.

Resim 4.45. Metal çivi

Tahta çivi: “Taban köselelerini birbirine tutturmada kullanılan gövdesi dört köşe ucu sivri özel çivilerdir (Bkz. Resim 4.46)” (Akçakale, 2017, s. 218). Taban kösesine çakılan bu çiviler körüklü çizmenin dayanıklılık süresini uzatmaktadır. Geleneksel kullanım gerecidir. Yurt dışından temin edilmektedir.

Resim 4.46. Tahta çivi

Gaz Yağı: Petrol türevi sıvı bir malzemedir. Tabanda kullanılan ve “gıcırdağ” adı verilen, meşin deriden kesilen deriler gaz yağına batırıldıktan sonra tabana yerleştirilir, körüklü çizme ile özdeşleşen gıcırdağın sesinin sürekliliğini sağlamak için uygulanır (Bkz. Resim 4.47).

Resim 4.47. Gaz yağı

Toka: “Deri süslemesinde kullanılan metal aksesuarlardır. Genellikle sarı, beyaz, siyah ve kahverengi olarak kullanılmaktadır (Bkz. Resim 4.48)” (Özdemir, 1995, s. 13).

Resim 4.48. Toka (İnternet 55).

Topuk (ökçe) lastiği: Topuğun, dayanımını arttırmak ve vekata yüzeyi aşınmadan korumak için kullanılan kaydırmaz poliretan malzemedir (Bkz. Resim 4.49).

Resim 4.49. Topuk lastiği

Taban lastiği: Tabanın, dayanımını arttırmak ve vekata yüzeyi aşınmadan korumak için kullanılan kaydırmaz poliretan malzemedir (Bkz. Resim 4.50).

Resim 4.50. Taban lastiği

Taranta: “3 cm eninde sağlam bir dokuma ürünüdür. Çizmenin iç astarıyla yüzey derisi arasına ve her iki yanına konur. Uçları çizmeden yukarıya doğru 1,5 cm daha uzundur. Çizmenin giyimini kolaylaştırmak için kullanılır (Bkz. Resim 4.51)” (İnternet 50).

Resim 4.51. Taranta

4.3. Körüklü Çizme  retim Tekniği

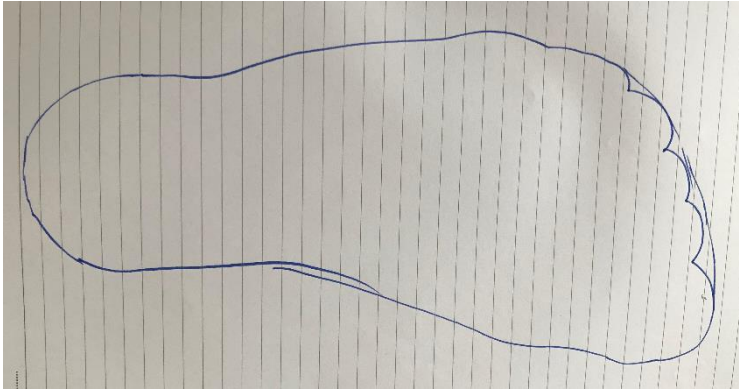
Bu bölümde, bir çift körüklü çizmenin yapım aşamaları, aşağıda yer alan alt başlıklar da ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

- İstampaların oluşturulması,
- Saya ve astar derilerinin kesilmesi,
- Ayak kalıbına montalama,
- Çizme taban ve topuğun oluşturulması
- Çizmenin gambaya geçirilmesi,
- Körüklerin oluşturulması işlemleri.

4.3.1. Körüklü çizme yapım aşamaları

İstampaların oluşturulması

İstampa: Ayakkabı sayasını oluşturan parçaların kartondan hazırlanmıŐ Őablonlarıdır (Megep, 2011, s. 4). Körüklü çizme yapım aŐamasının ilk basamağı kalıp çıkartma iŐlemdir, bunun için öncelikle kişinin ayak  l leri alınır. Düz bir zemin üzerinde kişinin ayak Őablonu  ıkartılır. Ayak  l s  alındıktan sonra kişinin boy, baldır ve ayak tarağı  l leri alınarak kaydedilir (Bkz. Resim 4.52).

Resim 4.52. Ayak kalıbının çıkartılması

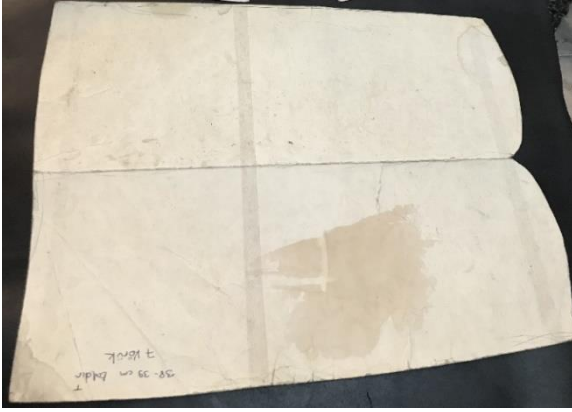
Çıkartılan bu Őablon mukavva üzerine  zilizerek kalıp Őekline dönüŐtürülür. Yapılacak çizme numarasına göre hazırlanmıŐ kalıplar bulunmaktadır (Bkz. Resim 4.53, Resim 4.54, Resim 4.55).

Resim 4.53. Yüz ıstampası

Resim 4.54. Fort ıstampası

Resim 4.55. Baldır ıstampası

Saya ve astar derilerinin kesilmesi işlemi

Körüklü çizme kişiye özgü olarak üretildiği için kesimleri de kişiye özgü olarak yapılmaktadır. Çizme sayası, astarı, taban ve topuk parçalarının kesimi tamamen el işçiliği ile yapılmaktadır. Kalıplar deri parçaların üzerine çizilmekte ve çizilen yerlerden yerine göre makas ya da falçata kullanılarak kesilmektedir. Herhangi bir CNC kesim olmadığı gibi hazır metal kesim kalıpları da kullanılmaz.

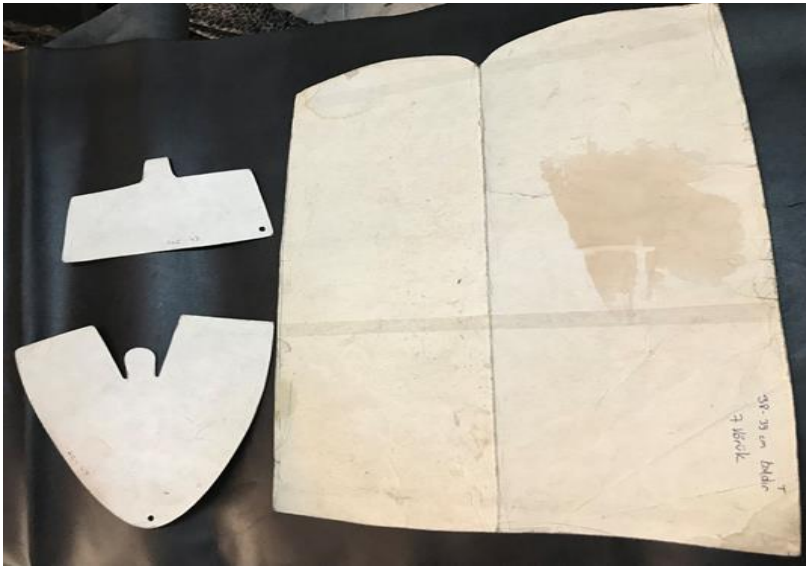
Yorgancıoğlu, Önem, Başaran, Hakan, Karakuş ve Ayyıldız (2016), “Geleneksel Körüklü Deri Çizme Üretimi ve Mukavemet Özelliklerinin Değerlendirilmesi” makalesinde; Aydın’ın Söke ilçesinde Cafer Efe Körüklü Çizme Atölyesi’nde el yapımı olarak körüklü çizme haline getirilmiştir ve körüklü çizme derisinin mukavemet özellikleri değerlendirilmiştir.

Çizme için kesilecek olan saya derisi hazırlanır (Bkz. Resim 4.56).

Resim 4.56. Saya derisinin hazırlanması

Hazırlanan mukavva kalıplar kesmek için, deri yüzeyine yerleştirilir. Kalıplar deriye yerleştirilirken deri yüzeyine dikkat edilir. Deri yüzeyinde doğal olarak bulunan ya da darbe ya da izlerden kaçınılır. Özellikle körüğü oluşturacak baldır ve yüz ıstampasında bu duruma özellikle dikkat edilmektedir (Bkz. Resim 4.57).

Resim 4.57. İstampaların yerleştirilmesi

Yerleştirilen kalıplar derinin düz yüzeyine çizilerek çift olarak kesilir (Bkz. Resim 4.58, Resim 4.59).

Resim 4.58. Baldır kalıpların kesilmesi

Resim 4.59. Yüz ve fort kalıpların kesilmesi

Deri parçalar kesildikten sonra iç astar parçaları kesilir. İç astar kesimi için, kesilen deri parçaları kalıp olarak kullanılmaktadır. Deri parçaların ters yüzeyi astar üzerine konularak çizilir ve kesilir. Astar derisi sayfa derisinin altında kalacağı için kesilirken deri yüzeyinde herhangi bir özellik aranmaz (Bkz. Resim 4.60).

Resim 4.60. Astar derisinin hazırlanması

Fort, yüz ve baldır ıstampaları iç astar derisi üzerine konularak çizilir ve kesilir (Bkz. Resim 4.61).

Resim 4.61. Fort, yüz ve baldır ıstampalarının iç astara yerleştirilmesi ve kesilmesi

Körüklü çizme birleştirmelerinde iki farklı teknik kullanılmaktadır. Bunlar yapıştırma ve makine dikiş ile birleştirmelerdir. Yapıştırarak uygulanan birleştirme tekniğinde silikon yapıştırıcılar ve sıvı yapıştırıcılar kullanılmaktadır. Körüklü çizme üretimlerinde ayrıca “çiriş otu” da kullanılmaktadır.

Çiriş otu, iç astarı ve dış saya derisini ayrıca ön yüz saya derisini yapıştırmak için kullanılan bir yapıştırıcıdır. Çiriş otunun toprak altında kalan yumru şeklide köklerinden elde edilir. Günümüzde çiriş otu ile yapıştırmaya devam edilmektedir. Serkan Gündüz ile yapılan çalışmada çiriş otu yerine silikon yapıştırıcı kullanıldığı tespit edilmiştir. Çiriş otu yerine silikon yapıştırıcının tercih edilme nedeni ise silikon yapıştırıcı kullanılan yerlerde deri yüzeyinin kırışmadan yapışabilmesidir, bu yapışma sayesinde çizme yüzeyi daha sağlam ve estetik bir görüntü kazanmaktadır. Silikon yapıştırıcının çabuk kuruması zaman yönünden de kazanım sağlamaktadır. Silikon yapıştırıcının dezavantajı ise ithal olarak yurt dışından temin edildiği için maliyeti yüksek olmaktadır.

Kullanılan diğer birleştirme tekniği ise, makine dikişi ile birleştirmediir. Makine dikişi iki aşamada kullanılır. İlk olarak saya derisi ve astar derisinin birleştirilmesinde, ikinci olarak ise taban köselesinin dikiminde kullanılır.

Dikiş makinesi olmadan önce üretilen körüklü çizmelerde bu işlem el dikişi ile yapılırken, şu an da sayalar dikiş makinesinde taban ise fora makinesinde naylon dikiş iplikleri ile dikilmektedir.

Körüklü çizmenin yapımında en önemli ve en kritik işlem basamağı çizme sayasının dikim işlemidir. Serkan Usta çizme sayalarının dikilmesi için başka bir saya atölyesine göndermektedir. Bu işlem bir başka atölyede yapıldığı için siparişlerin teslim zamanının da sıkıntı yaratmaktadır. Serkan Gündüz le yapılan görüşmede bu işlem için bir dikiş makinesi aldığını ve bu yıl saya dikimini de öğreneceğini ifade etmiştir.

Kesimi tamamlanan deri ve iç astar parçaları dikim işlemi için sayaya gönderilir, sayadan gelen çizmelerin dikim işlemi bitmiş olur (Bkz. Resim 4.62).

Resim 4.62. Dikişinden gelen sayalar

Ayak kalıbına montalama işlemi

Monta: Bitmiş sayanın kalıp altına kıvrılarak, taban astarı üzerine çivilenmesi yani kalıba çekilmesi işlemidir (Ötleş, 2006, s. 79).

Sayadan gelen çizmeler için kalıba oturtma aşamasına geçilir. Bunun için öncelikle taban astarı ve fort astarı kesilir. Tabanlıklar bir gün öncesinden ıslatılarak tavlânır ve düz bir satıh alması sağlanır. Dikmelik (2013, s. 305)'e göre tavlama; kurumuş derilerin gevrekliğini ve sertliğini azaltarak yumuşamalarını sağlamak için uygulanan yoldur. Bu işlemin yapılması kalıba gerilme işlemi sırasında kolaylık sağlamak için yapılmaktadır.

Resim 4.63. Taban astarı

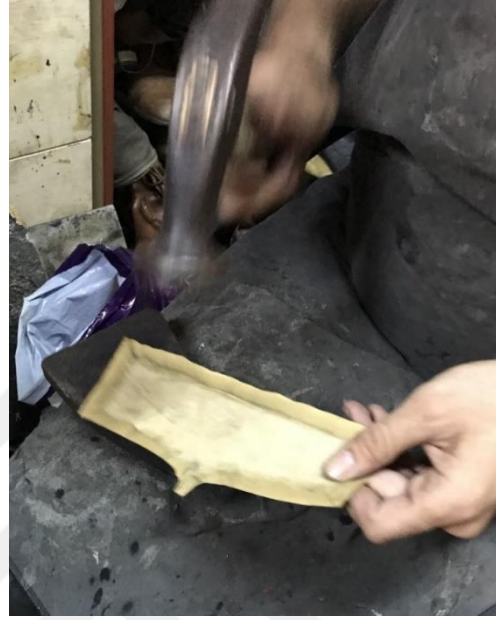

Resim 4.64. Fort astarı

Tavlanan taban astarları ve font astarı diz demiri üzerinde dövülür. Bu dövme işleminin amacı, vaketa dokularının birbiri arasına geçerek, sağlamlık ve mukavemet kazanması için yapılmaktadır (Bkz. Resim 4.65, Resim 4.66).

Resim 4.65. Taban astarının dövülmesi

Resim 4.66. Font astarının dövülmesi

Tavlanan taban derisi kalıba yerleştirilir (Bkz. Resim 4.67).

Resim 4.67. Taban astarının kalıba yerleştirilmesi

Taban astarının fazlası falçata yardımıyla kesilerek kalıp boyutuna getirilir (Bkz. Resim 4.68). Sayadan gelen çizme fontu içine silikon yapıştırıcı sürülerek kesilen ve tavlanan astar font yerleştirilerek yapıştırılır. Eski uygulamalarda bu işlem çiriş otu denilen yapıştırıcı özellikle bir ot ile yapılırken Serkan Usta tarafından silikon yapıştırıcı tercih edilmektedir. Silikon yapıştırıcı derinin kırılması önlemekte ve deriye uzun ömür sağlamaktadır (Bkz. Resim 4.69, Resim 4.70). Fort astarından sonra tüm iç astar deriye silikon ile yapıştırılır (Bkz. Resim 4.71).

Resim 4.68. Taban astarının kesilmesi

Resim 4.69. Fort astarına yapıştırıcı sürülmesi

Resim 4.70. Fort astarının yapıştırılması

Resim 4.71. Sayanın astara yapıştırılması

Yapıştırılan saya yüzeyinin kalıba çakma işlemine geçilir. Bu işlemden önce kalıbın ön kısmına plastik bir malzeme sarılır. Bu işlemin amacı, kalıbın rahat çıkması ve derinin kalıba yapışması engellemektir (Bkz. Resim 4.72, Resim 4.73, Resim 4.74, Resim 4.75).

Resim 4.72. Kalıba naylon sarılması

Resim 4.73. Saya yüzeyinin kalıba ortalanması

Resim 4.74. Saya yüzeyinin kalıba yerleştirilmesi

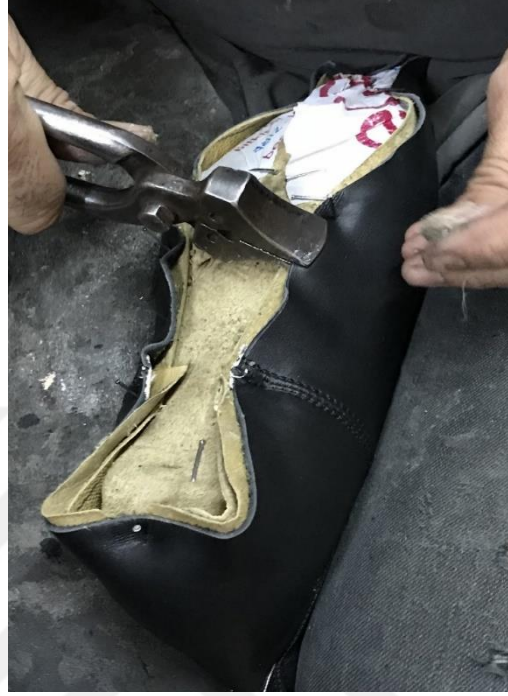

Resim 4.75. Saya yüzeyinin kalıba sıkıştırılması

Öncelik olarak çizmenin fort yatağından kaymaması için dikiş yerlerinden ve karşılıklı olarak ön-arka ve iki yanlardan çivileme işlemi yapılır (Bkz. Resim 4.76, Resim 4.77).

Resim 4.76. Dikiş yerlerinden çivileme

Resim 4.77. Tabanın çivilenmesi

Çivileme işlemi ilk olarak yüz kısmına kadar yapılmaktadır (Bkz. Resim 4.78, 4.79).

Resim 4.78. Yüze kadar çivileme işlemi

Resim 4.79. Yüze kadar çivileme işlemi

Yüz kısmına geldikten sonra kalıbı oturtmak için bombe konulur, deriye ve astara silikon yapıştırıcı sürülerek bombe yapıştırılır (Bkz. Resim 4.80, Resim 4.81).

Resim 4.80. Silikon yapıştırıcının sürüleceği yüzey

Resim 4.81. Silikon yapıştırıcının sürülmesi

Silikon yapıştırıcı sürme işleminden sonra bombe, bombe suyunu batırılarak yüz astarı ile saya arasına yerleştirilerek yapıştırılır. Bombenin amacı çizmenin burun kısmına bir sağlamlık ve darbelere karşı direnç kazandırmaktır (Bkz. Resim 4.82, Resim 4.83),

Resim 4.82. Bombenin bombe suyuna batırılması

Resim 4.83. Bombenin yapıştırılması

Bombenin sağlam olarak yapışması için kenarlardan çivileme işlemleri yapılır (Bkz. Resim 4.84).

Resim 4.84. Bombenin çivilenmesi

Bombe yapıştırma işlemleri bittikten sonra çivileme işlemleri tamamlanır (Bkz. Resim 4.85).

Resim 4.85. Çivileme işleminin tamamlanması

Tabanda yer alan fazla deri ve astar falçata yardımı ile temizlenir (Bkz. Resim 4.86).

Resim 4.86. Tabanın temizlenmesi

Temizleme işlemi tamamlandıktan sonra çivilenen derilere silikon yapıştırıcı sürülerek tabana yapıştırılır (Bkz. Resim 4.87).

Resim 4.87. Saya taban derisinin, taban astarına yapıştırılması

Yapıştırma işleminden sonra çiviler kalıba ve taban derisine sabitlenir ve kurumaya bırakılır (Bkz. Resim 4.88, Resim 4.89).

Resim 4.88. Çivilerin sabitlenmesi

Resim 4.89. Sabitlenme işleminin tamamlanması

Çizme taban ve topuğunun oluşturulması işlemi

Saya yüzeyi kuruma aşamasındayken taban ve topuk kesim işlemi yapılmaktadır. Taban köselesi ve topuk istenilen ayak ölçüsünde çizilir.

Resim 4.90. Taban ve topuk köselesi

Çizilen taban köselesi tabaka halinde bulunan köseleden kalıp yardımı ile sağ ve sol olmak üzere kesilir (Bkz. Resim 4.91).

Resim 4.91. Kesilmiş taban köselesi

Resim 4.92. Kesilmiş topuk köselesi

Topuk için dört kat taban köselesi kullanılmaktadır. Bu köseleler numaralandırılarak kesilir (Bkz. Resim 4.92).

Kesim işleminden sonra köselelerin tavllanması (yumuşaması) için 1-2 saat süre ile ıslatılarak bir poşet içerisinde bekletilir (Bkz. Resim 4.93).

Resim 4.93. Kesilmiş taban ve topuk köselesi tavlama işlemi

Kurutulan çizmelere taban oluşturmak için çakılan tüm metal çiviler sökülür (Bkz. Resim 4.94).

Resim 4.94. Çivileri sökülen çizme tabanı

Çivi kalınlık ve potluklarını yok etmek için taban çekiç yardımı ile dövülür (Bkz. Resim 4.95).

Resim 4.95. Taban dövme işlemi

Kösele tabanı yapıştırma işlemi için taban da yer alan deri yüzeyi tıraşlanarak inceltilir (Bkz. Resim 4.96). Tıraşlanan yüzey zımparalanarak temizlenir (Bkz. Resim 4.97).

Resim 4.96. Taban derisi inceltme

Resim 4.97. Taban derisi zımparalama

Taban kamarası ölçüleri alınır. Taban kamarası saya tabanı ile kösele taban arasındaki boşluğu almak için kullanılır. İlk olarak topuk taban kamarası ölçüsü alınır ve kalıp yardımı ile çizilir (Bkz. Resim 4.98). Üst taban kamarası ölçüsü alınır (Bkz. Resim 4.99).

Resim 4.98. Topuk kamarası kalıbı

Resim 4.99. Üst taban kamarası kalıbı

Ölçüsü alınan topuk tabanı kamarası sunni taban astarından kesilir. Sunni taban astarı mukavva türevi bir malzemedir (Bkz. Resim 4.100).

Resim 4.100. Topuk kamarasının kesilmesi

Kesilen alt taban kamarası tüm kenarlardan falçata yardımı ile tıraşlanır (Bkz. Resim 4.101). Tıraşlama işlemi biten alt taban kamarasına yapıştırıcı sürülerek kurumaya bırakılır (Bkz. Resim 4.102).

Resim 4.101. Topuk kamarasının tıraşlanması

Resim 4.102. Topuk kamarasına yapıştırıcı sürülmesi

Ölçüsü alınan üst taban kamarası meşin deriden bir çizmeye iki adet, çifte dört adet olmak üzere kesilir (Bkz. Resim 4.103). Kesilen üst taban kamaraları yapıştırılmak üzere tüm kenarlardan tıraşlanır (Bkz. Resim 4.104).

Resim 4.103. Üst taban kamarasının kesilmesi

Resim 4.104. Üst taban kamarası tıraşlanması

Kesilen ve tıraşlanan üst taban kamarası gaz yağına batırılır. Gaz yağına batırılmasının amacı, çizmedeki gıcırdamaya sesinin sürekliliğini sağlamaktır (Bkz. Resim 4.105).

Resim 4.105. Meşin üst taban kamarasının gaz yağına batırılması

Taban kamaraları yapıştırılmak üzere çizme tabanı son kez zımparalanır ve yüzeyin temizlenmesi sağlanır (Bkz. Resim 4.106). Temizlenen taban yüzeyine kamara demiri yerleştirilir. Kamara demiri tabana herhangi bir çivi ile sabitlenmez ve hareket halinde serbest bırakılır, bu işlemin amacı tabanın çökmemesini engellemek için yapılır (Bkz. Resim 4.107).

Resim 4.106. Tabanın zımparalanması

Resim 4.107. Kamara demirinin yerleştirilmesi

Yerleştirilen kamara demiri üzerine topuk kamarası yapıştırılır (Bkz. Resim 4.108). Gaz yağına batırılan üst taban kamarası ilk katı yapıştırılır (Bkz. Resim 4.109).

Resim 4.108. Topuk kamarasının yapıştırılması

Resim 4.109. Üst taban kamarasının yapıştırılması

Alt taban kamarası ve üst taban kamasının birbirini tutması için ahşap çivi ile sabitlenir (Bkz. Resim 4.110, Resim 4.111).

Resim 4.110. Ahşap çivi çakılması

Resim 4.111. Ahşap çivinin sabitlenmesi

İkinci kat üst taban kamarası ahşap çivi ile tutturulur. Ancak ikinci kata yapıştırılan taban kamarası yüzeye tamamen yapıştırılmaz, sadece üstten bir ve alttan iki ahşap çivi ile tutturulur. Tabanda bir fazlalık bırakılır.

İkinci kat üst taban kamarasının yapıştırılma nedeni ise, çizmede gıcırdama sesinin sağlanması içindir bu nedenle bu parçaya “gıcırdak” adı verilmiştir. Sesin zaman içinde kaybolmasını engellemek için gaz yağına batırılmış 2. kat, üst taban kamarası

yapıştırılır (Bkz. Resim 4.112). Üst taban kamarasına (gıcırdağa) taban boşluğu verilerek ahşap çiviler ile tutturulur (Bkz. Resim 4.113).

Resim 4.112. Gıcırdağın yapıştırılması

Resim 4.113. Kamara boşluğunun bırakılması

Daha önceden tavllanması için poşet içinde bekletilen taban ve topuk köselelerin fazlalıkları falçata yardımı ile alınır ve tüm kenarlar tıraşlanarak temizlenir (Bkz. Resim 4.114). Taban ve topuk köseleleri nemli halde iken dokuların birbiri içine geçmesi ve mukavemetinin artması için yuvarlak örs üzerinde dövülür (Bkz. Resim 4.115).

Resim 4.114. Taban kösesinin temizlenmesi

Resim 4.115. Taban ve topuk kösesinin dövülmesi

Taban ve topuk köselelerini yapıştırmak için yapıştırıcı sürülür ve hafif kuruması bir süre beklenir (Bkz. Resim 4.116).

Resim 4.116. Taban ve topuk köselesine yapıştırıcı sürülmesi

Yapıştırıcısı sürülen kösele tabanlar çizme tabanına yapıştırılır (Bkz. Resim 4.117, Resim 4.118).

Resim 4.117. Köselelerin yapıştırılması

Resim 4.118. Tabanın sabitlenmesi

Taban kösesi yapıştırıldıktan sonra ayak kalıbına göre fazla olan kısımlar falçata yardımı ile kesilir (Bkz. Resim 4.119). Topuk kösesini yapıştırmak için taban kösesinin topuk bölümü yüzeyi tıraşlanır (Bkz. Resim 4.120).

Resim 4.119. Taban fazlalığının alınması

Resim 4.120. Taban kösesinin tıraşlanması

Filo bıçağı ile kenarlar ikinci kez temizlenir (Bkz. Resim 4.121). Topuk yeri zımparalanarak yüzey kayganlığı alınır ve topuğun ilk katı yapıştırılmak üzere yüzey hazır hale getirilir (Bkz. Resim 4.122).

Resim 4.121. Filo bıçağı ile tıraşlama

Resim 4.122. Topuk yüzeyinin temizliği

Topuğun ilk katı yapıştırılır ve kösele fazlalığı falçata yardımı ile kesilir (Bkz. Resim 4.123). Topuğun ikinci katı yapıştırmak üzere, ilk katın yüzeyi tıraşlanır ve üç yerden metal çiviler çakılır (Bkz. Resim 4.124).

Resim 4.123. Topuğun ilk katının yapıştırılması

Resim 4.124. Topuğun çivilerin çakılması

Yapıştırıcı sürülerek ikinci kat topuk yapıştırılır (Bkz. Resim 4.125). Fazla kısımları tıraşlanarak düzeltilir (Bkz. Resim 4.126).

Resim 4.125. İkinci katın yapıştırılması

Resim 4.126. Fazlalıkların temizlenmesi

İkinci kat topuk kösesinin tıraşlama işlemi bittikten sonra, topuğun tüm kenarlarına eşit aralıklarla metal çiviler çakılır (Bkz. Resim 4.127). Üçüncü kat topuk kösesinin tıraşlama işlemi bittikten sonra, topuğun alt kısmı harç tüm kenarlara eşit aralıklarla metal çiviler çakılır (Bkz. Resim 4.128). Dördüncü kat topuk kösesi yapıştırılır ve kenarları tıraşlanarak düzeltilir ve çivileri çakılır (Bkz. Resim 4.129). Dördüncü kat topuk kösesinden sonra topuk lastiği yapıştırılır (Bkz. Resim 4.130).

Resim 4.127. Kenar çivilerin çakılması

Resim 4.128. Üçüncü kat çivilerin çakılması

Resim 4.129. Son kat topuğun tıraşlanması

Resim 4.130. Topuk lastiğinin yapıştırılması

Yapıştırılan topuk lastiği merkezi çizilerek ökçe içi kesim bıçağı ile işaretilenen yerden kesilir (Bkz. Resim 4.131). Taban kösesine dikiş atmak için torna vida yardımı ile topuktan başlayarak boydan boya dikiş kanalı açılır ve açılan yerden fora makinesi ile dikiş yapılır (Bkz. Resim 4.132, Resim 4.133).

Resim 4.131. Lastiğinin kesilmesi

Resim 4.132. Dikiş kanalının açılması

Resim 4.133. Kenar dikişin yapılması

Dikiş işlemleri tamamlandıktan sonra taban lastiği yapıştırılır ve metal çivi ile belirlenen yerlerden çakılır (Bkz. Resim 4.134).

Resim 4.134. Topuk ve taban lastiklerine çivilerin çakılması

Topuk ve taban köseleleri, freze makinesinde kösele artıklarından temizlenerek pürüzsüz bir hal alması sağlanır (Bkz. Resim 4.135). Freze işleminden sonra taban kösesinin yüzeyi zımparalanır ve ikinci temizlik işlemi yapılır (Bkz. Resim 4.136).

Resim 4.135. Topuk ve tabanın frezelemesi

Resim 4.136. İkinci frezeleme işlemi

Freze ve zımparalama işlemi biten taban kösesi ve topuk ayakkabı boyası ile boyanır (Bkz. Resim 4.137). Boyama işlem biten topuk için dolgu işlemi uygulanır, topuk fırçalanmadan önce dolgu mumu freze fırçasına sürülür (Bkz. Resim 4.138).

Resim 4.137. Boyama işlemi

Resim 4.138. Dolgu mumunun sürülmesi

Dolgu mumu fırçaya sürüldükten sonra topuk fırçalanır. Fırçalama işlemindeki amaç, topuk kösesinde bulunan boşlukların dolması ve dayanıklılığın artmasını sağlamaktır (Bkz. Resim 4.139). Dolgu mumundan sonra kenar mumu zımpara yüzeyine sürülür ve topuk fırçalanır (Bkz. Resim 4.140).

Resim 4.139. Topuğun fırçalanması

Resim 4.140. Kenar mumunun sürülmesi

Kenar mumu sürüldükten sonra topuk fırçalanır. Fırçalama işlemindeki amaç, topuk kösesine parlaklık kazandırmaktır (Bkz. Resim 4.141).

Resim 4.141. Topuk kösesinin kenar mumu ile fırçalanması

Çizmenin gambaya geçirilmesi işlemi

Taban oluşturma aşaması biten çizmeler gambaya geçirilir. Bu işlem için öncelikle yapılan çizmeler nemlendirilmek üzere hafif olarak ıslatılır (Bkz. Resim 4.142).

Resim 4.142. Çizmelerin ıslatılması

Ölçüye göre gambalar çizmeye yerleştirilir. Gambaların çizmenin baldır kısmına iyice oturması gerekir. Bu nedenle destek gamba parçaları konulur (Bkz. Resim 4.143, Resim 4.144).

Resim 4.143. Gambanın yerleştirilmesi

Resim 4.144. Gambanın sıkıştırılması

Çizmelere yerleştirilen gambalar kuruması için iki gün bekletilir. Kuruyan çizmeler köruk aşamasına geçer (Bkz. Resim 4.145).

Resim 4.145. Çizmelerin kurumaya bırakılması

Körüklerin Oluşturulması İşlemi

Kuruyan çizmelerden gambalar çıkartılarak körük kırma işlemine geçilir. Körük kırma işlemine ön yüz derisinin 0.5cm üstünden merkez alınarak başlanır. Sağ el körük kırma işlemi yaparken, sol el ise çizmenin içinde bulunur. Körük kırılırken sol el ile içerden kırılan körük tutulur (Bkz. Resim 4.146). Çizme sayısı ön yüzü referans alınarak yapılan ilk körük falçata yardımı ile kırılır (Bkz. Resim 4.147).

Resim 4.146. Körük kırma işlemi ilk aşaması

Resim 4.147. İlk körüğün oluşturulması

Oluşturulan ilk körük danalya yardımı ile sıkıştırılır (Bkz. Resim 4.148). İlk körük oluşturulduktan sonra bir sıra halinde diğer körükler yan yana 8 körük olacak şekilde kırılmaya devam eder (Bkz. Resim 4.149, Resim 4.150).

Resim 4.148. İlk körüğün sıkılması

Resim 4.149. Körüğün kırılması

Resim 4.150. İkinci körüğün danalya ile sıkılması

Arka fort çizme sayasının 0.5 cm üsttünden arka körük kırılmaya devam eder (Bkz. Resim 4.151). Kırılan ilk körük içerden tutulur ve ikinci arka körük kırılır (Bkz. Resim 4.152).

Resim 4.151. Arka körüğün kırılması

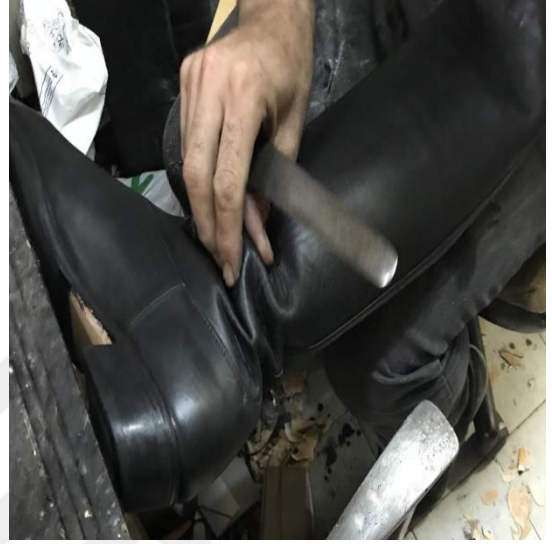

Resim 4.152. İkinci arka körüğün kırılması

Kırılan körük danalya yardımı ile sıkıştırılır (Bkz. Resim 4.153). Üst üste 7 körük olacak şekilde sırası ile diğer körükler de kırılmaya devam edilir (Bkz. Resim 4.154, Resim 4.155, Resim 4.156, Resim 4.157, Resim 4.158, Resim 4.159).

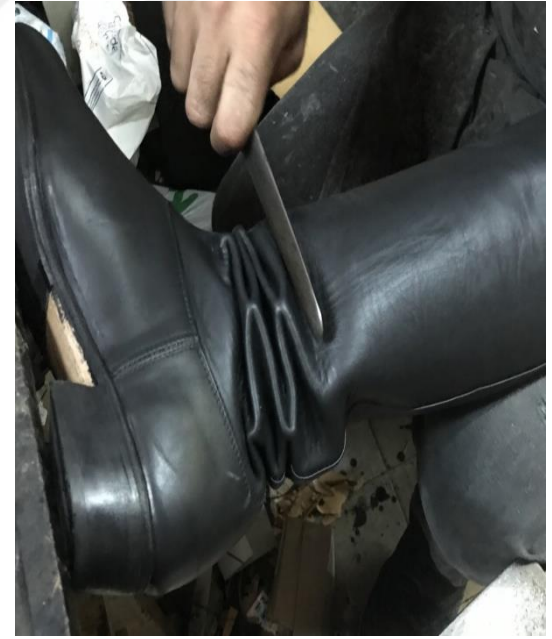
Resim 4.153. Arka körüğün sıkıştırılması

Resim 4.154. Üst sıra körüğün kırılması

Resim 4.155. Danalya ile körüğün sıkıştırılması

Resim 4.156. Falçata ile körüğün kırılması

Resim 4.157. Körügün sıkıştırılması

Resim 4.158. Körügün kırılması

Resim 4.159. Danalya ile k r g n sıkıştırılması

Yedi sıra ve sekiz köşeden oluşan körükler tamamlandıktan sonra kuruması ve şeklini koruması için tekrar gambalara geçirilir (Bkz. Resim 4.160).

Resim 4.160. Gambaya geçen çizmeler

Resim 4.161. Yapımı biten körüklü çizme

Körüklü çizmeye bulunan körükler, tek başına bir süsleme olduğu için çizme üzerinde başka bir süsleme tekniği kullanılmamaktadır. Aslına uygun olarak üretilmeye devam eden çizmeler de körüğün dışında herhangi bir süsleme görülmez. Ancak kullanıcının tercihine istinaden sadece örgü süsleme yapılmaktadır. Deri şeritler kesilerek örülür ve uç kısımlarına toka takılarak püskül yapılarak konç ve bilek kısmına geçirilir (Bkz. Resim 4.162).

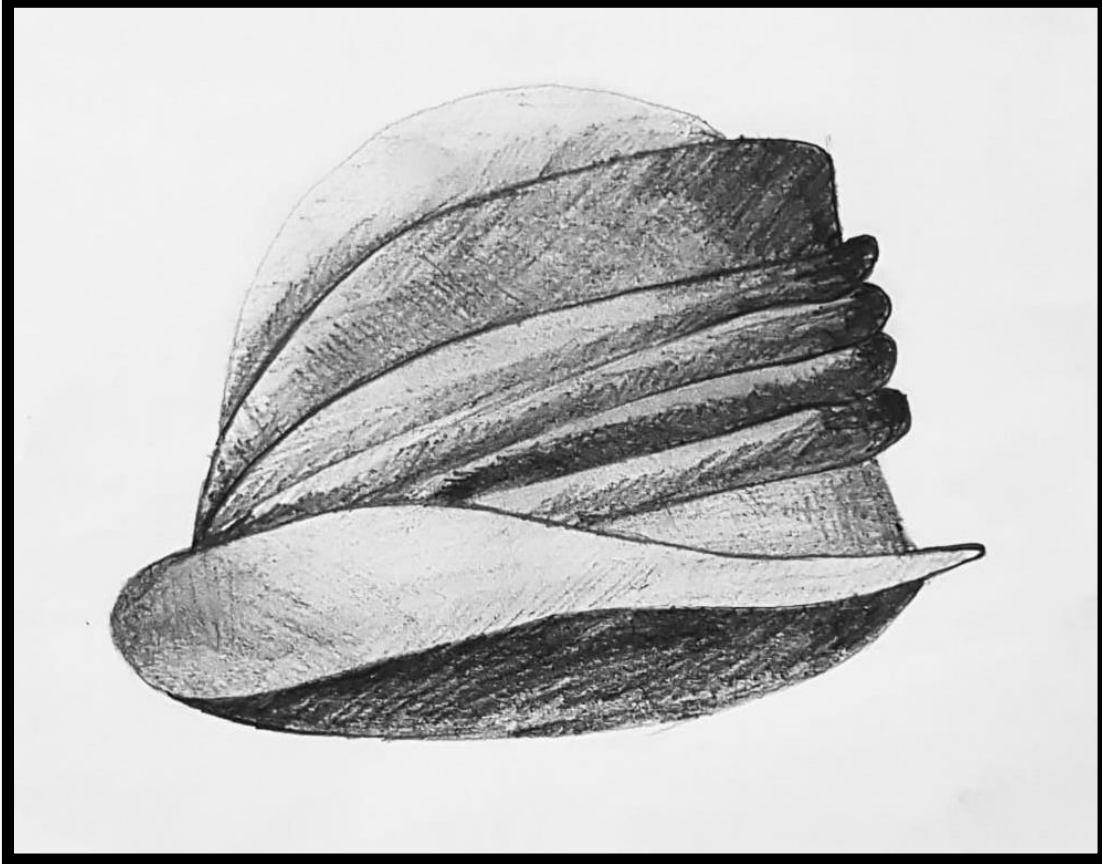

Resim 4.162. Deri şeritler ile süslemesi yapılan körüklü çizme

4.4. Körük Tasarım Uygulamaları

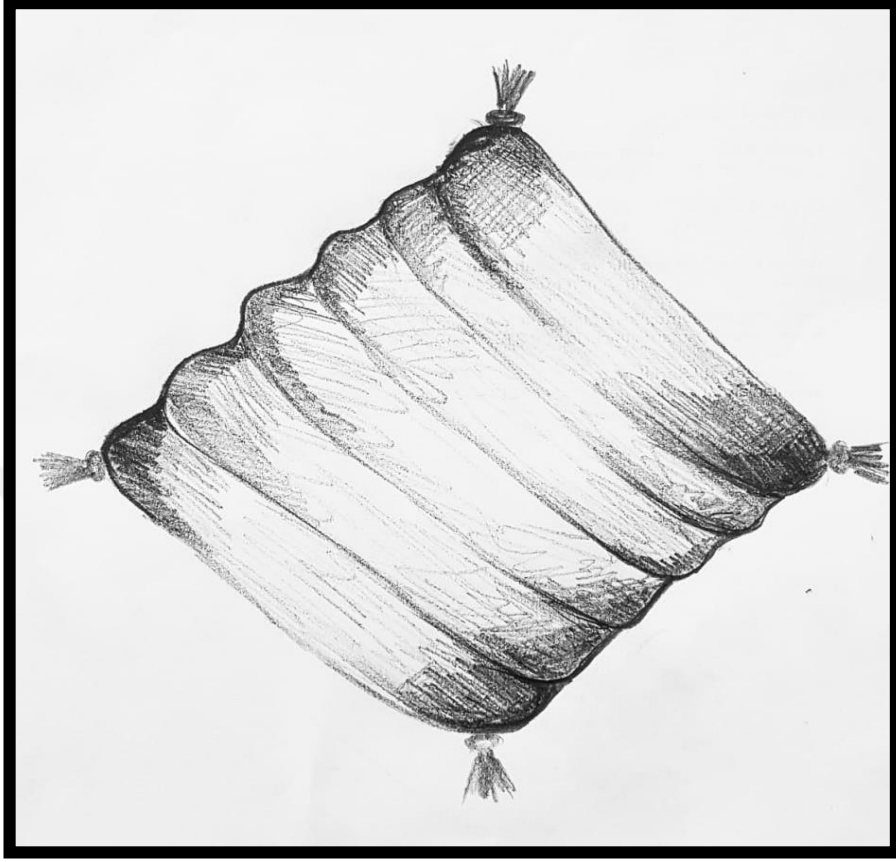
Bu bölümde körüklü çizmeye ait krgn, günlük hayatta kullanılan aksesuarlara süsleme olarak uygulanması çizimleri gerçekleştirilmiştir.

Körügün şapkaya uygulanması-1

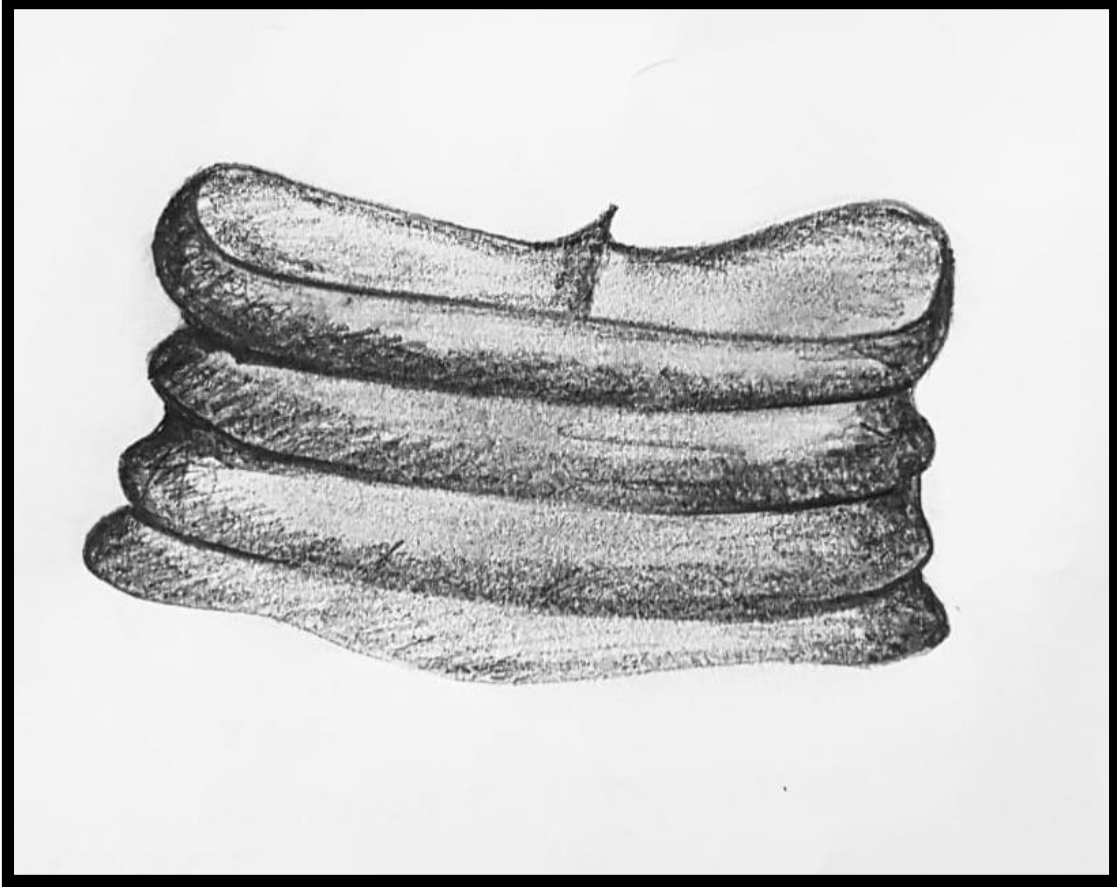
şekil 4.1. Körük süslemeli şapka

Körügün yastiğa uygulanması-2

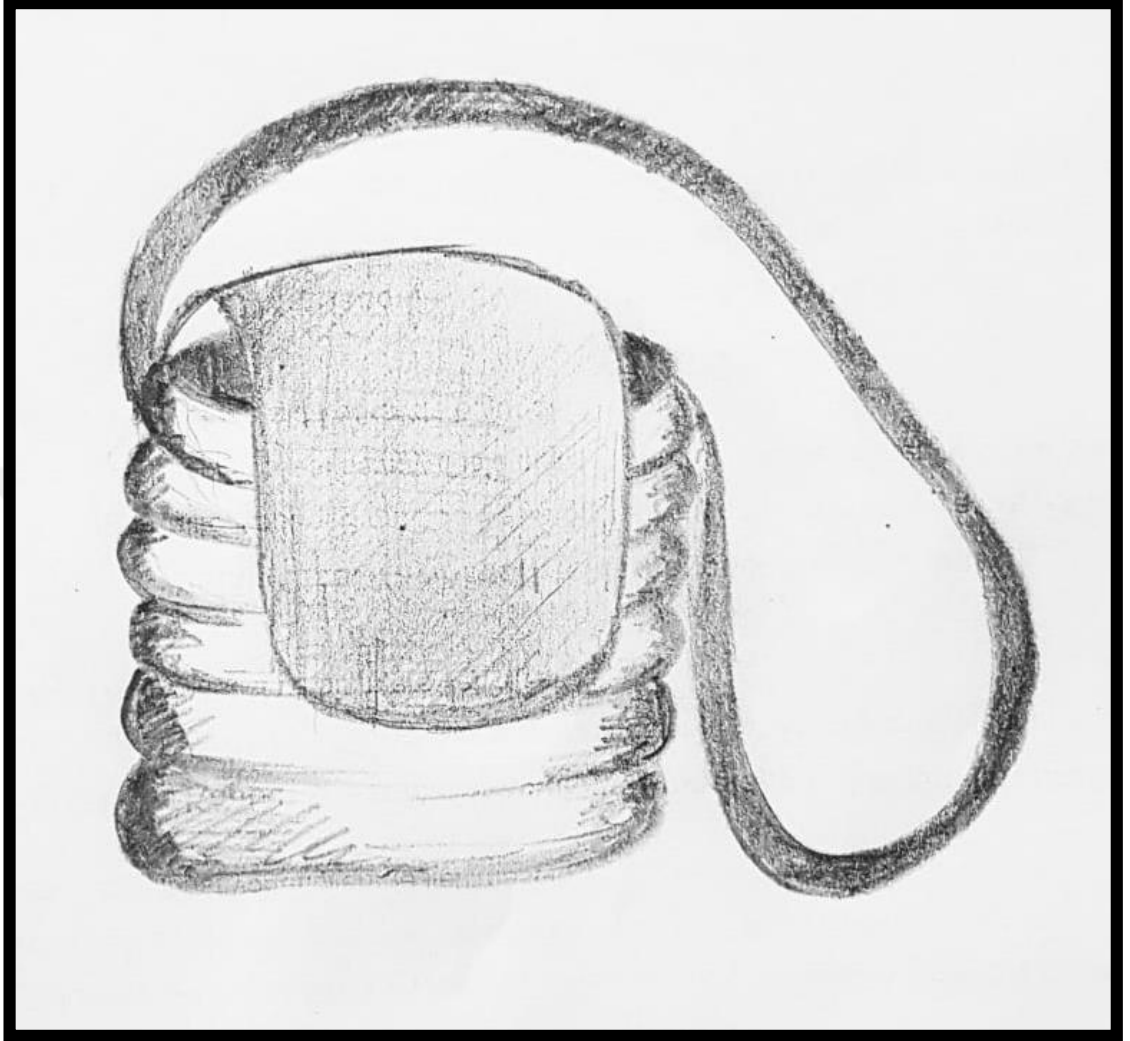
Şekil 4.2. Körük süslemeli yastık

Körügün bilekliğe uygulanması-3

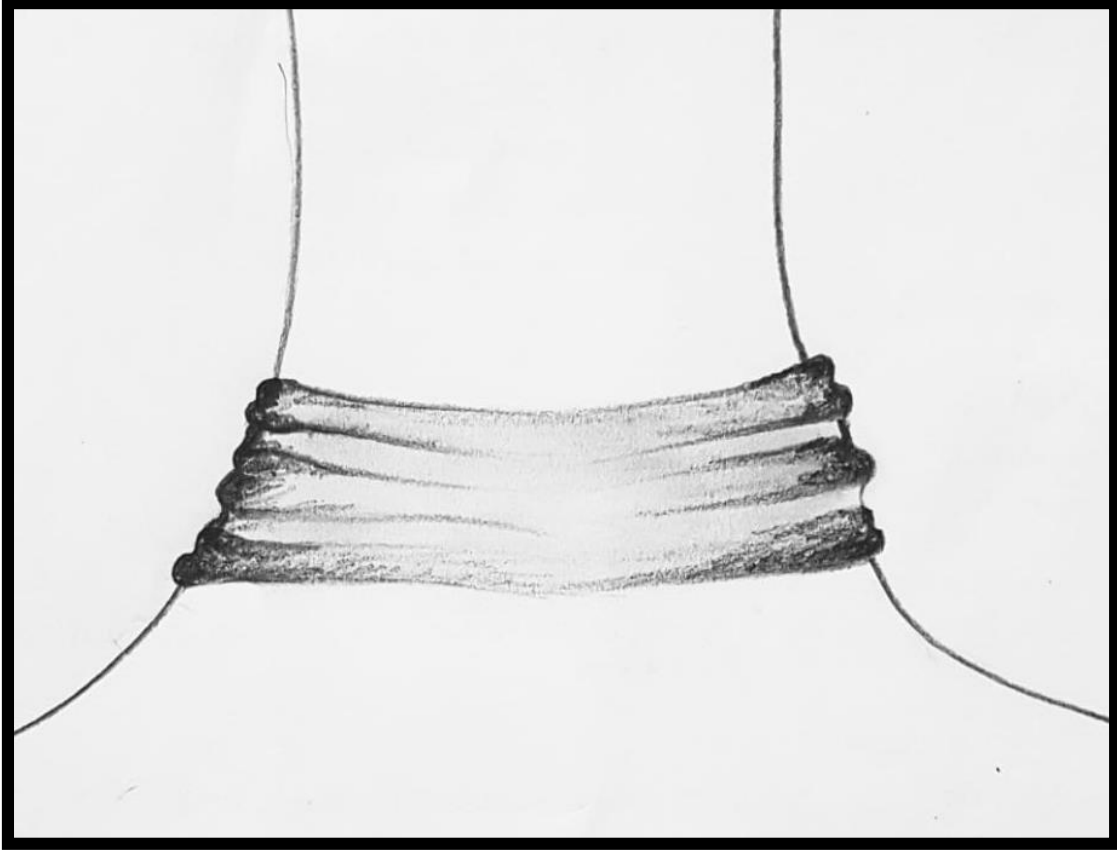
Şekil 4.3. Körük süslemeli bileklik

Körüğün çantaya uygulanması-4

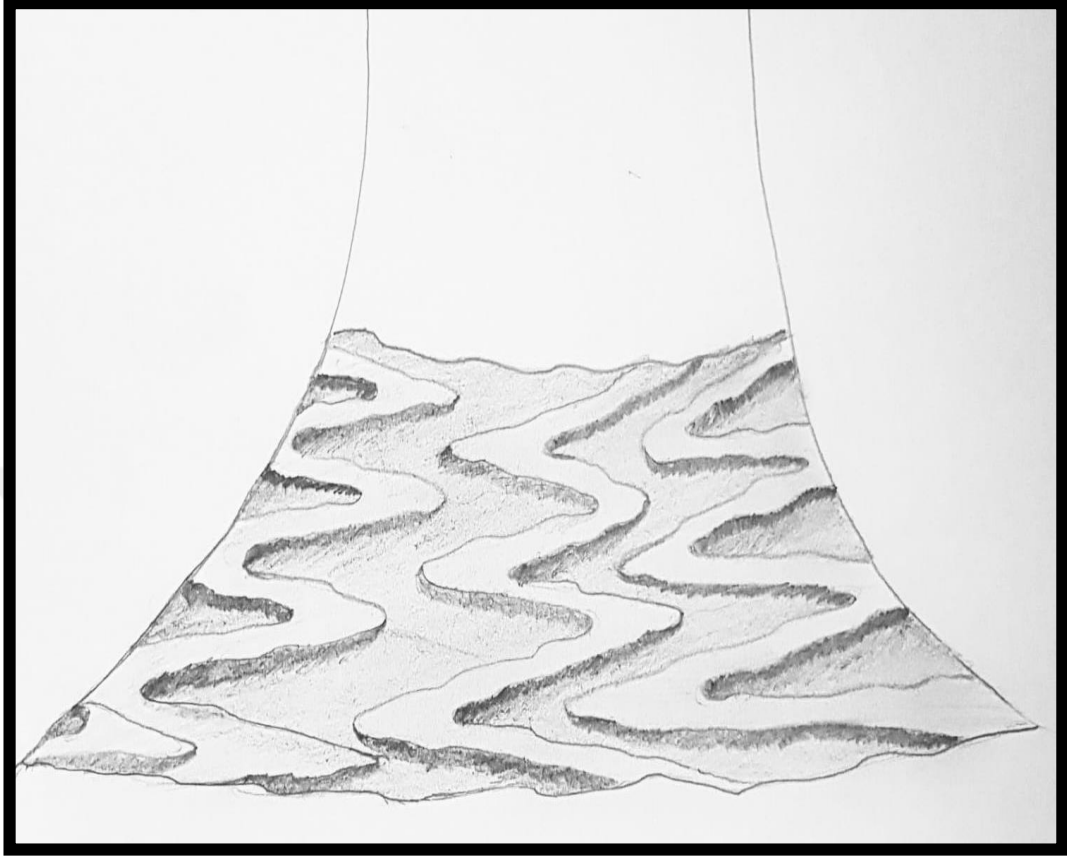
Şekil 4.4. Körük süslemeli çanta

Körüğün kolyeye uygulanması-5

Şekil 4.5. Körük süslemeli kolye

Körüğün kolyeye uygulanması-6

Şekil 4.6. Baklava körük süslemeli kolye

4.5. Körük Tasarım Uygulaması Ürün Örneği ve Yapım Aşamaları

Körüklü fener, elektriğin olmadığı zamanlarda aydınlanma ihtiyacını gidermek için kullanılan bir eşyadır. İçinde yağ kandili, mum ya da petrol bulunan fenerler deri, yağlı kâğıt, camla kaplanmaktadır (İnternet 56).

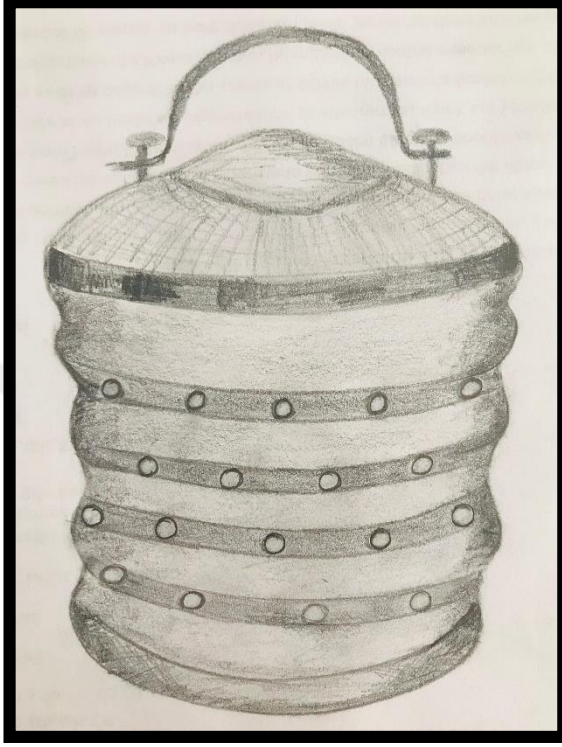
Derinin fener üzerinde kullanılması bu tasarım sürecinde çıkış kaynağı olmuştur. Bu amaçla esinlenilmiş olan tasarım da körük kısmında vaketa deri kullanılarak tasarım oluşturulmuştur.

Resim 4.163. Osmanlı körüklü feneri (İnternet 57)

Körüklü fener yapım aşamaları

1. Fenerin tasarım olarak çizimi yapılır.

Şekil 4.6. Körük süslemeli aydınlatma feneri

2. Belirlenen ölçülere göre vaketa deriden kalıp çıkartılır (Bkz. Resim 4.164).

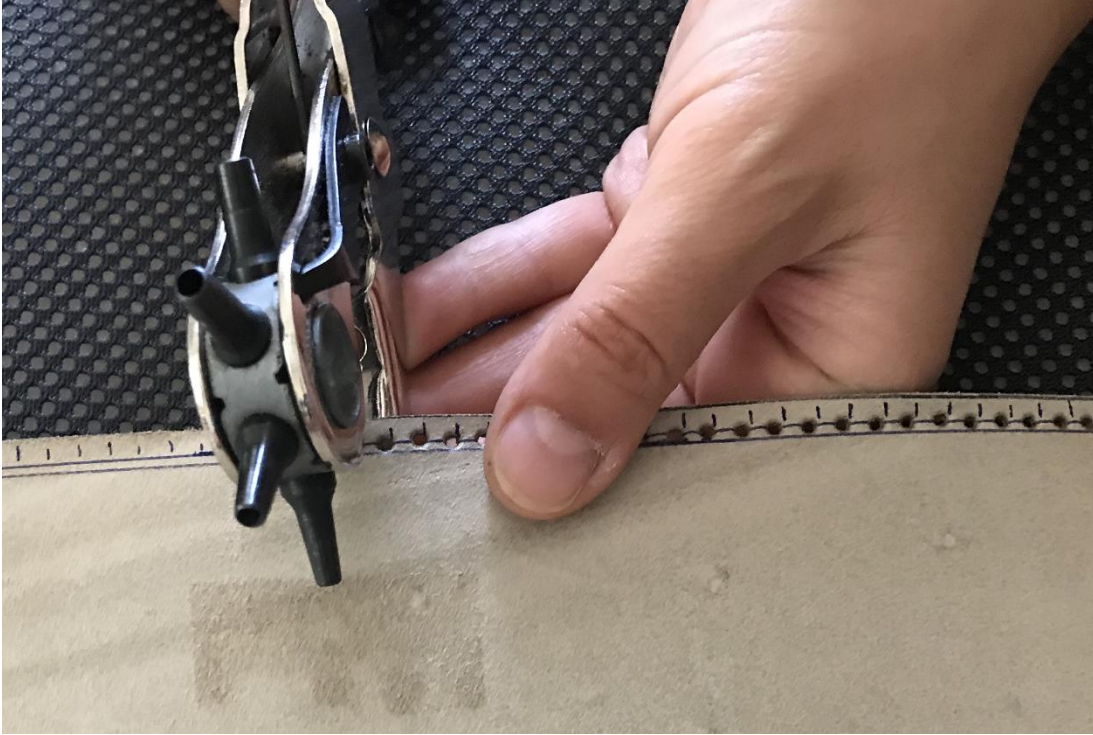

Resim 4.164. Kalıbın çıkartılması

3. Kalıp üzerinden ölçüye göre kesilir ve birleştirme delikleri işaretlenerek açılır (Bkz. Resim 4.165, Resim 4.166).

Resim 4.165. Birleştirme deliklerinin işaretlenmesi

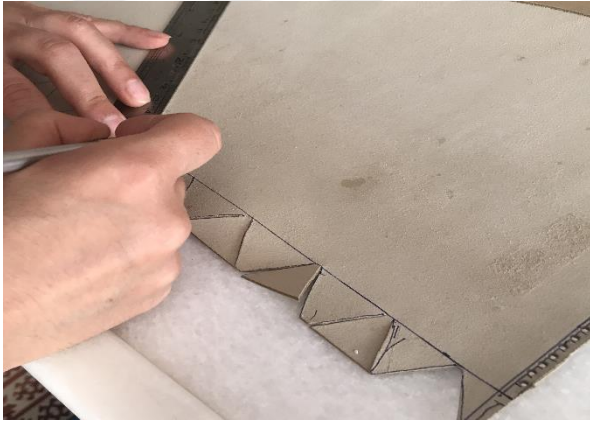

Resim 4.166. Birleştirme deliklerinin açılması

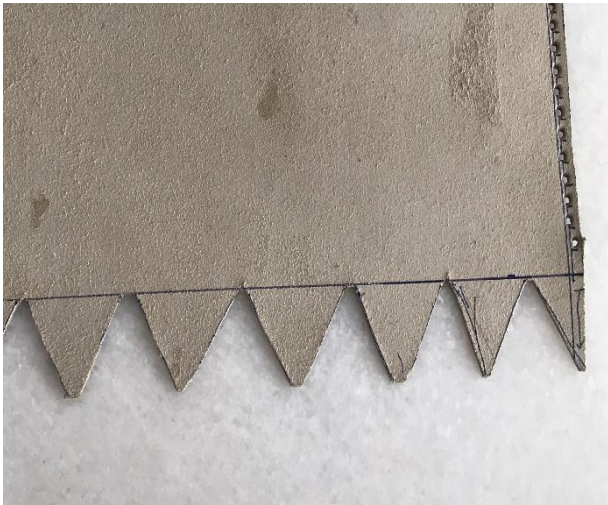
4. Fenderde bulunan alt ve üst metallerin oturtulması ve birleştirilmesi için vaketa üzerine üçgen kanallar açılır (Bkz. Resim 4.167, Resim 4.168, Resim 4.169).

Resim 4.167. Birleştirme kanallarının çizilmesi

Resim 4.168. Birleştirme kanallarının kesilmesi

Resim 4.169. Birleştirme kanallarının açılması

5. Körük Şekli verilecek olan vaketa deri ılık suda işlemin uygulanacağı tüm alan boyu ıslatılır (Bkz. Resim 4.170).

Resim 4.170. Vaketaanın ıslatılması

6. 1cm'lik körükler olacak Şekilde ıslatılan vaketaya körük Şekli verilir ve kurumaya bırakılır (Bkz. Resim 4.171).

Resim 4.171. Körüklerin oluşturulması

7. Hafif kuruyan vaketa üzerinde oluşturulan körüklerin arası açılarak tekrar kurumaya bırakılır (Bkz. Resim 4.172).

Resim 4.172. Körüklerin arasının açılması

8. Kuruyan vaketa üzerine ışık vermesi için delikler muhtelif aralıklarla açılır (Bkz. Resim 4.173).

Resim 4.173. Körük arası deliklerin açılması

9. Delik işlemleri biten vaketa belirlenen renge tüm yüzey kapanacak şekilde boyanır
(Bkz. Resim 4.174, Resim 4.175).

Resim 4.174. Boyama işlemin yapılması

Resim 4.175. Boyama işleminin tamamlanması

10. Boyama işlemi biten fener açılan kanallardan dikilerek birleştirilir (Bkz. Resim 4.176, Resim 4.177).

Resim 4.176. Birleştirme dikişinin yapılması

Resim 4.177. Birleştirme dikişinin tamamlanması

11. Birleřtirme iřlemi biten fener bir miktar daha nemlendirilir ve gazete yardımı ile yeniden Őekil verilerek iči doldurulur (Bkz. Resim 4.178).

Resim 4.178. Fenere tekrar Şekil verilmesi

12. Kuruyan fenerinin t¼m y¼zeyine cila işlemi uygulanır (Bkz. Resim 4.179, Resim 4.180).

Resim 4.179. Cila işleminin uygulanması

Resim 4.180. Cila işleminin tamamlanması

13. Alt ve üst metal parçalar körük üzerine monte edilir. Alt parça metal teller ile tutturulurken, üst parçalar silikon kullanılarak sabitlenir (Bkz. Resim 4.181, Resim 4.182).

Resim 4.181. Alt metal parçanın tutturulması

Resim 4.182. Üst metal parçanın tutturulması

Resim 4.183. Tamamlanan körüklü fener

Resim 4.184. Tamamlanan körüklü fener-gece

4.6. Serkan Gündüz'ün Mesleki Özgeçmişi

Aydın'ın merkez ilçelerinden biri olan Efeler ilçesinde körüklü çizme üretimi yapan Serkan Gündüz, 1980 yılında Aydın da doğmuştur. Lise eğitimi de dahil öğrenim hayatını Aydın'da tamamlamıştır. 10 yaşında bu mesleğe gönül veremeye başlamış ve körüklü çizme yapımını bu işin piri olarak kabul edilen Efe Cafer Usta'nın (Cafer Sadıç) yanında öğrenmiştir. Kendisi ilköğretim gördüğü yıllarda Cafer Usta'nın yanına giderek bu sanatı öğrenmek istemişse de Cafer Usta her defasından kendisini kovmuştur, ancak Serkan Gündüz'ün bu ısrarı karşısında dayanamayıp ona bu sanatı öğretmeye karar vermiştir. Eğitim hayatını devam ederken Cafer Usta'nın yanında çırak olarak yetişmeye başlamış ve bu atölyede körüklü çizme yapımının tüm inceliklerini öğrenmiştir. Askerden geldikten sonra 2003 ve 2006 yılları arasında Cafer Ustanın yanında gönüllü olarak bir fiil çalışmış olup, bu işi hem meslek hem de bir sanat olarak görmeye karar vermiştir. 1969 yılında babası tarafından açılan “Efe Çizme” atölyesinde yine babasının da desteğini alarak körüklü çizme üretimine başlamıştır. Babasından ve ustasından öğrendiği tüm birikimini artık kendi atölyesinde hayata geçirmiştir.

Serkan usta işini yaparken de kendini geliştirmeye ve öğrendiklerinin üzerine yeni bilgiler, tecrübeler ve katkılar sağlamaya devam etmiştir. Standart kullanılan kalıpların duruşundan memnun kalmadığı için kendisi yeni kalıplar tasarlamış, tasarım aşamasında birçok kalıpta harcamıştır. Sonuçta istediği kalıbı elde etmiş ve bu kalıpları İzmir de kendine özgü olarak yaptırmıştır.

Serkan Usta bu işi sadece Aydın'da üretmek ile kalmayıp, 2013 yılında Muğla Yörük Obaları Derneği'nin Muğla'da Yörük, Zeybek ve Efe kültürünün yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla başlattığı çalışmalar kapsamında körüklü çizme yapımı ve tamiri için Muğla'da bir atölye açmıştır. Dernek desteği ile açılan atölye beş yıl sonra münferit nedenlerden dolayı faaliyetine son vermiştir.

23 yıldır körüklü çizme üretimi yapan Serkan Usta körüklü çizme işinin ustalık isteyen bir iş olduğunu, herkesin bu işi yapabileceğini, fakat bu işin inceliklerini herkesin bilemeyeceğini ifade etmektedir. Kendisi, bu işi çekirdekten öğrendiğini, bu işi yapmış olmak için değil, aşkla, sevgiyle yaptığını çıkan her çizmeyi bir sanat eseri olarak gördüğünü belirtmektedir.

Serkan usta bu işi nesillere aktarmak ve bir kültür mirası olarak kalıcı hale getirmek için ilçede bulunan meslek liselerinden ve belediyeden yetiştirmek üzere çırak talebinde bulunmuş ancak sonuç alamamıştır. Bu durumunun sonucu olarak bu sanatının kaybolmasından endişe duymaktadır.

“Efe Çizme” atölyesinde körüklü çizme yapımında devam eden Serkan Usta’nın bu sanat adına en büyük hedefi yurt dışında oluşturulacak platformlarda bu işi anlatmak ve tanıtımını yapmaktır. Ülkemizde yaşayan birçok el sanatının yanında körüklü çizme yapımını da yaşatmak istemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırma Aydın ili merkezinde üretim yapan Serkan Gündüz'e ait "Efe Çizme" atölyesinde yürütülmüştür. Çalışmada, bir çift körüklü çizmenin yapım aşamaları teknik açıdan da incelenerek fotoğraflanmıştır. Yapılan gözlem ve literatür çalışmaları ışığında aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

Körüklü çizme üretiminde tamamen doğal malzeme kullanılmaktadır. Malzemenin doğal özellikte seçilmesi ve tamamen el işçiliği ile üretilmesi, çizmeye fabrikasyon görüntüden uzak bir yapı kazandırmıştır. Doğal malzemelerden üretilmiş olması sağlık açısından büyük bir kazanç ve rahatlık sağlamaktadır. Ayağı, yazın serin kışın ise sıcak tutmasının yanında, nem dengesini koruması kullanıcıların tercih nedenleri arasında olmuştur.

Kullanılan hammadde Aydın- Karacasu ve Denizli'den temin edilmektedir. Hammaddenin pahalı olması körüklü çizme maliyetlerini arttırmaktadır. Ancak körüklü çizmede kullanılan malzemelerin kalitesi ve sağlamlığı bu ürünün kullanım ömrünü uzatmaktadır.

Körüklü çizme üretimi, deve güreşlerinde ve yörük şenlikleri zamanında oldukça artmaktadır. Yörük kültürünün vazgeçilmezi olan körüklü çizme şenlikler zamanında sergilenmekte ve yine bu zamanda siparişler alınmaktadır. Uluslararası şenliklerde de sergilenen körüklü çizme yabancılar tarafından da ilgi görmektedir.

Yapılan literatür çalışmalarında ise, günümüzde sinema, dizi, tiyatro gibi sanat alanlarında kullanılmasının yanında, halk oyunları ve binicilikte de tercih edildiği tespit edilmiştir.

Emek yoğun bir el sanatı olan körüklü çizmenin sadece saya ve taban dikişleri makinede yapılmaktadır. Körüklü çizmede saya dikişi önemli bir işlem basamağıdır. Aydın'da sadece körüklü çizmenin saya dikişini yapan ustaların varlığından söz etmek mümkündür. Bu atölyeler sadece saya dikişini gerçekleştirmektedirler. Çizmeyi yapan

ustalar bu atölyelere sayaları göndermekte ve dikimden gelmesini beklemektedirler. Saya dikişinin dışarda başka bir atölye tarafından yapılması bu işlem sürecinde zaman kaybına neden olmaktadır. Bu durum siparişi alan körüklü çizme ustasını zorda bırakmaktadır.

5.2. Öneriler

Aydın ili ile özdeşleşmiş olan körüklü çizme zamana karşı direnişini sürdürmektedir. Üretildiği ilk yıllarda bir meslek dalı iken ve insanlar geçimini körüklü çizmeden kazanırken, şu an unutulmaya yüz tutmuş bir meslek dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüzyıllık bu el sanatının unutulmaması için iki başlıkta hareket edilebilir. Birinci öncelik bu sanatın bir meslek dalı olarak tekrar ortaya çıkması, ikinci öncelik ise, hobi çalışmaları olarak kursiyer çalışmalarının yapılmasıdır.

Körüklü çizmenin bir meslek dalı olarak varlığını sürdürebilmesi için devlet desteği olmazsa olmazlardandır. Bu doğrultuda, şu an bu mesleği devam ettiren ustaları, usta öğretici olarak belgelendirmek ve belgelerini kullanarak da öğrenci yetiştirmelerini sağlamak, bu sanatın meslek olarak tercih edilmesini sağlayabilir. Yapılacak bu çalışma bu meslekte çırak yetiştirme sürecinde yaşanan sıkıntılarında önüne geçebilir. Körüklü çizme sürekli kullanılan bir tüketim malı olmadığı için bu kurslarda ayakkabı yapım ve tamirin yönelik dersler ile kapsam genişletilebilir. Yapılacak bu çalışma küçük ölçekli bir istihdam alanı oluşmasını da sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda başlatılan “Bin Usta” projesi, sertifika programını gerçekleştirmiş olup, bu durumdan ileriye gidememiştir.

İkinci bir durum ise; körüklü çizme yapımının halk eğitim merkezlerinde kursiyerlere ders olarak gösterilmesi durumudur. Bu kurslarda yapılacak çalışmalarda körüklü çizmenin birebir aynısı yaparak değil, daha çok dekoratif objelere dönük, prototip üretimlerinin yapılması ve öğretilmesi olabilir.

Körüklü çizmenin turizm alanında da beklenen yerini bulamadığını görmekteyiz, bu durumda yukarıda yer alan ikinci öneriye paralel olarak, bugün şehirlerimiz ile anılan

figürler, yemekler, tarihi eserlere ait maketlerin, hediyelik eşya yapımı ile bir gelir oluşturduğu düşünülürse körüklü çizmede bu amaca hizmet edebilir. Kursiyerler bu çalışmaları yaparak hem kent turizmine hem de kendi bütçelerine katkı sağlamış olacaklardır. Oluşturulacak bu kursların temelinde körüklü çizme görüntüsüne sahip kalemlikler, masa süsleri, magnetler, anahtarlıklar gibi birçok hediyelik eşya yapılması sağlanabilir. Şu an yapılmakta olan körüklü çizme, çizme unsuru olmaktan öteye gidememiş, üreticiler de bu alanda bir çalışma yapmamışlardır.

Yapılan araştırma sırasında, körüklü çizmenin yüzyıllardır aynı üretim modeli ile yapılmaya devam ettiği görülmektedir. Üreticiler tasarım, desen, renk, model ve çeşit boyutunda kendilerini geleneksel yapıdan kurtaramamışlardır. Gelişen ve değişen zaman koşulları ile birlikte moda trendlerine uygun olarak körüklü çizmede farklı platformlarda yerini alabilir. Bugün “Sümerbank basması” olarak bilinen bu değerli kumaş, geleneksel duruşunu kaybetmeden kullanıcıları tarafından farklı model ve kullanım alanlarında tercih edilmesinin yanında, dünya sahnesinde de yerini almıştır. Aynı durum körük çizme içinde uygulanabilir, bu çalışmalar yapılmaz ve geleneksel yapı sürdürülerek devam edilir ise, değişen ve gelişen zamanın yanında bir kazanç kaybının da nedeni olabilir.

Bu bağlamda, körüklü çizme tasarımlarının geliştirilmesi ve sivilize edilmesi konusunda üniversitelerden destek alınarak, proje tabanlı dersler yapılabilir. Bu inovatif yaklaşım körüklü çizmeye yeni bir duruş kazandırabilir.

Körüklü çizmenin uluslararası platformlarda da boy göstermesi tanıtımı açısından büyük fayda sağlayacaktır. Körüklü çizme üreticileri şu an sadece yöruk şenliklerinde yapmış oldukları ürünleri sergilemektedirler nadir olarak uluslararası etkinliklerde yer almaktadır. Yöruk şenlikleri çizmenin global sahada tanıtımı için yeterli olmamaktadır. Devlet kurumları ve ayakkabı üretimini destekleyen odalar tarafından bu çalışmalar yapılmalı ve körüklü çizme uluslararası fuar ve organizasyonlarda sıklıkla yeri almalıdır.

Körüklü çizme üretimi yapan atölyelere yaptıkları ürünleri pazarlama konusunda destek verilerek yol gösterilmelidir. Şu an körüklü çizme üretimi yapan atölyeler

sipariş bazlı birebir üretim yapmaktadır, ancak pazarlama desteği verilir ise toplu olarak yurt dışı satışı yapılabilir. İnternet üzerinden satış yapılması da pazarlama metotları içinde yer alabilir. Bu doğrultuda öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı DÖSİM' in internet sayfasında körüklü çizme de yerini alarak satışa sunulmalı, bakanlık tarafından da bu sanatımız desteklenmelidir.

Körüklü çizmenin markalaşması bu el sanatına sağlanacak katma değerlerden biridir. “Söke körüklü çizmesi” nin 2017 yılında coğrafi işareti almış olması bir başlangıç olsa da bu sanatın sadece Söke’ de yapıldığı anlamına gelmemektedir. Aydın’ da bu işi yapan ustaların var olduğu unutulmamalıdır, ayrıca coğrafi işareti alınan körüklü çizmenin aslının sürekliliğinin sağlanması için coğrafi işaret denetimleri düzenli olarak gerine getirilmeli ve bu standartlarda üretim yapan atölyeler ise uyarılmalıdır.

Yukarda da yer aldığı gibi körüklü çizme şu an yaygın olarak yörük şenliklerinde ve deve güreşi şenliklerinde kendini göstermek ile birlikte az bir kullanıcı tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Emek yoğun olarak yapılan bu sanat, hayat bulduğu topraklardan çıkarak yurt dışında da sesin duyurulmalıdır. Bu süreçte bu iş sadece çizme üreticilerinin değil, birçok enstrümanın bir araya gelmesi ile gerçekleşebilir. Devlet kurumları, belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, odalar gereken desteği vererek bu sanatın unutulmamasını sağlamalıdır. Bu duruş gelecek nesillere bir miras olarak kalacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2006). *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticaret Hayata Bakış Safranbolu El Sanatları*. Safranbolu: Yayıncı Kent Araştırmaları.
- Akalın, S., Yılgör, A., ve Seyhan, N. (1993). *Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Basımevi.
- Akçakale, N. (2015). *Sadece Ayakkabı*. İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Akçakale, N. (2017). *Ayakkabı Teknolojisi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Aker, M., Bostancıoğlu, H. (1970). *Genel Teknoloji*. Ankara: Güneş Matbaacılık.
- Aksoy, M. (2015). Tarihin Bilinen İlk Pantolonundan Türkiye'ye Gelen Damga. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 346, 22-27.
- Aktakka, N., ve Demircan, M. N. (2006). *Dünden Bugüne Aydın Halk Kültürü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Dösim Basımevi.
- Alassad, Z. (2014). *Anadolu'da Neolitik Çağ'dan Demir Çağı Sonuna Kadar Ayakkabı Biçimli Ritonlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altıncılıç, A. (2018). Körüklü Efe Çizmeleri (Aydın), *Kalemişi Dergisi*, 11, 1-17.
- Arık, M. (2008). *Esik Kurganı, Buluntuları ve Kültür Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasoy, F. ve Özbaşer, T. (2014). Anadolu'da deve yetiştiriciliği ve deve güreşleri Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 54, 85-90
- Barışta, Ö. (1997). *Türk El Sanatları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Barışta, Ö. (1998). *Türk El Sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Baysal, K., Özgürel, G., ve Çeken, H. (2016). Aydın Yöresindeki Yerel Etkinliklerin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 6, 100-108.
- Bici, E. (2007). *Aynı Ürün İki Farklı Disiplin: Endüstri Ürünleri Tasarımcıları ve Moda Tasarımcılarının Ayakkabı Tasarımına Yaklaşımlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Birinç, E. (2009). *Bursa İlindeki Deri Giyim Aksesuarlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Cingöz, H. (2007). *Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksek Okulu Deri Konfeksiyon Bölümü Programının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çelik, N. (2010). *Anadolu'nun Geleneksel Ayakkabı Formlarından Günümüz Tasarım Anlayışına Tasarım Kültürü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağtaş, L. (2007). *Anadolu'da Dericilik*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Dalıcı, E. (2017). *Yörüklerde Giyim Kuşam Kültürü*. 2.Yörük Türkmen Çalıştayı. Antalya.
- Delibaş, S. (1989). Osmanlı Sarayında Deri. *Deri Leather Fashion Dergisi*, 33, 1-7.
- Dikmelik, Y. (2013). *Deri Teknolojisi*. İzmir: Hürriyet Matbaası.
- Doğan, A., Asil, N. (1996). *Deri Giyim Sanayinde Faaliyet Gösteren Üç İşletmede Bir Verimlilik Göstergesi Olarak Kayıp Zamanlar*, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Düzbakar, Ö. (2016). Hüdavendigâr Sahasında Konar-Göçerler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 62.
- Erden, A. (1998), *Anadolu Giysi Kültürü*. Ankara: Dumat Ofset.
- Erdönmez, C. (2010). *1900-1950 Yılları Arasında Değişen Kadın Ayakkabı Modasına Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Erdönmez, C. (2017). *Körüklü Çizmenin Son Ustaları Mustafa ve Zeki Avcıoğlu*. VIII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri Bildirileri. Konya
- Eronç, P. (1981). *Giyim Süsleme Teknikleri*. Ankara: M.E.B. Yayınları.
- Ertuğrul, İ. (2000). *Piyasada Bulunan Dekoratif Deri Ürünler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gargı, Z. (2000). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Deri Sanatı Ve Aksesuarları Üzerine Bir Kimlik Araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Geka, (2009), T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı "Körüklü çizme; heybetin ve asaletin simsesi" Kültürel Tanıtım Kitapçıkları Serisi, 05. Denizli
- Gökçe, B. (2016). Urartu Giyim Kuşamına Sosyo-Kültürel Bir Bakış. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2, 421-444.

- Gökçesu, Z. (2002). *Deri Teknikleri*. İstanbul: Yapa Yayınları.
- Görür, S. (2007). *İstanbul İl Piyasalarında Bulunan El Yapımı Dekoratif Deri Ev ve Giyim Aksesuarları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güler, M. (1994). Kösele ve Köseleden Yapılan Dekoratif Ürünler. *1. Kültür ve Sanat Dergisi*, 23, 52
- Gülten, S. (2008). *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürcün, D. (2011). *Aydın İli Turizm Potansiyelinin Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Harmancıoğlu, M. (1989). *Deri Kimyası*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- İmre, H. (2011). *Tarihsel Gelişim İçerisinde Moda, Ayakkabı ve İnsan İlişkileri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kanbak, A. (2010). *Ayak Giydirme Sanatı (Ayakkabı)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Kanbay, H. (1993). Derinin Öyküsü. *Art+Dekor Aylık Sanat ve Dekor Dergisi*, 7, 82-88
- Kanber, L. (2010). *Modernizm'den Bugüne Sanat Anlayışlarının Ayakkabı Tasarımı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Karapaça, G. (2011). *Ankara İli Piyasalarında Bulunan Dekoratif Deri Mekân Aksesuarlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kastan, C. (1993). *Saya Malzemesi*. İstanbul: Ayakkabıcılar Esnaf ve Sanatkârlar Odası Ayakkabı Malzemeleri Dizisi. Yayın No: 1.
- Kastan, C. (1997). *Modern Yöntemle Stampa Çıkarma*. İstanbul: Kosgep Türkiye Umum Ayakkabıcılar Federasyonu
- Kastan, D. (2017). *XX. Yüzyıl Modasında Dizüstü Çizmenin İşlevsel ve Biçimsel Çözümlemeleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Katlı, T. (1998). *İç Anadolu Bölgesi Etnografya Müzelerinde Bulunan Deri Ürünlerin Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kaya, Z. (2013). *Atatürk'ün Askeri Giysilerinin Fotoğraflarda İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kayabaşı, N. ve Özdemir, M. (2004). *Derinin El Sanatları İçerisindeki Yeri ve Kullanım Alanları*. I. Ulusal Deri Sempozyumu Bildirileri. Ankara
- Kırtıncı, E. (1989). Ayakkabı Deyip Geçmeyelim. *Kültür Sanat Dergisi*, 3, 67-70.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Koizhaiganova, M., Koyuncu Okca, A. ve Coşkun, S. N. (2016). Karacasu Dericiliği ve Günümüzdeki Durumu Social Sciences (NWSASOS), 11(3), 243- 257.
- Kopan, D. (2008). *Anadolu'da Deri Giyim Tarihi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Koyuncu Okca, A. ve Erun, A. (2018). Körüklü Çizme Ustası Mehmet Çiyancı ve Körüklü Çizme Üretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 71, 231-247.
- Kozbay, S. (2009). *Balıkesir -Gönen İlçesinde Üretimi Yapılan Deri Çeşitlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köklü, H. (2002). *Tarihi El İşlemeleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Kula, M. (2006). *Türk Moda Giyim Endüstrisinde Deri Tasarımların Gelişim ve Değişim Parametreleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kuru, S., Paksoy, C. 2008. *Anadolu'da Ayakkabı ve Cumhuriyet Dönemi Ayakkabı Kültürü*, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Ankara.
- Küçükerman, Ö. (1988). *Geleneksel Türk Dericilik Sanayi ve Beykoz Fabrikası*. İstanbul: Sümerbank Yayınları.
- Megep. (2010). *Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi*. Savaş Malzemeleri Testi Modülü. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Megep. (2011). *Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Megep. (2013). *Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi*. *Ayakkabıda Ölçü Alma Modülü*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Megep. (2013). *Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi*. Taban Birleştirme Teknikleri Modülü. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Naskali, E. (Editör). (2003). *Ayakkabı Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- O'Keefe, L. (1996). *Shoes*. New York: Workman Publishing Company.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş V*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ögel, B. (1991). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öncü, C. (1968). *Mezbaha Mahsulleri Teknolojisi I Dericilik Temel Bilgileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ömür, Ş. ve Doğan, T., (2013). Investigation of Some Physical Properties of Vaketa Leather. *XXXII Congress of IULTCS Proceeding Book of Abstracts*, İstanbul.
- Ömür, Ş. ve Mutlu, M.M., (2013). Production of "Sahtiyân", a Traditional Turkish Leather. *XXXII Congress of IULTCS Proceeding Book of Abstracts*, İstanbul.
- Örk, N., Zengin, A., Mutlu, M. ve Zengin, G. (2016). Günümüzde Yok Olmaya Yüz Tutmuş Deri El Sanatları: Körüklü Çizme. *Türk Sanatları Dergisi*, 19, 63-74.
- Ötleş, İ. (2006). *Resimli Ayakkabı Terimleri Sözlüğü*. İzmir: İzmir Ayakkabıcılık Meslek Eğitim Merkezi.
- Özdemir, M. (1995). *Ankara İli Piyasalarında Bulunan Dekoratif Deri Ev ve Giyim Aksesuarları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. (1995). *Ankara İli Piyasalarında Bulunan Dekoratif Deri Ev ve Giyim Aksesuarları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. (2004). *Geçmişte ve Günümüzde El Sanatları Çerçevesinde Üretilen Deri Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. ve Yetim, F. (1997). *Günümüz Ekonomisinde Geleneksel El Sanatlarının Yeri ve Önemi*. Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri. Ankara.
- Özdemir, M., Kayabaşı, N. (2007). *Geçmişten Günümüze Dericilik Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özilhan, H., (2004). *Karacasu'da Dericilik*. I. Ulusal Deri Sempozyumu Bildiri Kitabı, İzmir.
- Pratt, L. & L. Woolley. (2008). *Shoes*. China: Imago Publishing Limited.
- Sakaoğlu, N., ve Akbayar, N. (2002). *Anadolu'da Derinin Bin Yıllık Öyküsü*. İstanbul. Creative Yayınları.
- Sarioğlu, H. ve Özdemir, M. (2012). Savunma Silahlarından Deri Kalkanlar. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 22 (85-97).

- Sarıkaya, Z. ve Er, B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 179-190.
- Tekin, Z. (1992). *Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı İstanbul'unda Dericilik*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- Toptaş, A. (1993). *Deri Teknolojisi*. İstanbul: Erdiz Masaüstü Yayıncılık.
- Turani, A. (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul. Remzi Kitapevi.
- Türkan, K. (2011). Giyim Kuşamla İlgili Tespitler: Atatürk'ün Giysi Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme Denemesi. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Folklor/Edebiyat Dergisi* 65, 173-186.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Esnaf ve Sanatkâr*. Ankara: Güneş Matbaacılık.
- Walford, J. (2007). *The Seductive Shoes: Four Centuries of Fashion Footwear*. Londra: Thames&Hudson.
- Yakalı, T. (1981). *Deri Teknolojisi. (Ders Notları)*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. İzmir.
- Yelmen, H. (2005). *Türk Dericiliği 2400 Yaşında*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Yelmen, H. (2007). 2400 Yıllık Türk Ayakkabıcılığı (Ed. Emine G. Naskali). *Ayakkabı Kitabı (2.Baskı)*. İstanbul: Kitabevi, 275-279.
- Yıldız, N. (1993). *Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Yorgancıoğlu, A., Önem, E., Başaran, B., Hakan, F., Karakuş, F., Ayyıldız, G. (2016). Geleneksel Körüklü Deri Çizme Üretimi ve Mukavemet Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Hayvansal Üretim*. 57(1): 55-49.

İnternet 1: Ham deri şekli

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.efelerderi.com.tr%2Ffb.htm&date=2018-08-02> adresinden 02 Ağustos 2019'da alınmıştır.

İnternet 2: Derinin yapısı

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.biyolojidefteri.com%2Findex.php%2Fderi&date=2019-01-29> adresinden 29 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 3: Fort Rock Mağarası'nda bulunan ayakkabı

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.saatlimaarif.com%2Fdetay.asp%3FContentID%3D1337&date=2019-03-06> adresinden 06 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 4: Otzi Buz adamına ait bot ve kıyafetler

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.livescience.com%2F55804-otzi-clothing-species-identified.html&date=2019-03-06> adresinden 06 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 5: Asur hükümdarında çizme kullanımı açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Farkeofili.com%2Fasur-krali-asurbanipalin-aslan-avi%2F&date=2018-11-09> adresinden 09 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 6: Buskin tanımı

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofsandals.blogspot.com%2F2010%2F12%2Fshoe-styles-of-ancient-greece-boots.html&date=2019-03-13> adresinden 13 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 7: Artemis çizmesi ve çizimi

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwowturkey.com%2Fforum%2Fviewtopic.php%3Ft%3D8680%26start%3D210&date=2018-11-08> adresinden 08 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 8: Phaeacium

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofsandals.blogspot.com%2F2010%2F12%2Fsandals-arrangement-of-sandal-straps.html&date=2019-01-29> adresinden 29 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 9: Endomis çizme

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.hellenicaworld.com%2FGreece%2FWS%2Fen%2FEndromis.html&date=2019-03-06> adresinden 06 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 10: Roma dönemi caliga

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.romeacrosseurope.com%2F%3Fp%3D2534%23sthash.xjVb9xxe.dpbs&date=2019-03-25> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 11: Pero tanımı

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fdigitalcollections.nypl.org%2Fitems%2F510d47e1-331b-a3d9-e040-e00a18064a99%2Fbook%3Fparent%3D2a86bc50-c563-012f-dbe2-58d385a7bc34%23page%2F11%2Fmode%2F2up> & tarih = 2019/01/29 adresinden 29 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 12: Calceus resmi

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.romeacrosseurope.com%2F%3Fp%3D2536%23sthash.JUfvieEa.dpbs&date=2019-03-06> adresinden 06 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 13: Bizans Döneminde çizme açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fkavrakoglu.com%2Fbizans-impatorlugu-35-bizansa-giyisi%2F&date=2019-01-29> adresinden 29 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 14: Afrasiyab Sarayı'ndan siyah deri çizme giymiş elçiler

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ffishstickmonkey.tumblr.com%2Fpost%2F71203844696%2Ffragment-from-palace-of-afrasiyab-via-the&date=2018-12-06> adresinden 06 Aralık 2018'de alınmıştır.

İnternet 15: Pazırık Kurganlarında çizme açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fonturk.org%2F2011%2F03%2F09%2Fpazirik-kurganlari%2F%23more-402&date=2019-03-13> adresinden 13 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 16: Esik Kurganı'nda bulunan "Altın elbiseli adam"

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.mutlakbilim.com%2Fturkler-ve-turk-inanclari%2F&date=2018-11-08> adresinden 08 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 17: Wagner kazılarında bulunan çizme

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ftengritagh.org%2F2016%2F02%2F19%2Fturkistanda-bulunan-ve-tarihin-bilinen-ilk-pantolonundan-turkiyeye-gelen-damga%2F&date=2018-11-08> adresinden 08 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 18: II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, üstten görünüş

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fsemrabayraktar.blogspot.com%2F2013%2F05%2Fpazirik-kurganlari.html%3Fm%3D1&date=2019-03-25> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 19: II. Pazırık Kurganı, merasim veya toplantı çizmesi, taban görüntüsü

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fsemrabayraktar.blogspot.com%2F2013%2F02%2Fpergamon-muzesi-berlin-adolu.html&date=2018-11-08> adresinden 08 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 20: Pazırık Kurganlarında çizme Moğolistan Altay Dağları açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fbilimpro.com%2F2017%2F04%2F13%2F1100-yillik-spor-ayakkabili-turkun-olum-sebebi-belirlendi%2F&date=2018-11-08> adresinden 08 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 21: 16.yy. çizmesi

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fmiddenmurk.blogspot.com%2F2015%2F09%2Fbody-armour.html&date=2019-03-08> adresinden 08 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 22: Rönesans dönemi çizme

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofboots.blogspot.com%2F2009%2F06%2Fseventeenth-century-boots.html&date=2018-11-28> adresinden 28 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 23: 17.yy. dönemi çizmeleri açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofboots.blogspot.com%2F2009%2F06%2Fseventeenth-century-boots.html&date=2018-11-28> adresinden 28 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 24: 18.yy. dönemi çizmeleri açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofboots.blogspot.com%2F2009%2F06%2Fregency-period-boots.html&date=2018-11-28> adresinden 28 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 25: Hessian çizmeleri tanımı

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofboots.blogspot.com%2F2009%2F06%2Fregency-period-boots.html&date=2018-11-28> adresinden 28 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 26: 19.yy. ile 20. yüzyılın başları arasında çizme

http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.allaboutshoes.ca%2Fen%2Fheights_of_fashion%2F&date=2019-01-30 adresinden 30 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 27: 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve kadife çizme

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ffashionmagazine.com%2Ffashion%2Ffashion-victims%2F&date=2019-01-30> adresinden 30 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 28: 19.yy. Parlak sarı oğlak derisi ve vaketadan yapılmış yan düğmeli çizme

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ftr.pinterest.com%2Fpin%2F281686151664563437%2F&date=2019-03-26> adresinden 26 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 29: Rus Çizmesi 1808-1900

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.shoppingmonamour.com%2Fhistory-vintage%2F&date=2019-03-26> adresinden 26 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 30: 20.yy. dönemi wellington çizme-1 açıklaması

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fhistoryofboots.blogspot.com%2F2010%2F04%2Fpotted-history-of-wellington-boots.html&date=2019-01-30> adresinden 30 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet 31: İvriz kaya kabartması Geç Hitit sanatı örneği Konya-Ereğli

http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.turkiyedegez.com%2F4811-ivriz_kaya_aniti-hakkinda-bilgi.html&date=2018-11-09 adresinden 09 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 32: Urartu dönemi, ayakkabı biçiminde riton örmeği-1
[http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.gateofturkey.com%2Fsection%2Ftr%2F431%2F7%2Fkultur-ve-sanat-anadoludaki-uygarliklar-antik-uygarliklar-urartu%20prettyPhoto & tarih = 2018/11/09 adresinden 09 Kasım 2019'da alınmıştır](http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.gateofturkey.com%2Fsection%2Ftr%2F431%2F7%2Fkultur-ve-sanat-anadoludaki-uygarliklar-antik-uygarliklar-urartu%20prettyPhoto%20& tarih = 2018/11/09 adresinden 09 Kasım 2019'da alınmıştır).

İnternet 33: Urartu dönemi, ayakkabı biçiminde riton örmeği-2
http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ftwitter.com%2Fmedusa_cam&date=2018-11-09 adresinden 09 Kasım 2019'da alınmıştır.

İnternet 34: Varka ve Gülşah minyatürleri 13. yy.
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fnalanyilmaz.blogspot.com%2F2008%2F06%2Fvarka-ve-glah-minyatirlerinde-kedi.html&date=2019-01-30 adresinden 30 Ocak 2019'da alınmıştır>.

İnternet 35: Selçuklularda çizme açıklaması
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.altayli.net%2Ftasvirilere-gore-anadolu-selcuklularinda-giyim-ve-kusam.html%2F2&date=2019-01-30 adresinden 30 Ocak 2019'da alınmıştır>.

İnternet 36: XV.yy. Osmanlı erkek çizmesi
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Ftwitter.com%2Fizakkyol%2Fstatus%2F900298339580874753&date=2019-03-12 adresinden 12 Mart 2019'da alınmıştır>.

İnternet 37: Osmanlı Çizmesi-1 British Museum
http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.britishmuseum.org%2Fresearch%2Fcollection_online%2Fcollection_object_details%2Fcollection_image_gallery.aspx%3FassetId%3D1171900001%26objectId%3D3322735%26partId%3D1&date=2019-03-12 adresinden 12 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 38: Osmanlı Çizmesi-2 British Museum
http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.britishmuseum.org%2Fresearch%2Fcollection_online%2Fcollection_object_details%2Fcollection_image_gallery.aspx%3FassetId%3D1171930001%26objectId%3D3322891%26partId%3D1&date=2019-03-12 adresinden 12 Mart 2019'da alınmıştır.

İnternet 39: Sûrnâme- i Hümayun'da çizmeciler- 1582
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fahilik.net%2Fminyaturlerde-esnaf-teskilatları-ve-ahilik%2F&date=2019-01-30 adresinden 30 Ocak Mart 2019'da alınmıştır>.

İnternet 40: Atatürk- Uzun konçlu askeri çizme
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.bilgealtun.com%2F%3FSyf%3D4%26Fa%3D4%26Id%3D113784&date=2019-03-26 adresinden 26 Mart 2019'da alınmıştır>.

- İnternet 41: Atatürk- cephede askerleri ile birlikte giymiş olduğu çizmeler
http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fvk.com%2Fphoto-101479747_456248539%3Fall%3D1&date=2019-03-26 adresinden 26 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet 42: Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler
http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.ata.tsk.tr%2F07_gorseller%2Ffoto.html&date=2019-03-27 adresinden 27 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet 43: Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler Sabiha Gökçen ile-1
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fonedio.com%2Fhaber%2Fataturk-un-dunyanin-en-karizmatik-ve-tarz-adami-oldugunun-30-kaniti-360503&date=2019/03/27> adresinden 27 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet 44: Atatürk'ün saha gezisinde giymiş olduğu çizmeler Sabiha Gökçen ile-2
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Ffotogaleri.hurriyet.com.tr%2Fgaleridetay%2F75279%2F2%2F61%2Ffataturkun-son-bir-yili&date=2019-03-27> adresinden 27 Mart 2019'da alınmıştır.
- İnternet 45: Aydın ili el sanatları açıklama
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.aydinkulturturizm.gov.tr%2FTR%2C64477%2Fel-sanatlari.html&date=2018-07-31> adresinden 31 Temmuz 2019'da alınmıştır.
- İnternet 46: Efe kıyafetleri-1
<http://www.staroftheeast.us/2008/02/oya-collection.html>
- İnternet 47: Muğla Yörük şenliği
<https://www.arenabodrumhaber.com/2019/06/12/yoruk-turkmenleri-muglada-bulustu/>
- İnternet 48: Yörük şenliği
<https://tr.pinterest.com/pin/287386019959348638/>
- İnternet 49: Uluslararası Aliğa Yörük-Türkmen şenliğ-1
<https://www.facebook.com/153397821507468/photos/a.731027063744538/193639727483267/?type=3&theater>
- İnternet 50: Gamba (Konç) tanımı
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2F%28http%3A%2F%2Fyucita.org%2Fuploads%2Ftescilliurunler%2F969.pdf%29&date=2018-12-27> adresinden 27 Aralık 2018'de alınmıştır.
- İnternet 51: Deri tıraşlama makinesi
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.sandikcimakina.com%2Fmodel-130-highlead-deri-tras-makinasi&date=2018-12-27> adresinden 27 Aralık 2018'de alınmıştır.

İnternet 52: Yapıştırıcı sürme fırçası

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.ayakkabimalzemesi.com%2Furun%2Fyapistirici-surme-fircasi&date=2018-12-28> adresinden 28 Aralık 2018’de alınmıştır.

İnternet 53: Vaketa

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.dolganmakina.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2013%2F06%2F8.jpg&date=2018-12-28> adresinden 28 Aralık 2018’de alınmıştır.

İnternet 54: Ayakkabı boyası

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.akalkurumsal.com.tr%2Fsitil-ayakkabi-boyasi-60gr-siyah&date=2019-01-16> adresinden 16 Ocak 2019’da alınmıştır.

İnternet 55: Toka

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.bakimliayakkabilar.com%2Fayakkabi-tokasi-nikel&date=2018-12-27> adresinden 27 Aralık 2018’de alınmıştır.

İnternet 56: Osmanlı körüklü fener tanımı

<http://www.radikal.com.tr/kultur/osmanlinin-unutulmus-objeleri-1059328/>

İnternet 57: Osmanlı körüklü feneri

<http://www.house2home.com.tr/product/5658/osmanli-bakir-askili-koruklu-akordion-fener-6-kubbeli-cap-19cm-y-29cm.html>

EKLER

EK-1. Serkan Gündüz tarafından yapılan çizme ve ayakkabı çeşitleri

Serkan Gündüz'ün biyografisinde değinildiği gibi sadece körüklü çizme değil körüklü çizmenin yanında talebe göre çizme ve ayakkabı üretimi de yapmaktadır. Bu bölüm de ustanın yapmış olduğu modellerden örneklere yer verilmiştir.

Ek Resim 1. Fermuarlı, uzun konçlu siyah çizme (Efe Çizme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

Ek Resim 2. Fermuarsız, uzun konçlu kahverengi çizme (Efe Çizme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

Ek Resim 3. Deri şeritler ve toka ile süslenmiş siyah körüklü çizme (Efe Çizme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

Ek Resim 4. Deri Şeritler ve toka ile sũslenmiŐ kahrerengi kŕrũklũ Çizme (Efe Çizme atŕlyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde ŐekilmiŐtir).

Ek Resim 5. Bağcaksız siyah ayakkabı (Efe Çizme atŕlyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde ŐekilmiŐtir).

Ek Resim 6. Bağcıklı siyah ayakkabı (Efe izme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

Ek Resim 7. Bağciksız siyah ayakkabı (Efe izme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

Ek Resim 8. Bağcıklı siyah ayakkabı (Efe izme atölyesinde 14 Ağustos 2018 tarihinde çekilmiştir).

EK-2. Söke Körüklü çizmesi tescil belgesi

No: 340 – Mahreç İşareti

SÖKE KÖRÜKLÜ ÇİZMESİ

Tescil Ettiren
SÖKE BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 11.04.2017 tarihinden itibaren korunmak üzere 10.04.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 340
Tescil Tarihi	: 10.04.2018
Başvuru No	: C2017/025
Başvuru Tarihi	: 11.04.2017
Coğrafi İşaretin Adı	: Söke Körüklü Çizmesi
Ürün / Ürün Grubu	: Çizme / Halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Söke Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Konak Mah. Kocacami Sok. No:9, 09200 Söke / AYDIN
Coğrafi Sınır	: Aydın ili Söke ilçesi
Kullanım Biçimi	: Coğrafi işaret ibaresini taşıyan ve örneği aşağıda yer alan etiket, çizmenin konç kısmının iç tarafında yer alacaktır.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Söke Körüklü Çizmesi, sayası ve taban astarı dana derisinden, astarı keçi derisinden, tabanı ve ökçesi ise köseleden üretilen; "Baklava (Akordeon) körük" ve "Düz körük" çeşitleri olan geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalınarak tamamen elde üretilen sağlıklı bir ayak giyimidir. Orijinal deri renkleri siyah, kahverengi ve bordodur. Her biri 3-4 cm olan körük kıvrımları ile şekillendirilen konçların yüksekliği yaklaşık 46-47 cm, körük aralığı ise 3-4 cm'dir.

Çizmenin Söke'de doğuşu ve yurdı dağılışı mübadele sonrası Girit'ten Söke'ye yerleşen Hüseyin Rifat Oral'ın (Sağır Usta) çizme zanaatını Söke'ye taşınmasıyla başlar. Yörede, özellikle tarım ve hayvancılıkla (celeplikle) uğraşan arazi sahipleri (beyler) at binmeyi kolaylaştıran; doğallığı, rahatlığı ile yaz-kış giyilebilmesi, çıkardığı ses (gıcırta) ile mekâna gelindiğini belli etmesi ve ayakta duruşuyla giyene özgüven vermesi gibi özelliklerinden dolayı Söke Körüklü Çizmesini benimsemişlerdir. Sağır Usta'nın Söke'de çizme üzerine yaptığı işler büyük ilgi görmüştür. Tarihi bilgiler Sağır Usta'nın Ankara Süvari Alayı'nın tamamına çizme yapıp gönderdiğini yazmaktadır. Kurtuluş mücadelesine destek veren efeler ise Yunan işgalinden birkaç yıl öncesinde bu çizmeleri kullanmaya başlamışlardır. O tarihten günümüze efe kostümlerinin ana parçalarından biri olmuş körüklü çizme imalatı yörede rağbet gören bir meslek dalı haline gelmiş ve birçok çizme ustası yetişmiştir. Sağır Usta'nın öğrettiği orijinal model "Karışık körük" diye tanımlanan ve kırma yapılmadan üretilen çizme modelidir. Karışık körük konçta kırma yapılmadan koncun kendiliğinden kırışmasıyla aldığı şekliyle kullanılırdı. 1950'lerde Mehmet Yüksel Usta Girit'ten gelen çizmeyi yorumlayıp Söke ile anılacak olan "baklava (akordeon)" ve "düz körük" modellerini uygulayan kişi olmuştur. Sökeli ustalar baklava ve düz körüğü ustalıkla kırmayı başarmış, civar il ve ilçelerden gençlere bu mesleği incelikleriyle öğretmişlerdir. Baklava (akordeon) ve düz körük diye tanımlanan körüklü çizme modelleri Söke ile özdeşleşmiş çizme modelleridir.

Söke Körüklü Çizmesini diğer çizmelerden ayıran özellikler aşağıdaki gibidir:

- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava (akordeon) körük ve düz körüklerin kırılma şekli,
- Körüğün ayak içinde hava sirkülasyonunu sağlaması, yazları ayak terini emmesi, kışları sağlam tabanı ve sayasıyla ayağı soğuk havadan koruması,
- Sayada yüzük olarak dana derisinin, astarlık olarak da keçe derisinin kullanılması,
- Sayasında yüzük deri ile astar arasına "çiriş" denilen doğal malzemenin kullanılması,
- Taban astarı ile sayanın "larezma" diye tanımlanan dikiş ile sabitlenmesi,
- Taban ile taban astarı arasında yürürken ses çıkarması için "gıcırdağ" denilen parçanın kullanılması,
- Her aşamaya el işçiliği ile imal edilen çizmelerin taban ve ökçesinin %100 köseleden üretilmesi,
- Taban ve topuk montajının ahşap çiviler ile yapılması.

Üretim Metodu:

Körüklü Çizmenin Üretim Aşamaları:

Sayanın üretimi:

- Geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalarak üretilen Söke Körüklü Çizmesi sipariş ile kişiye özel üretilmektedir. Çizmeyi kullanacak kişinin ayak taban ölçüsü, ayak tarak ölçüsü, diz boyu ölçüsü, ayak baldırının en kalın yerinin ölçüsü, kontrpiye (ayak tarağı yüksekliği), topuk ölçüsü almarak ıstampası çıkarılır. Dana derisi ile astarlık keçi derisi belirlenen ölçülere göre kesilir, sayacı tarafından dikilir. Dikilen parçaların arasına çiriş sürülerek çekiçlenir, koncun arka çatası biz ve çelik iğne ile çapraz ya da düz olarak saraç dikişi ile dikilir. Bu dikişte pamuk ipliği muflanarak kullanılır.

Fort, bombe, taban astarı kösesinin hazırlanması ve sayanın kalıba giydirmesi:

- Fort, bombe, taban astarı kösesi belirlenen ölçülerde kesilerek suda bekletilir, sudan çıkartılıp istenilen tav elde edilinceye kadar beklenir, kenarları traşlanır.
- Taban astarlık kösele çizme kalıbunun altına pürüzsüz kısmı içe gelecek şekilde sabitlenir, kösele taban astarının kalıp hizasında kenarları traşlanır.
- Sayacıdan gelen sayanın astarı nemlendirilir ve bekletilir.
- Fort topuk kısmına astar ile yüzlük derinin arasına çirişle sıvanarak yerleştirilir, sağ, sol ve arka olmak üzere üç yerden düz tiğ ile delinerek sabitlenir.
- Saya pudralanarak astar kısmından kalıba çekilir.
- Meşin astarın üzerine çiriş sürülür, bombelik ince kösele burun kısmına yerleştirilir, üzerine tekrar çiriş sürülür.
- Yüzlük derinin kalıba montesi tamamlanır.
- Taban astarına sabitlenen yüzlük deri ile meşin astarın fazlalıkları traşlanır,
- Saya larezma (el dikişi) ile taban astarına sabitlenir(Larezma Söke'ye ait bir dikiş tekniğidir).
- Yapıştırıcı sürülüp beklemeye alınır, Bu beklemede ölçüye göre taban kösesi kesilerek suya bırakılır, falçalık ökçelerde hazırlanır.

Gıncırdağın yerleştirilmesi ve Taban montajı:

- Taban astarının topuk ile tarak kısmının arasına iki parmak eninde ayak ölçüsünün uzunluğuna göre ince kösele konulur, kenarları traşlanır. Bunun adı fırçetaçdır. Bu işlem tabanın çökmesini engeller.
- Fırçetaçın ön kısmına tabanın tarak bölgesine 10 cm uzunluğunda 2 cm eninde 4 parça keçi derisi parlak yüzeyleri birbirine değecek şekilde yerleştirilir. Halk dilinde buna gıncırdağ denir. Yürüdükçe ses çıkarsın, yürüyüşe hava versin diye gıncırdağın yerleştirildiği alan ilaçlanmaz.
- Sudan çıkan dinlendirilerek tavlanan taban kösesi içten çekiç ile dövülerek sertleşmesi sağlanır ve içi raspanarak pürüzlendirilir. Çizmenin tabanı yapıştırılır. Köselenin taşan kısımları filo bıçağıyla kesilir.
- Çizme ters çevrilerek katoşla tutularak diz üzerinde sabit kalması sağlanır. Taban kaçaburuk yardımıyla birer cm aralıklarla delinir, 4,5 mm uzunluğunda ağaç çivilerle sabitlenir. Bu işlem bir sıra yapıldıktan sonra bu kez ağaç çivi aralara gelecek şekilde bir sıra daha ağaç çivi çakılır. Bu yapılan işleme "çapraz ağaç çivi çakışı" denilir.
- Falçalık (ökçelik) parça köseleler istenilen biçim ve ebatta topuk kısmına sağlı sollu olmak üzere ağaç çivi ile sabitlenir. Falçata ile üst kısımları tesviye edilir. Boşta kalan orta kısmı da oraya uygun şekilde önceden kesilen kösele ile kapatılarak kösele ağaç çivi ile sabitlenir ve tesviye edilir. Bu işlem istenilen topuk yüksekliğine kadar devam eder. En alt kısmına lastik topuk konularak topuk çivileri ile sabitlenir, fazlalık kısımları kesilerek atılır. Bu işlem bittikten sonra ökçenin kurumması için çizme bekletilir. Bekleme sonunda kösele tabanın kenarları temizlenir zamparalanır son şeklini alır. Çıkıntı sıfır ise kapalı piyonta, kenarları çıkıntılı ise açık piyonta diye tanımlanır.
- Çizmenin içi sünger ile nemlendirilerek tavllanır. Körük yapılmak üzere dinlendirilir.

Körük kırma ve Körük çeşitleri:

Körük, çizmenin get ile petnoz arasında kalan, el ile yapılan deriyi katlama tekniğidir. Söke ile özleşmiş iki çeşit körük vardır:

1. Düz Körük: Önden ve arkadan, aşağıdan yukarıya doğru petnozun her dört santimetresinde bir çıkıntı bırakılır. Böylece yanlarda kendiliğinden düz çıkıntılar oluşur, bu çıkıntılarının adı düz köründür. Görüntüsü sadedir.
2. Baklava Körük: Petnozun 1,5-2 cm üzerinden 3-4 cm aralıklarla deri danelye ile sıkıştırılır. Aynı işlem çizmenin arka kısmında da tekrarlanır. Başa dönerek her bir boğumun sağından ve solundan deri danelye ile sıkıştırılır, aynı işlem koncun ön ve arka ortalarında tekrarlanır. İşlem sonunda çizme gambaya konularak yukarıdan aşağıya doğru bastırılıp sıkıştırılır. Oluşan baklava şekli danelye yardımıyla köşelendirilerek hizalandırılıp kurumaya bırakılır. Ön ve arkadan 7, yan ve ortadan 8 sıra boğumdan oluşur. 24 saat bekletilir, bekleme sonunda gambalar çizmeden çıkartılır. Falça ökçe ve kösele kenarları aynı renkte boyanır ve cilalanır. Çizmenin imalatı yapılmış ve giyime hazır hale gelmiştir.

Körüklü Çizmenin Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Gereçler:

a) Araçlar ve Kullanımları:

Danelye: Deriyi (sayayı) asılarak kalıba oturtmak için kullanılan bir el aletidir. Kerpetene benzer, tamamı demirdendir. Kerpetenden ayıran özellik kesici, koparıcı olmayıp, ağız ördek ağzına benzer sadece bir nesneyi asılıp çekmeye yarar.

Eğri Tığ: Larezma dikişi için delik açmada kullanılan ucu eğri bir biz çeşididir.

Düz Tığ: Saraç dikişi için delik açmada kullanılan bir biz çeşididir.

Kaçaburuk: Tabanda kullanılan ağaç çiviler için yuva açmaya yarayan alettir.

Katoş (kayış): Kalıbın diz üzerinde sabit durmasını sağlayan kayıştır.

İsteke: Sayadaki kırışıklıkların giderilmesi amacıyla kullanılan ahşap el aletidir.

Sulistir: Koçboynuzundan yapılan, 5 cm eninde, 10-12 cm uzunluğunda, ökçe yapımında falçatanın deriye değip kesmemesi topukla derinin birleştiği yere yerleştirilerek kullanılan bir el aletidir.

Dış Raspa: Taban kösesinin kenarlarının pürüzsüz olması için kullanılan bir el aletidir.

İç Raspa: Kalıp çizmeden çıkarıldıktan sonra çizme içinden çıkan ağaç çivilerin ucunu kırıp pürüzsüzleştirmeye yarayan el aletidir.

Filo Bıçağı: Alt köselenin kenarlarının üst kısmının pürüzsüz kalmasını sağlar.

Gamba: Ayağın dizden aşağısını temsilen gürgen ağacından yaklaşık 60 cm uzunluğunda üç parça halinde sağ, sol ve anahtar olarak üretilen ve bilek kısmından oynak kalıptır. Koncun istenilen genişliğe getirilmesi ve körüğün sıkıştırılmasına yarar.

b) Gereçler ve Kullanımları:

Yüzlük Deri: Sayanın ayakkabı kısmında 1,5 mm, konç kısmında ise 1.3mm'lik dana derisi kullanılır

Meşin (Keçi Derisi): Çizme üretiminde astarlık olarak kullanılan, palamut ağacının meyvesiyle Bitkisel tabaklama yöntemi ile tabaklanmış Keçi derisidir.

Fortluk Kösele: Sığır derisinin daha yumuşak işlenmiş halidir. Çizmenin ayakkabı kısmındaki topuk kısmının sert durmasını sağlar.

Bombelik: Çizme kalıbının burun formunu almasını ve sert durmasını sağlayan, astar ile yüzlük deri arasına yerleştirilen ince köseledir.

Taban Astarı: sayanın tabanla birleştirilmesinde kullanılan ince köse çeşididir. Ağaç çiviye tutma özelliği önemlidir.

Taban köselesi; 1-1,5 mm kalınlığında köseledir.

Falça (Ökçe) köselesi: Parça köselelerin üst üste ağaç çivileriyle sabitlenerek ve her katta tesviye edilerek istenilen yükseklikte hazırlanan ve çizmenin topuğunda kullanılan köselelere verilen isimdir.

Çiriş (Yapıştırıcı): Çiriş otunun un haline getirilmesi ve suyla karıştırılarak macun haline getirilmesiyle elde edilen bir tür yapıştırıcı ve sertleştiricidir.

Ağaç Çivi: Tabanın montajında kullanılan gürgen ağacından yapılmış 4,5 cm'lik dayanıklı çividir.

Taranta: 3 cm eninde sağlam bir dokuma ürünüdür. Çizmenin iç astarıyla yüzey derisi arasında ve her iki yanına konur. Uçları çizmeden yukarıya doğru 1,5 cm daha uzundur. Çizmenin giyimini kolaylaştırmak için kullanılır.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Baklava ve düz körük formlarının ilk Sökeli ustalar tarafından uygulanmış ve öğretilmiş olması; ayırt edici körük formu ve üretim sürecindeki teknik detaylar Söke Körüklü Çizmesinin Söke ile özdeşleşmesini sağlamıştır.

Denetleme:

Denetimler Söke Belediyesi koordinatörlüğünde, Söke Ticaret Odasından, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden, Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesinden, Aydın Meslek Yüksek Okulundan, Söke Meslek Yüksek Okulundan, Söke Terziler Tuhafiyeciler ve Benzerleri Esnaf ve Sanatkarlar Odasından ve Girişimler Kültür Dostluk ve Yardımlaşma Derneğinden oluşturulacak toplam 8 kişilik denetim mercii tarafından yapılacaktır. Denetim mercii en az 5 üyenin katılımı ile toplanacaktır. Denetimler 6 ayda bir düzenli olarak yapılacaktır. İhtiyaç duyulduğunda ve şikâyet üzerine her zaman yapılabilir.

Denetimler iki ana unsurdan oluşacaktır. Birincisi Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin denetlenmesi, ikinci ise Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının denetlenmesidir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin kontrolünde;

- Çizmenin üretiminde sayısında dana derisinin ve astarında keçi derisinin kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin bombesinin montajında saya ile astar arasında çiriş tozunun kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin üretiminde kösele kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin montajında ahşap çivi kullanılıp kullanılmadığı denetlenecektir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının kontrolünde;

- Çizmenin sayısında dikiş işleminde pamuk iplik kullanılıp kullanılmadığı,
- Taban astarı ile sayanın sabitlenmesinde Lazerma (el dikişi) kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava körük ve düz körüklerin kırılma şeklinin uygun olup olmadığı denetlenecektir. Ayrıca baklava körük modelinin yapımında kaliteyi belirleyen ustanın el sanatı ve becerisi ürün üzerinde kontrol edilecektir.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim mercii hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.

EK-3. Efe Çizme Atölyesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : USLU, Nuray Işık
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 09.12.1979, Ankara
Medeni hali : Evli
Telefon : 0535 844 75 06
E-mail : nurayisikuslu@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi MEF	2002
Lise	Cebeci Kız Meslek Lisesi- Ankara	1997

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1997- 1998	Duygu Seramik ve El sanatları Atölyesi	Usta
2002- 2018	Tepe Home Mobilya ve Dek.Ürün.Tic.AŞ.	Yönetici

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

El sanatları ile ilgilenmek ve yapmak, seyahat etmek, kitap okumak ve sinema hobilerimin arasında yer almaktadır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

